

Prejavy a poruchy správania u detí predškolského veku

Bc. Jana Jaseňovská

Diplomová práca
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Jana Jaseňovská
Osobní číslo: H160278
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Projevy a poruchy chování u dětí předškolního věku

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k projevům poruch chování a příčinám poruch chování u dětí předškolního věku.

Realizace kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PTÁČEK, Radek. Poruchy chování v dětském věku. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s. ISBN 80-86991-81-4.

CIPRO, Miroslav. Slovník pedagogu. Praha: M. Cipro, 2001, 552 s. ISBN 80-238-6334-7.

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana. Předškolská a elementární pedagogika. 2010, 164 s. ISBN 978-80-7367-828-9.

FRIEDRICH, G. FRIEDRICH, R. Mit Kindern Gefühle entdecken, 2008, 113 s. ISBN 978-3-407-62616-5.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Irena Balaban Cakirpaloglu, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

1. prosince 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2018

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.3.2018

.....
Jasenčková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práca sa zaoberá poruchami správania detí predškolského veku. Teoretická časť práce sa zameriava na vymedzenie pojmov ako sú obdobie predškolského veku, poruchy správania, problémové správanie. Praktická časť obsahuje výskum, ktorý je zameraný na všeobecnú komparáciu danej problematiky českých a slovenských MŠ.

Cieľom práce je porovnať ČR a SR na základe témy „Prejavy a poruchy správania u detí predškolského veku“. Stanovili sme si taktiež i čiastkové ciele. Medzi tieto ciele patrí spôsob reagovania učiteľa v MŠ na nevhodné prejavy správania, ďalším cieľom je porovnať mieru spolupráce učiteľ MŠ a rodič. Tretím, posledným čiastkovým cieľom je porovnať sankcie udeľované učiteľom voči deťom s problémovým správaním (odmeny a tresty).

Kľúčové slová: predškolský vek, prejavy a poruchy správania, problémové správanie.

ABSTRACT

This Master's Thesis focuses on disruptions in behaviour of children in pre-school age. The theory of the thesis aims on definition of terms as e.g. period of pre-school age, disruption in behaviour, problematic behaviour. There is a research in the practical part, which aims on broad comparison of given topic in Czech and Slovak kindergartens.

The aim of this Master's Thesis is to compare Czech and Slovak kindergartens based on the topic „Signs and disruptions of behaviour of children in pre-school age“. Partial aims are: the way how teachers in kindergartens react to inappropriate expressions in behaviour, comparison of teachers' cooperation with parents. The last partial aim is to compare sanctions given by teachers to children with problems in behaviour (awards and penalties).

Keywords: pre-school age, signs and disruptions in behaviour, problems in behaviour

Touto cestou by som sa rada poďakovala Mgr. Irene Balaban Cakirpaloglu, Ph.D. za odborné vedenie diplomovej práce.

Rovnako chcem poďakovať všetkým zúčastneným respondentom za ich čas a cenné informácie, na základe ktorých som mohla môj výskum spracovať.

Prehlasujem, že odevzdaná verzia diplomovej práce a elektronicka nahratá verzia do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

I TEORETICKÁ ČASŤ.....	11
1 CHARAKTERISTIKA PREDŠKOLSKÉHO VEKU AKO JEDNO Z VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ.....	12
1.1 VÝVIN KOGNITÍVNYCH FUNKCIÍ DIEŤAŤA V PREDŠKOLSKOM VEKU.....	13
1.1.1 Vývoj poznávacích procesov	14
1.2 FYZICKÝ A MOTORICKÝ VÝVOJ	16
1.3 EMOCIONÁLNY VÝVOJ.....	16
1.4 MORÁLNY A SOCIÁLNY VÝVOJ	18
1.4.1 Vzťah dieťaťa k rovesníkom.....	20
1.4.2 Detské klamanie a krádeže.....	21
1.5 PSYCHICKÝ VÝVOJ DIEŤAŤA A PRINCIPY PSYCHICKÉHO VÝVOJA	23
1.5.1 Poruchy vývinu dieťaťa	23
2 PORUCHY SPRÁVANIA U DETÍ.....	26
2.1 ZÁKLADNÉ TYPY PORÚCH SPRÁVANIA A ICH CHARAKTERISTIKA.....	27
2.1.1 Poruchy správania podľa Medzinárodnej klasifikácie chorôb - 10.....	31
2.2 VÝSKYT A PRÍČINY PORÚCH SPRÁVNIA.....	33
2.2.1 Psychologicky podmienené poruchy správania	33
2.2.2 Rodinne podmienené poruchy správania	35
2.3 PORUCHY SPRÁVANIA A EMÓCII SO ZAČIATKOM OBVYKLE V DETSTVE A ADOLESCENCIÍ.....	36
2.4 NÁPRAVA A TERAPIA.....	38
3 PROBLÉMOVÉ SPRÁVANIE DETÍ.....	40
3.1 ROZDIELY MEDZI PROBLÉMAMI V SPRÁVANÍ A PORUCHOU SPRÁVNIA.....	41
3.2 PRÍČINY PROBLÉMOVÉHO SPRÁVNIA	43
3.3 MOŽNOSTI NÁPRAVY PROBLÉMOVÉHO SPRÁVNIA.....	45
3.3.1 Spôsoby práce s deťmi s poruchami správania	46
II PRAKTICKÁ ČASŤ	48
4 VÝSKUMNÁ ČASŤ	49
4.1 STANOVENIE VÝSKUMNÉHO CIEĽA	49
4.2 STANOVENIE HYPOTÉZ	49
4.3 METODOLÓGIA VÝSKUMU	49
5 VYHODNOCOVANIE DOTAZNÍKA.....	51
5.1 VYHODNOCOVANIE DOTAZNÍKA PRE SLOVENSKO.....	52
5.1.1 Identifikačné otázky pre Slovensko	52
5.1.2 Otázky zamerané na pedagóga v materských školách vo vzťahu k dieťaťu s poruchami správania.....	53
5.2 VYHODNOCOVANIE DOTAZNÍKA PRE ČESKO	66
5.2.1 Identifikačné otázky pre Česko.....	66

5.2.2	Otázky zamerané na pedagóga v materských školách vo vzťahu k deťom s poruchami správania.....	67
5.3	KOMPARÁCIA ODPOVEDÍ: SLOVENSKÝCH MATERSKÝCH ŠKÔL A ČESKÝCH MATERSKÝCH ŠKÔL.....	79
5.4	VYHODNOTENIE HYPOTÉZ.....	90
5.5	ZÁVER VÝSKUMU.....	93
	ZÁVER.....	96
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	98
	ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK.....	102
	ZOZNAM GRAFOV.....	103
	ZOZNAM TABULIEK.....	105
	ZOZNAM PRÍLOH.....	106

ÚVOD

„Najprv pochopiť, potom vychovávať. Nie proti (problému), ale za (dieťa). Človeka možno vychovávať len spolu s jeho prostredím“.

Paul Moor

Poruchy správania u detí predstavujú pomerne rozšírený psychologický a psychiatrický jav. S týmto javom sa stretávame už v materskej škole. Závisí na nás dospelých, či dieťaťu chceme pomôcť s jeho problémami alebo si vyberieme v danej chvíli pre nás jednoduchšiu cestu a budeme čakať, kým sa dieťa začne správať normálne, podľa našich predstáv.

Každý jedinec je od narodenia veľmi ovplyvnený svojím prostredím a veľmi citlivo reaguje, na všetko čo sa v jeho okolí deje. Prostredie v ktorom žije, veľmi úzko súvisí s jeho osobnosťou a s ďalším vývojom. To, prečo sa dieťa správa v určitých situáciách v rozpore s našou predstavou, povedzme neposlušne, môže byť následkom viacerých faktorov, ktorými bolo alebo je ovplyvňované. S určitosťou nemôžeme povedať u konkrétneho jedinca, čo spôsobuje jeho poruchové správanie to, čo ale urobiť môžeme, je skúmať tieto príčiny do hĺbky za pomoci odborníkov.

Tému „Prejavy a poruchy správania u detí predškolského veku“ som si vybrala pretože považujem túto tému za nie celkom prebádanú a zároveň veľmi aktuálnu. Týmto deťom je nutné venovať zvýšenú pozornosť vzhľadom nato, že sú ohrozenou skupinou rôznych negatívnych psychosociálnych javov.

Cieľom diplomovej práce je zistiť do akej miery pomáha materská škola a rodina dieťaťu v prípade ak trpí poruchou správania.

Práca pozostáva z dvoch častí, z teoretickej a praktickej. Celá práca je tvorená piatimi kapitolami, pričom prvé tri patria k teoretickej časti práce a ďalšie dve k praktickej časti.

V prvej kapitole sa budeme podrobne venovať charakteristike predškolského veku. Táto kapitola obsahuje vývin kognitívnych funkcií dieťaťa, fyzický a motorický vývoj, emocionálny vývoj, morálny a sociálny vývoj. V podkapitole Morálny a sociálny vývoj si povieme niečo o vzťahoch dieťaťa k svojim rovesníkom, prečo sú v tomto období pre dieťa tak nepostrádateľnými a taktiež spomenieme detskú krádež a klamstvo. Zadefinujeme si psychický vývoj dieťaťa a princípy psychického vývoja. Táto kapitola je zakončená podkapitolou s názvom Poruchy vývinu.

Druhá kapitola je zameraná na poruchy správania u detí. Nájdem v nej základne typy porúch správania a ich charakteristiku, výskyt a príčiny porúch správania a tiež si priblížime poruchy emócií.

Tretia, posledná teoretická kapitola má názov Problémové správanie detí. Táto kapitola obsahuje príčiny problémového správania, spôsoby práce s deťmi s poruchami správania, odlišnosti medzi poruchou správania a problémovým správaním a nemenej dôležité možnosti nápravy problémového správania.

Štvrtá kapitola je praktickou časťou diplomovej práce, ktorá zahŕňa kvalitatívny výskum. Výskum bol zameraný na komparáciu Slovenskej a Českej republiky na základe témy práce. Do komparácie sme stavali spôsob reagovania na nevhodné správanie dieťaťa zo strany učiteľa, mieru spolupráce vo vzťahu materská škola a rodič a taktiež udeľovanie sankcií deťom s problémovým správaním, v podobe odmiern a trestov.

V piatej, poslednej kapitole je obsiahnuté vyhodnotenie dotazníka, jeho následná interpretácia prostredníctvom popisu a grafov a taktiež vyhodnotenie hypotéz. Táto kapitola obsahuje vyhodnotenie dotazníka ako pre samotné Slovensko, Česko tak aj porovnávanie týchto krajín navzájom.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 CHARAKTERISTIKA PREDŠKOLSKÉHO VEKU AKO JEDNO Z VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ

Obdobia detského veku nie sú od seba úplne oddelené, medzi jednotlivými obdobiami je len tenká hranica. Každé jedno vývojové obdobie dieťaťa je súčasťou jeho vývoja a to od okamihu počatia až po dospelosť. (Atkinson, 2003, s. 58)

Podľa Atkinsona (2003, s. 55) je priebeh životných období ponímaný ako novorodenecké obdobie, detstvo, adolescencia a dospelosť. Všetky deti prechádzajú vývojovými obdobiami v rovnakom poradí. Na tieto obdobia môže vo vyššej miere vplyvať prostredie, ktorým je dieťa obklopené a vývoj môže spomaliť alebo práve naopak pri vysoko podnetnom prostredí zrýchliť.

Názory pedagógov v rôznych časových obdobiach a poznatky súčasnej medicíny a psychológie dieťaťa tvrdia, že v predškolskom období sa formujú základy osobnosti dieťaťa a tiež najhlbšie základné štruktúry a funkcie individuality človeka. (Podprocká, 2013, s.64)

Podľa Blatného (2016, s. 78) je obdobie predškolského veku označované obdobím od 3 do 6 rokov. Pre toto obdobie sú charakteristické dôležité zmeny, ktorými dieťa prechádza. Ide najmä o rozvoj emočný a telesný, vývoj rozumových schopností a taktiež vývoj nemenej dôležitých sociálnych zručností. (Verešová, 2004, s. 65)

Rozvíjanie osobnosti dieťaťa sa začína v období predškolského veku. Dieťa sa začína formovať ako individualita a ako osobnosť. Deti začínajú byť schopné kontrolovať a ovplyvňovať cieľavedome svoje správanie. (Špaňhelová, 2004, s. 29) Začínajú sa vynárať osobnostné vlastnosti dieťaťa ako temperament, záujmy a iné. (Špaňhelová, 2004, s.30)

K tomuto obdobiu neoddeliteľne patrí zvedavosť a mimoriadna všímavosť dieťaťa. Na zodpovedanie všetkých jeho otázok mu je k dispozícii rodina, od ktorej je dieťa veľmi závislé. Je dôležité uvedomiť si, ako veľmi rodina ovplyvňuje dieťa a aká je dôležitá pre jeho ďalší zdravý duševný vývoj. (Verešová, 2004, s. 66) Podľa Michalovej (2016, s. 47) je rodina najvýznamnejšou sociálnou skupinou, ktorá zásadným spôsobom ovplyvňuje i psychický vývoj dieťaťa.

1.1 Vývin kognitívnych funkcií dieťaťa v predškolskom veku

Najintenzívnejšie obdobie vývinu dieťaťa je jeho prvých šesť rokov života. Aj keď je obdobie predškolského veku pomerne krátke, je charakteristické určitými znakmi. V tomto období je zvýšená intenzita vývinu v pohybových i telesných funkciách a v určitých poznávacích procesoch, v rovine emocionálnej a sociálnej. U detí sa výrazne prejavujú vrodené a zdedené odlišnosti a dominujú individuálne rozdiely. (Podprocká, 2013, s.64)

Spôsob myslenia detí sa veľmi líši od myslenia dospelého jedinca. Pod vplyvom kognitívneho vývoja sa spôsob detského myslenia radikálne mení. K týmto zmenám prispievajú nové skúsenosti, ktoré jedinec získava pri procese učenia a taktiež zrenie centrálnej nervovej sústavy. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 63)

Dieťa prechádza od fázy predpojmového myslenia do fázy myslenia, ktoré Piaget nazýva názorné, intuitívne. Neustále sa zameriava nato, čo videlo a prežilo. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 65)

Myslenie dieťaťa je spočiatku egocentrické, postupne sa mení. Dieťa ešte nie je schopné rozumieť tomu, že neexistuje len jeho hľadisko ale aj hľadisko druhých. Pre myslenie dieťaťa v tomto období je charakteristická tiež magičnosť, ktorá umožňuje meniť fakty na základe vlastného prania.

Myslenie predškolača môžeme rozdeliť na:

- artificialistické „všetko sa robí“
- antropomorfické – toto myslenie predstavuje prisudzovanie ľudských vlastností neživým veciam a zvieratám. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 65)

U dieťaťa sa rozvíja tak isto pojmové myslenie, je schopné používať prvky analýzy a porovnávania. Na začiatku tohto obdobia je dieťa schopné identifikovať jednotlivé druhy predmetov (hruška, stolička,...), ale nechápe súvislosti medzi jednotlivými predmetmi, ktoré ich spájajú do určitej skupiny. Výrazný rozvoj pojmovej činnosti je viditeľný vo veku medzi 4-6. rokom. Dieťa začína chápať, že niektoré predmety môžeme pomenovať jedným názvom. Poznávacia aktivita sa odráža i v slovnej zásobe dieťaťa a v jeho reči. Vo veku 6 rokov dieťa disponuje 3000 až 4000 slovami, čo je v porovnaní s trojročným dieťaťom veľký pokrok. Zlepšuje sa rozprávanie a pre dieťa sa stáva reč prostriedkom dorozumenia sa, ktorý u neho prevláda. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 65)

Pokrok v oblasti morálneho vývinu sa tiež odráža v kognitívnom vývine. Väčšina detí vo veku 5 až 6 rokov je schopná vytvoriť si primeraný morálny úsudok, vie rozlíšiť dobré od zlého. Dieťa však neberie do úvahy motív konania ale zameriava sa skôr na samotný skutok. U dieťaťa sa objavuje svedomie. (Jakabčic, 2002, s. 43)

1.1.1 Vývoj poznávacích procesov

Do oblasti poznávania sa vo vysokej miere premieta rastúca aktivita dieťaťa. U predškoláka sa poznávacie procesy vyvíjajú veľmi intenzívne. Do poznávacích procesov zaraďujeme vnímanie dieťaťa, pozornosť, pamäť, predstavivosť a fantáziu, inteligenciu, myslenie a verbálne schopnosti. Niektoré z významných poznávacích procesov sú bližšie popísané nižšie.

Vnímanie

V tomto období u jedinca prevláda synkretický spôsob vnímania, pri ktorom dieťa nevyčleňuje podstatné časti predmetu, nerozoznáva vzťahy medzi nimi. Stredom jeho záujmu sú nápadné predmety, ktoré si získali jeho pozornosť. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 65)

Spočiatku vníma intenzívnejšie vonkajšie vlastnosti predmetov okolo seba, ktoré u neho vyvolávajú emocionálne zážitky, neskôr sa zraková a sluchová diferenciácia vzťahuje na detaily, ktoré boli pred tým prehliadnuté. Vnímanie veľkosti a proporcie predmetov je u detí nepresné. (Podprocká, 2013, s.17)

Významným zdrojom zážitku je pre dieťa stále hmat. Hmatom je schopné rozlíšiť nie len vlastnosti predmetu, ale dokáže predmet aj pomenovať. Rozvoj vnímania je ovplyvnený stavom analyzátorov, myslením i vlastnou skúsenosťou. Vnímanie je veľmi aktívne a je spájané s experimentovaním. Vnímanie času a priestoru je u dieťaťa ešte nepresné. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 68)

Pozornosť

Pozornosť detí na začiatku predškolského veku je mimovoľná a nestála. Postupne sa začne vyvíjať pozornosť, ktorá je tzv. úmyselná, je podporovaná vôľovým úsilím. Úmyselnú pozornosť môžeme pozorovať napr. pri hre dieťaťa (Podprocká, 2013, s.18)

Deti vo veku medzi 4–5 rokov veľmi radi prechádzajú od jednej činnosti k druhej, ale s pribúdajúcim vekom sa u detí zlepšuje ich koncentrácia a tiež dĺžka sústrednia pozornosti.

Koncentrácia pozornosti je základny predpoklad učenia s porozumením. Rozvoj pozornosti je ovplyvnený zrením CNS a schopnosťou tlmiť a diferencovať reakcie na rozličné podnety. (Vágnerová, Valentová, 1992, s.62)

Vývin pozornosti u dieťaťa je individuálny. Hlavným faktorom, ktorý ovplyvňuje vývin pozornosti je podnet prostredia, ktoré môže byť podnetné, nepodnetné alebo prepodnetované. Od vývinu pozornosti závisí taktiež individuálne osobitosti dieťaťa. (Podprocká, 2013, s.18)

Pamäť

Pamäť tak isto ako u pozornosti detí, je mimovoľná, neúmyselná. Ďalší rozvoj pamäte u dieťaťa sa rozvíja najmä pod vplyvom hry. Hra rozvíja úmyselné zapamätanie si. Slovnologická pamäť začína prevažovať nad mechanickou, ktorú dieťa používalo. Zapamätávanie u detí ovplyvňujú ich citové vzťahy. Presnosť, pohotovosť a rozsah nie sú ešte celkom rozvinuté. (Podprocká, 2013, s.18)

Základnou črtou pamäte je sústavná prevaha konkrétosti a mimovoľnosti. Prvé náznaky úmyselnej pamäte sa prejavujú na konci predškolského veku. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 68)

Predstavivosť a fantázia

Rozvoj vnímania u dieťaťa prispieva k obohacovaniu jeho predstavivosti. Vybavovanie predstáv sa stáva plynulejším, dieťa je schopné reprodukovat' dej príbehu, dokáže popísať udalosti, ktoré prežilo. Vo veľkej miere sa rozvíjajú fantazijné predstavy, ktoré dieťa uplatňuje napríklad vo svojej kresbe. Svoju predstavivosť dieťa uplatňuje v reálnom živote a rovnako i v hrách. Predstavy sú niekedy pre dieťa tak skutočné, že ich dieťa často považuje za realitu. (Šimíčková-Čížková, 2005, s. 68)

1.2 Fyzický a motorický vývoj

Pre fyzický rast dieťaťa je charakteristické, že v priebehu troch až štyroch rokov môžeme pozorovať pomalé a pravidelné tempo rastu. V priemere dieťa každým rokom vyrastie o 6 cm a s každým ďalším rokom priberie zhruba 2 kg. Postava dieťaťa v tomto vývojom období je charakterizovaná relatívne krátkymi končatinami a väčšou hlavou v porovnaní s trupom. (Machová, 2008, s. 12)

V závislosti na intenzívnosti mozgovej kôry jedinca sa menia pohybové funkcie dieťaťa. Dochádza k zdokonaľovaniu hrubej motoriky. (Rogge, 2007, s. 19)

Telesné premeny dieťaťa spôsobuje vývoj jeho vnútorných orgánov. (Rogge, 2007, s. 19) K ďalším zmenám dochádza vo vývoji nervovej sústavy, to spôsobuje, že pohyby dieťaťa sú ucelenejšie, koordinovanejšie a dieťa je schopné zvládať stále náročnejšie pohyby. Zvyšuje sa rýchlosť, obratnosť i presnosť pohybovej činnosti. Rozvoj hrubej motoriky podmieňuje najmä možnosť zvládať rôzne pohybové činnosti, rozvoj jemnej motoriky umožňuje dieťaťu vykonávať nové hrové, či sebaobslužné činnosti. (Hříbková, 2013, s. 12) Rozvoj jemnej motoriky umožňuje dieťaťu manipuláciu s rôznymi predmetmi, rozvíjajú sa manipulačné zručnosti. Po štvrtom roku začína byť jedna ruka dominantnejšia. Dominancia jednej ruky je podmienená prevahou jednej mozgovej hemisféry nad druhou. (Šimíčková Čížková, 2005, s. 69)

V motorickom vývoji dochádza k procesu zrenia. Tento proces prebieha podľa vnútorných zákonitostí, ktoré sú u každého jedinca individuálne. (Rogge, 2007, s. 19) Motorický vývoj v predškolskom veku by sme mohli označiť ako sústavné zdokonaľovanie a zlepšovanie pohybovej koordinácie. (Šimíčková Čížková, 2005, s. 69)

1.3 Emocionálny vývoj

Zdrojom citových zážitkov dieťaťa sú konkrétne činnosti, ktoré dieťa vykonáva. Je pozorovateľný vývoj vyšších citov ako sú sociálne, estetické, intelektuálne a etické city. (Šimíčková Čížková, 2005, s. 68)

Uvedené city si nižšie presnejšie zadefinujeme podľa autorky Šimíčkovej Čížkovej (2005, s.68)

- **Sociálne city**

Tieto city sa u dieťaťa rozvíjajú v dvoch smeroch, vo vzťahu k dospelému človeku a vo vzťahu k jeho rovesníkom. Na začiatku prevažujú vzťahy k dospelým, no o niečo neskôr začnú byť pre dieťa zaujímaví práve jeho rovesníci, ktorých potrebuje ako svojich partnerov k hre. Dieťa si vytvára citový vzťah aj k sebe samému, ktorý je v predškolskom veku motivovaný egocentrizmom.

- **Estetické city**

Dieťa zažíva veľmi pekné emócie napríklad pri kresbe, pri počúvaní hudby, prostredníctvom týchto činností si uvedomuje krásu.

- **Intelektuálne city**

Tieto city vyvolávajú kladné emócie, ich prejavom je radosť z novej činnosti, z nového poznania.

- **Etické city**

Dieťa si uvedomuje, čo je správne a čo nie je v súlade so stanovenými pravidlami.

Emocionálny vývoj je úzko spätý so sociálnym vývinom dieťaťa. V období predškolského veku je pozorovateľná väčšia stabilita v emóciách ako, u predchádzajúcich vývinových období. Prejavy dieťaťa sa menia, dieťa je schopné vyjadriť svoju nespokojnosť a zároveň sa začína uplatňovať emočná pamäť jedinca.

Podľa Vágnerovej (2005, s. 37) existujú štyri prejavy emócií u dieťaťa predškolského veku:

1. **Hnev a zlosť** – tieto prejavy sa nestávajú takými častými, pretože dieťa začína pomaly chápať príčiny nepríjemných situácií.
2. **Strach** – táto emócia sa spája vo väčšine prípadov s fantáziou a predstavivosťou dieťaťa.
3. **Veselosť** – u dieťaťa sa začína prejavovať zmysel pre humor, sú schopné porozumieť vtipu.

4. **Tešenie sa** – dieťa je schopné tešiť sa na udalosť, ktorá sa v blízkej budúcnosti odohrá.

V tomto období prichádza zmena v emočnom vývoji vo vciťovaní sa do emócií druhých a začína sa rozvíjať i emočná inteligencia. Novými emóciami sú súcit a sympatie. Dieťa je schopné vyjadriť, ku komu prechováva väčšie sympatie alebo menšie. Pokiaľ je dieťa z milujúcej rodiny, prevažujú u neho pozitívne emócie a to sa stáva dobrým predpokladom pre porozumenie pocitom iných ľudí. Zo skúsenosti, ktoré dieťa za svoj krátky život nadobudlo, vie rozoznať ako sa má v rôznych situáciách správať. Ak sa dieťa správalo v rozpore s požiadavky napríklad rodiča, u dieťaťa sa začínajú objavovať pocity viny. (Hříbková, 2013, s. 10)

To ako dieťa reaguje na isté emočné situácie je odlišné od reakcie dospelého jedinca. Jakabčic diferencoval city dieťaťa nasledovne:

Diferenciácia citov dieťaťa podľa Jakabčica (2002, s. 44)

- city dieťaťa majú autentický a spontánny charakter,
- prejavy citov majú zvýšenú impulzivnosť,
- city dieťaťa sú veľmi labilné, príkladom je takmer okamžitý prechod z jedného pólu citu k opačnému pólu,
- nedostatočná racionálna kontrola citov dieťaťa,
- neschopnosť skrývať svoje city,
- citové prejavy sú menej diferencované,
- citové reakcie k podnetom bývajú často neadekvátne.

1.4 Morálny a sociálny vývoj

Primárna socializácia dieťaťa je naplnená zo strany rodiny. V rodine dieťa získava základné pravidlá kontaktu s ľuďmi. Rozvoj osobnosti jedinca prebieha na základe interakcie s ostatnými osobami v jeho okolí. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 74) Vyvíja sa i sociálna kontrola, ktorá predstavuje zvnútorňovanie sociálnych noriem, ktoré usmerňujú správanie dieťaťa. Dôležitým aspektom v sociálnom vývoji je osvojovanie si sociálnych rolí, vzorcov správania, ale týka sa najmä zmien, ktoré dieťa prežíva vo svojom vnútri. (Hříbková, 2013, s. 12)

Pre toto obdobie je charakteristické, že sa dieťa začína odpútať od rodiny a zoznamuje sa so sociálnym prostredím a pravidlami, ktoré v ňom platia. Dieťa sa učí komunikovať s ostatnými a začleňuje sa do nových sociálnych skupín, zväčša so začiatkom v materskej škole. (Hříbková, 2013, s. 12)

Podľa Matějčka (2010, s.72) dieťa spoznáva nie len vzťahy medzi nim a matkou a medzi nim a otcom, ale aj vzťah medzi týmito blízkymi osobami seba navzájom. Je to podmienkou k tomu, aby si dieťa mohlo uvedomiť svoje vlastné „ja“. Na základe psychologických skúmaní sa ukázalo, že vedomie vlastného „ja“ sa nevytvára iba zo vzťahu „ja“ a „ty“, ale je k tomu potrebná prítomnosť tretej osoby. Ak ich je pre dieťa neprehľadná rada s neprehľadnými funkciami u dieťaťa to môže spôsobovať chaos.

Vágnerová (2005, s. 41) rozdeľuje prostredie v ktorom sa dieťa pohybuje na tri skupiny:

- Rodina, ktorá poskytuje dieťaťu pocit istoty a bezpečia.
- Rovesníci, ktorí tvoria pre dieťa rovnocennú skupinu.
- Materská škola, ktorá je pre dieťa prvá inštitúcia, ktorú navštevuje.

Kontakt s ľuďmi je pre dieťa veľmi dôležitý. Umožňuje dieťaťu sociálne učenie, prostredníctvom ktorého sa dieťa dokáže lepšie orientovať vo vzťahoch a osvojuje si nové druhy správania.

Vo všeobecnosti môžeme rozdeliť sociálne učenie na:

- **Spevňovanie**

fixácia alebo eliminácia istého prejavu správania prostredníctvom odmeny alebo trestu.

- **Observačné učenie**

osvojovanie spôsobov správania na základe pozorovania druhých.

- **Imitácia**

napodobovanie prejavov alebo istej činnosti.

- **Identifikácia**

stotožnenie sa dieťaťa s osobou, ku ktorej má dieťa citový vzťah. (Hříbková, 2013, s. 12)

Podľa Jakabčica (2002, s. 45) ma socializačný proces tri aspekty:

- 1) Vývin sociálnej reaktivity – jedná sa o diferenciaciu emočných a sociálnych vzťahov k ľuďom zo sociálneho okolia, z bližšieho i vzdialenejšieho.
- 2) Vývin sociálnych kontrôl a hodnotovej orientácie – osvojovanie si noriem správania na základe rôznych príkazov a zákazov zo strany autority.
- 3) Vývin sociálnych rolí – nadobúdanie vzorcov správania a postojov, ktoré sú očakávané od ostatných členov spoločnosti.

Morálne predstavy a morálne cítenie sa u detí vyvíjajú až vo veku okolo štvrtého až piateho roka života. Predovšetkým sú to práve rodičia, ktorí deťom ponúkajú pozitívny model, na základe ktorého sa môžu deti orientovať a zároveň konfrontovať. V tomto období predstavujú rodičia pre dieťa bezpodmienečnú autoritu. Ich správanie, ktorým dávajú dieťaťu, či už zámerne alebo nezámerne vzor, určuje jeho charakter. Úlohou rodiča v tomto období je, aby jedinca viedol k priateľskému sociálnemu správaniu a podporoval ho. Rovnako to platí i pri výchove k zdvorilosti. Nemenej dôležité je od útleho detstva pestovať u detí úctu a rešpekt voči druhým ľuďom a tiež empatiu a vďačnosť. (Rogge, 2007, s. 87)

1.4.1 Vzťah dieťaťa k rovesníkom

Napriek tomu, že rodina dominuje pri rozvoji, dieťa objavuje inšpiratívnosť a príťažlivosť svojich rovesníkov. Počas svojho života nazhromaždilo množstvo poznatkov, ktoré mu umožňujú prijímať s pochopením o veľa viac podnetov z okolitého sveta, než doteraz, preto je veľmi vhodné začlenenie dieťaťa do skupiny rovesníkov. (Mertin, 2011, s.66)

Za normálnych okolností predškolské dieťa po treťom roku života prekračuje hranice svojho rodinného kruhu a navyše k svojej identite pridáva nový prvok, ktorý je pre jeho život veľmi dôležitý a tým je vzťah k svojim rovesníkom – vzťah k druhým ľuďom. (Mertin, 2011, s.67)

Kontakt s inými deťmi je veľmi dôležitý aj pre uvedomenie si svojich rolí, ktoré sa stávajú súčasťou identity dieťaťa. K špecifikácií rolí dochádza práve vo vrstovnickej skupine. Mnohé z týchto robí sa však prejavujú zatiaľ len v hre. (Jakabčic, 2002, s. 43)

V období predškolského veku by sa dalo povedať, že deti túžia po spoločnosti iných detí, svojich rovesníkov. Robí ich veľmi šťastnými, keď im venuje pozornosť iné dieťa alebo ak je prizvané do hry, keď sa môžu samé trochu predviesť. (Matějček, 2000, s.17)

Vstupom do materskej školy pre dieťa začína vlastný život, odlišný od života v rodine. Rozvíja sa po sociálnej stránke, začleňuje sa do kolektívu a hľadá si v ňom miesto. Dieťa sa začína socializovať, jeho emocionálny rozvoj osobnosti rastie. (Grácová, 2015, s.35)

Vo veku asi štyroch rokov, sa dieťa združuje so svojimi rovesníkmi hlavne pri hrovej činnosti. Tieto vzťahy medzi deťmi sú krátkodobé a úplne náhodné. Dieťa podľa svojich pocitov prejavuje k iným deťom sympatiu alebo naopak antipatiu. (Grácová, 2015, s.35)

Dieťa si samé ešte nevie nájsť dobrého kamaráta, takého, ktorý ho môže naučiť niečo užitočné, nové veci a nie len nadávky. Je veľmi dôležité, aby si dieťa zvyklo na nových kamarátov a aby sa naučilo orientovať v pravidlách ľudského spolužitia. Práve k tomuto často deti potrebujú kamarátov. (Špaňhelová, 2004, s.73)

Vo väčšine prípadov teda môžeme povedať, že medzi deťmi vzniká priateľstvo, či už krátkodobé alebo dlhodobé. Aj takéto priateľstvo ma isté fázy, štádia. Wagner rozdelil štádia priateľstva následovne:

Štádia priateľstva podľa Wagnera (1991, s.11)

- Vypelost' pre vznik priateľstva
- Naviazovanie kontaktov
- Etablovanie priateľstva
- Stabilizácia priateľstva
- Ukončenie priateľstva

Každý kontakt, ktorý vznikne medzi deťmi nemusí automaticky viesť ku vzniku priateľstva. Pre toto obdobie je typická krátkodobosť priateľstva, tak rýchlo ako priateľstvo vznikne, tak rýchlo aj zanikne. U detí sa rýchlo menia záujmy a tak tiež vznikajú menšie krivdy a spory medzi deťmi, napríklad ak kamarát nemá čas alebo venuje svoj čas inému dieťaťu.

1.4.2 Detské klamanie a krádeže

Detské klamanie

Klamanie detí je veľmi dobrým príkladom, na ktorom si dokážeme predstaviť aké zložité je posudzovanie dieťaťa a jeho jednania. V rôznych príručkách, ktoré sú adresované rodičom sa môžeme stretnúť s názormi, že u dieťaťa v predškolskom veku sa nejedná o klamstvo, ale o prelínanie fantázie s realitou. Na základe tohto tvrdenia môžeme potom povedať, že dieťa

vlastne ani neklame, pretože nevie od seba oddeliť skutočnosť a fantáziu. (Mertin, 2011, s.98)

Je zjavné, že súčasné deti sú úplne iné ako povedzme, deti pred tridsiatimi rokmi. Dnešné deti sú sociálne oveľa zdatnejšie a tiež skôr vyspelé ako deti v rovnakom veku, pred desiatkami rokov. Do rôznych sociálnych situácií sa dostávajú skôr, majú mnoho príležitosti vyskúšať si ich, sú schopné sa v nich lepšie orientovať a vyznať. (Mertin, 2011, s.99)

Pri detských klamstvách by sme mali brať do úvahy viacero faktorov ako vek dieťaťa, jeho vyspelosť a celkový kontext vzniknutej situácie. (Mertin, 2011, s.99)

Podľa Lipnickej (2014, s. 66) môžeme o klamstve hovoriť, len v tom prípade, ak dieťa vie, že hovorí lož. Až medzi siedmym a desiatym rokom chápe dieťa klamstvo, ako niečo, čo nie je pravda. Do tej doby môžeme nepravdu u detí považovať za výsledok fantazijných predstáv alebo nedostatočného poznania, či skúseností. U detí predškolského veku sa, ale môžeme stretnúť s nehovorením pravdy, ak majú napríklad strach z trestu. Na rozdiel od tohto pragmatického účelu nehovorenia pravdy má dieťa veľa príkladov zo života ako klamať. Napríklad ak chce dosiahnuť isté výhody alebo, že nejaké to malé klamstvo s úmyslom byť zdvorilý je životnou nutnosťou a niekedy dokonca iných ochraňuje, tzv. milosrdné klamstvo.

Detské krádeže

Ku krádežiam u malých detí zvyčajne dochádza na základe nejakej emocionálnej pohnútky, ktorá je silnejšia ako vedomie, že je to zakázaná. Ak dôjde ku krádeži u dieťaťa v predškolskom veku, zvyčajne je to predmet, ktorý sa dieťaťu veľmi páči, upúta jeho pozornosť alebo je to vec, ktorú doma jednoducho nemá. Týka sa to najmä detí, ktoré sú impulzívne, nedarí sa im potlačiť svoju túžbu, nedokážu odolať. Niekedy dieťa ku krádeži prinúti sociálna situácia, napríklad, ak je dieťa hladné a ukradne jedlo. (Lipnická, 2014, s.66)

Ak malé dieťa niečo ukradne, vezme bez dovolenia a dostane trest, učí sa, že trest je dôsledkom práve takéhoto nežiadaneho konania. Nestačí dieťaťu udeliť len trest, na mieste je vysvetlenie, prečo bolo za takéto konanie potrestané a prečo je takéto správanie považované za nevhodné. (Lipnická, 2014, s.69)

Ak dieťa po niečom naozaj túži, je veľmi ťažké nepodľahnúť túžbe vziať si to. Krádeže sa zvyčajne začínajú úplne nevinne. Vo väčšine prípadov ide o maličkosti. Dieťa môžu po spáchaní krádeže trápiť výčitky svedomia ale s ďalšou novou krádežou výčitky miznú. (Kunák, 2007, s.55)

Dieťa by malo byť oboznámené s určitými normami, ktoré fungujú v spoločnosti, pričom by ich malo samo dodržiavať a toto dodržiavanie by malo vyžadovať aj od svojich rovesníkov a iných detí. (Lipnická, 2014, s.70)

U malých detí sa môžeme častejšie stretnúť s príležitostnými krádežami a nie uvedomelým odcudzením nejakej veci, ktorá sa dieťaťu páči a ono podľahne túžbe vlastniť ju. V tomto prípade je toto konanie skratové, pretože dieťa krádež neplánovalo. V materských školách sa väčšinou jedná o nejakú sladkosť alebo desiatu. Ak rodičia dieťaťu nevysvetlia, že ukradnutú vec, musí vrátiť pestujú u neho vedomie, že to čo nie je zakázané je dovolené. (Lipnická, 2014, s. 70)

1.5 Psychický vývoj dieťaťa a princípy psychického vývoja

Základne princípy rozvoja psychiky pre normálnu populáciu predstavujú vývojové zákonitosti, ktoré sa podieľajú na živote každého jedinca. V procese duševného vývoja je u každého jedinca časová zhoda postupnosti nástupu jednotlivých vývojových zmien. Žiadne z detí nemôže dosiahnuť pokročilejšie štádium, pokiaľ nie je schopné zvládnuť činnosti na úrovni predchádzajúceho stupňa vývoja. Jednotlivé vývojové štádia na seba zákonite nadväzujú. „Psychický vývoj môžeme charakterizovať ako zákonitý proces, ktorý je stabilný a ľubovoľne nemeniteľný, celistvý, obsahujúci vzájomnu interakciu všetkých jeho zložiek, teda somatické, psychické a sociálne“. (Michalová, 2012, s. 49)

Jednotlivé zložky duševných procesov sa nerozvíjajú rovnomerne. Každé jedno z vývojových štádií predstavuje jedinca ako bytosť, ktorá má určitú typickú štruktúru fyzických a psychických funkcií a prejavov. V priebehu vývoja jedinca môžeme vidieť striedanie vzostupných vývojových skokov s obdobiami klúdu. Vtedy je nutné uvažovať o zmenách alebo o úprave výchovného prostredia a prostriedkoch. Počas rozvoja psychických vlastností a procesoch dochádza u každého dieťaťa k ich diferenciacii. (Michalová, 2012, s. 49)

1.5.1 Poruchy vývinu dieťaťa

Na psychický vývin dieťaťa môžu mať vplyv rôzne faktory. Rozlišujeme *biologické faktory* a *nehodné výchovné, psychologické a sociálno – ekonomické prostredie*.

- **Biologické faktory**

Poškodenie centrálnej nervovej sústavy – v závislosti od obdobia, v ktorom došlo k poškodeniu CNS sa mení aj jeho vplyv na psychický vývoj. Ak sa jedná o dedičnosť, či vrodenú poruchu, je vývin od samého začiatku narušený. Porucha ovplyvňuje psychomotorické a motorické funkcie a taktiež má vplyv na vývin afektivity u jedinca. Ak sa jedná o prípad, kedy je nervová sústava poškodená v neskoršom veku, keď už sú pozorovateľné jej špecifické funkcie s konkrétnejším poškodením, prejavuje sa aj konkrétnejšia porucha, ktorá sa viaže na oblasť psychických javov. Pri poškodení mozgu jedinca, ktoré vzniklo povedzme po zápale mozgových blán po piatom roku života, sa mentálne funkcie takmer nenarušia, ale vznikajú poruchy v oblasti správania dieťaťa. Mozgová porucha v tomto detskom období môže mať rozmanité príčiny, formy a tiež stupne. Spoločné črty jedincov s narušenou CNS – obmedzené možnosti psychického vývinu, porucha mentálneho vývinu, rozpad zjednotenej štruktúry osobnosti. (Jakabčic, 2002, s. 79)

Poškodenie analyzátorov – najväčší dopad na vývin osobnosti jedinca v zmysle psychického vývinu má poškodenie sluchového a zrakového analyzátora. Do procesu vývinu sa premieta ako:

- *Vývin nadobúda tzv. kompenzačný charakter, v ďalšom vývine nadobúdajú nepoškodené analyzátory dôležitú úlohu a to z dôvodu, že nahrádzajú jednotlivé funkcie narušeného analyzátora,*
- *vedenie si tejto poruchy môže viesť k nepriaznivým zmenám v osobnosti v neskoršom veku,*
- *tento defekt môže viesť k sociálnej izolácii,*
- *dochádza k zmene možnosti k aktívnej adaptácii k okoliu. (Jakabčic, 2002, s. 79)*

• **Vplyv prostredia**

Pre zdravý psychický vývin dieťaťa sú mimoriadne dôležité vonkajšie vplyvy, ktoré súvisia so spoločenským životom a so sociálnym prostredím. Sociálne prostredie má z hľadiska priebehu vývinu istý význam, predovšetkým poskytuje dostatok podnetov pre jedinca. Nedostatok vhodných podnetov môže spôsobiť, že sa u jedinca nevyvinie dostatočne psychická funkcia a môže dôjsť k retardácii psychického vývinu. Je nemožné, aby sa ľudská bytosť zdravo vyvíjala bez trvalých kontaktov s ľuďmi, bez uspokojenia potreby lásky, bez citovej podpory a ochrany a bez

sociálních úspěchov v sociálnej skupine, do ktorej dieťa patrí. Ak jedinec nemôže v podobe dlhšieho času uspokojovať svoje základné psychické potreby, môže to viesť k psychickej deprivácii. Tento stav môže mať za následok závažné narušenie priebehu psychického vývinu. (Jakabčic, 2002, s. 79)

Pôsobenie negatívnych sociálnych faktorov na vývin jedinca a možnosť jeho narušenia sa zvyšujú v závislosti na vek dieťaťa, čím mladšie dieťa, tým je riziko vyššie. (Jakabčic, 2002, s. 79)

2 PORUCHY SPRÁVANIA U DETÍ

„Poruchy správania sú charakterizované opakujúcim sa a trvalým obrazom asociálneho, agresívneho a vzdorovitého správania“. (Dubovický, 2011, s.12)

Poruchy správania sú psychiatrickou diagnózou, ktorá sa vo väčšine prípadov vyvíja z ojedinelých a epizodických foriem problémového správania, ktoré ma nezvládnutý charakter. Môže sa spájať napríklad s poruchami telesného a duševného zdravia, s poruchami vývinu, zanedbávaním, či rôznymi traumami. Poruchy správania, ktoré sú založené na báze porúch pozornosti a hyperaktivity sú označované ako špecifické vývinové poruchy správania. (Hornáková, Račková, 2016, s. 110)

Základným znakom poruchy správania je trvalý vzorec porušovania práv a pravidiel druhých, v ktorom je zahrnuté deštruktívne správanie a sklon k agresivite. (Kožárová, Podhájecká, 2013, s. 37)

Poruchy správania sa navonok určitým spôsobom prejavujú. Autor Ptáček uvádza štyri základné prejavy porúch správania, podľa ktorých môžeme identifikovať poruchové správanie.

Ptáček (2006, s. 6) uvádza štyri základne prejavy porúch správania, sú to:

- „agresivita alebo závažné náznaky ohrozenie ľudí alebo zvierat,
- úmyselné poškodzovanie vecí a majetku,
- opakované porušenie domácich alebo školských pravidiel,
- neustále klamanie, vyhýbanie sa dôsledkom svojho správania alebo snaha získať výhody, či veci hmotného charakteru nepoctivou cestou.“ (Ptáček, 2006, s. 6)

Podľa Ptáčka (2006, s. 7) odborné publikácie tvrdia, že o poruchu správania ide v tom prípade, ak sa vyskytujú u dieťaťa aspoň tri javy z vyššie uvedených a to v priebehu minimálne šiestich mesiacov.

„Na základe podrobných diagnostických kritérií sú poruchy správania definované ako: opakujúce sa stabilné vzorce správania, v ktorých sú porušované sociálne normy, pravidlá a práva druhých. V priebehu uplynulého roka musia byť prítomné tri alebo viac symptómov, s jedným symptómom trvalo prítomným v poslednom polroku. Medzi prejavy (symptomy) sa zahrňa nasledovné správanie:

- **agresia k ľuďom a k zvieratám**
- **deštrukcia majetku a vlastníctva**
- **nepoctivosť alebo krádeže**
- **vážne porušovanie pravidiel“**. (Ptáček, 2006, s.8-9)

2.1 Základné typy porúch správania a ich charakteristika

Nemožno pochybovať o tom, že predškolský vek sa môže stať ťažkým ako pre dieťa tak aj pre rodiča, či učiteľa. V tomto období života dochádza u dieťaťa k niekoľkým kľúčovým socio-behaviorálnym a kognitívnym posunom a tak isto k rozvoju sebakontroly, tolerancie a zvládaniu frustrácie. Už v období batolaťa dieťa prejavuje vo svojom správaní istú formu agresivity, toto správanie sa naučí kontrolovať, alebo si vytvorí iné stratégie k dosiahnutiu svojich cieľov. (Tremblay, 2004, s. 32)

Podľa Kleinovej (2015, s. 29) deti už v rannom veku skúšajú, čo si môžu dovoliť, čo im bude tolerované a začo budú potrestané. U deti predškolského veku sa poruchy správania prejavujú problémovým správaním závažnejšieho charakteru a je nutné, aby takéto správanie pedagóg riešil s pomocou rodičov a odborných zamestnancov. Dôsledkom problémového správania sú viaceré faktory - ekonomické, sociálne, osobnostné a kultúrne. (Kleinová, 2015, s. 29)

Poruchy správania predstavujú závažný psychologický a sociálny problém. Táto problematika je rozsiahla, vzhľadom nato, že narušené správanie sa môže prejavovať symptómami, ktoré sú prítomné aj v mnohých iných klinických poruchách a kategóriach. Je potrebné odlišovať bežnú nedisciplinovanosť od porušovania sociálnych alebo právnych noriem. Aj pri splnených kritériách, ktoré sú dané MKCH-10 (medzinárodná klasifikácia chorôb – 10) môže byť diagnostika porúch správania komplikovaná. (Popelková, 2013, s. 47)

Rozlišujeme tri základné typy porúch správania:

- „Reakcie na závažný stres a poruchy prispôsobenia sa – porucha prispôsobenia s prevládajúcou poruchou správania, porucha prispôsobenia so zmiešanou poruchou správania.
- Poruchy správania – poruchy správania vo vzťahu k rodine, nesocializovaná porucha správania, socializovaná porucha správania, porucha opozičného vzdoru, iné poruchy správania, porucha správania nešpecifikovaná.
- Zmiešané poruchy správania a emócií – depresívna porucha správania, reaktívna porucha príchylnosti v detstve, dezinhibovaná príchylnosť v detstve“ (Ptáček, 2006, s. 10)

Tento uvedený zoznam predstavuje skôr ilustráciu, možných druhov porúch správania, každá táto skupina má spoločné špecifické kritéria a tiež svoj spoločný základ.

Podľa Dubayovej (2016, s. 26) sa poruchy správania delia z rôznych pohľadov.

- Pri prvom delení sa jedná o vývinové hľadisko a má dve kategórie:
 - *poruchy správania s nástupom v detstve*
 - *poruchy správania s nástupom v puberte.*

Poruchy správania, ktoré sa vyskytnú v detstve, môžu alebo tiež nemusia byť predzvesťou poruchy správania v neskoršej adolescencii. Napríklad ak u dieťaťa, ktorému bola diagnostikovaná v detstve porucha opozičného vzdoru sa v adolescencii nemusí nijako prejavovať.

- Pri druhom hodnotení porúch správania sa zameriavame na socializáciu a sociálne väzby, rozdeľujeme ich na:
 - *socializované poruchy správania*
 - *nesocializované poruchy správania.*

Ak hovoríme o socializovaných poruchách správania, ide o jedinca, ktorý má primerané rodinné väzby a taktiež i mimo nej a pri nesocializovaných poruchách správania je u jedinca prítomná absencia hlbších vzťahov s rodinou alebo s rovesníkmi.

- Tretím hľadiskom je prognóza. Delia sa na poruchy správania:
 - *s lepšou prognózou*

- *s horšou prognózou.*

Pri posudzovaní, či sa jedná o poruchu správania u dieťaťa je nevyhnutné brať do úvahy aj vývinový kontext dieťaťa, pretože v istých vývinových obdobiach sa určitý typ správania vyskytuje. Napríklad detský vzdor súvisí s prirodzeným vývinom dieťaťa (vývin vôle, sebedomia). Tak isto je veľmi dôležité hodnotiť intenzitu, frekvenciu a trvanie problémového správania. (Dubayová, 2016, s. 27)

„Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) vyhlásila za poruchové správanie:

- ❖ **Pasívna forma** – únikové správanie, záškoláctvo, vyhýbanie nárokom, v extrémnej podobe až samovražedné tendencie.
- ❖ **Agresívna forma** – delikvencia, násilie, až extázy v podobe terorizmu.
- ❖ **Kompromisná forma** – prejavy instability, výkyvy v práci a v sociálnom živote. (Harineková, Stempelová, 2012, s. 125)

Podľa Lipnickej (2014, s. 54) sú príčiny porúch správania a prežívania rozmanité. Môžu byť skryté a zjavné. Je ich viac druhov, môžu mať typické ale i združené prejavy a príčiny. Problémy spôsobujú v sociálnom prostredí ale aj v emocionálnom svete dieťaťa.

Disociálne poruchy správania

Prejavujú sa malými odchýlkami v správaní, ide o drobné porušenie noriem. Sú to problémy spájané predovšetkým s adaptáciou, hyperaktivitou, či detským klamstvom. (Lipnická, 2014, s. 54)

Asociálne poruchy správania

Jedná sa o porušovanie spoločenských a morálnych noriem ale nie právnych. Dieťa nevníma svoje správanie negatívne, práve naopak, subjektívny pohľad dieťaťa. Vyskytuje sa často ironické správanie, agresivita, porušovanie pravidiel správania, podceňuje ostatných. Záškoláctvo, úteky z domu, poškodzovanie sú charakteristické pre takéto asociálne správanie. (Lipnická, 2014, s. 54)

Antisociálne poruchy správania

Toto správanie je patologické, osoba trpiaca touto poruchou správania zámerne porušuje všetky normy a pravidlá, svojich rovesníkov zosmiešňuje, napáda ich (verbálne aj fyzicky), najvhodnejšie je starostlivosť vo výchovnom zariadení. Pre jeho správanie sú typické krádeže, bitky. (Lipnická, 2014, s. 55)

U predškolákov sa môžeme stretnúť len s jednou z týchto troch foriem porúch správania a to s **disociálnou poruchou správania**, je to preto, že dieťa nie je natoľko emocionálne, kognitívne a ani sociálne zrelé. Ak sa u dieťaťa prejaví tento typ správania, pedagóg nedokáže sám dieťaťu pomôcť. Na spoluprácu potrebuje v prvom rade rodičov dieťaťa a odborného zamestnanca. Ako bolo už spomenuté na problémové správanie detí vplyvajú rôzne faktory, napr. ako sociálne, kultúrne, politické a iné.

Pre jedinca, ktorý trpí poruchou správania sú špecifické isté negatívne znaky. Sú to:

- **neposednosť,**
- **náladovosť,**
- **nevyspytateľnosť,**
- **neposlušnosť,**
- **neprispôsobivosť,**
- **nepozornosť.**

Tieto znaky sú dlhodobé, často sa opakujú a pôsobia na okolie negatívne. Môžeme povedať, že problémové správanie je prvou fázou vývinu porúch správania, kde nie je v silách rodičov zvládnuť výchovu bežným výchovným pôsobením. Sociálne alebo zdravotné znevýhodnenie môže byť tiež príčinou problémového správania u detí. Pracovať s týmito deťmi znamená, pôsobiť na deti pozitívne, pedagogickými pozitívnymi riešeniami. Jedná sa predovšetkým o nápravu spôsobmi a postupmi v súlade s rozumnými pravidlami, príjemnými pocitmi a dobrými mravmi. (Lipnická, 2014, s. 61)

Podľa Majzlanovej (1995) sú najčastejšie popisované ťažkosti v oblasti správania a emocionálneho vývinu u detí v predškolskom veku:

Hyperaktivita – je charakteristická motorickým nepokojom, deti sú v sústavnom pohybe, častá zmena aktivít.

Hypoaktivita – u dieťaťa dominuje pasivita, málovravnosť, útlm v správaní, ľahostajnosť k akémukoľvek podnetu.

Detský vzdor, neposlušnosť, výbuch zlosti – u detí prevláda neschopnosť rešpektovať pravidlá dospelých, záchvaty hnevu.

Agresivita – zámerne a úmyselné ublíženie a to vo forme slovnej alebo fyzickej.

Uzavretosť, neprimeraná hanblivosť – takéto správanie je podporované nesprávnym vplyvom výchovy-rodina neposkytuje dieťaťu dostatočný priestor ku kontaktu s rovesníkmi.

Klamstvo, detská lož – úmyselné hovorenie nepravdy so snahou získať výhody.

Detský strach, úzkosť – môže byť spôsobené novými situáciami, strachom z odlúčenia od blízkej osoby.

Detská neuróza – jedná sa o emocionálnu poruchu, ktorá vyplýva zo zacyklenej úzkosti a patologických strachov, ktorá sa prejavuje tikmi, pomočovaním, či nechutenstvom detí.

Deti chronicky choré, alebo zotavujúce sa po dlhodobej chorobe - tieto deti trpia únavou po dlhodobej záťaži, sú oslabené. Môžu sa u nich vyskytovať pocity menejcennosti, plačlivosť.

Medzi ďalšie rozdelenie porúch správania patria poruchy správania vo vzťahu k agresivite. Rozdelenie je nasledovné:

- **Neagresívne poruchy správania**

Medzi neagresívne formy porúch správania zaraďujeme úteky z domu a túlanie, klamstvá a drobné podvody. Riešenie týchto priestupkov a ich nápravu má v kompetencií škola, rodina, prípadne psychoterapia.

- **Agresívne poruchy správania**

Agresívne poruchy správania sú charakterizované ako správanie vyznačujúce sa porušovaním a obmedzovaním práv ostatných, pri ktorom sa fyzicky, verbálne alebo psychicky ubližuje iným ľuďom. Spoločným znakom takýchto porúch správania je zámerne škodiť iným, motív môže byť rôzny. (Popelková, 2013, s. 75)

2.1.1 Poruchy správania podľa Medzinárodnej klasifikácie chorôb - 10

„Poruchy správania charakterizuje MKCH-10 ako opakované, pretrvávajúce, asociálne, agresívne alebo vyzývavé konanie, ktoré je hodnotené ako závažnejšie počínanie dieťaťa

než je obyčajné detské huncútstvo alebo pubertálna rebélia a má ráz trvalého správania (aspoň 6 mesiacov)“ . (Dubayová, 2016, s. 24)

„Delenie porúch správania podľa MKCH-10

- F91.0 Poruchy správania obmedzené na rodinný kruh
- F91.1 Porucha socializácie
- F91.2 Socializovaná porucha správania
- F91.3 Opozičná vzdorovitá porucha
- F91.8 Iné poruchy správania
- F91.9 Nešpecifikované poruchy správania“ . (Popelková, 2013, s. 67)

Medzi závažnejšie poruchy správania radíme najmä dezinhibovanú príchylnosť v detstve, poruchu opozičného vzdoru a nesocializovanú poruchu správania. (Ptáček, 2006, s. 11)

- **Dezinhibovaná príchylnosť v detstve**

Vzniká v priebehu prvých piatich rokov života dieťaťa. Ranná diagnóza tejto poruchy u dieťaťa je veľmi obtiažna, pretože z najväčšej časti vychádza len zo zdelenia vychovávateľov alebo rodičov. U väčšiny detí s touto poruchou sa v neskoršom veku stretne s delikvenciou. V rodine sú väčšinou prítomné znaky dysfunkčnej rodiny. V mnohých prípadoch ide o deti nechcené alebo neplánované. Pre deti trpiace touto poruchou je typická nízka sociálna interakcia, vzťahová nestálosť, neschopnosť osobného a dôverného vzťahu k svojim rodičom, rovesníkom, či učiteľom. (Ptáček, 2006, s. 12)

- **Nesocializovaná porucha správania**

Jedinec má často narušené vzťahy s rovesníkmi, je väčšinou neoblúbený, nepatrí do žiadnej skupiny, môžeme ho nazvať samotárom, javí známky agresivity. Deti trpiace touto poruchou niekedy pôsobia na svoje okolie ako keby nemali radi ľudí a ani nič živé. U jedincov, ktorí trpia touto poruchou sa väčšinou stáva, že porucha prerastie do vážnych porúch osobností. (Ptáček, 2006, s. 12)

- **Porucha opozičného vzdoru**

Pre opozičnú poruchu vzdoru je charakteristické pretrvávajúce podráždené, až negativistické, neprispôsobivé správania. Symptómy, ktoré sú pre túto poruchu typickými sú vzdorovitosť, argumentatívnosť, nízka trepezlivosť alebo jej častá strata, nahnevane sa, podráždenosť. (Tremblay, 2004, s. 154)

2.2 Výskyt a příčiny porúch správania

Výskyt porúch správania v detskom veku je niekedy problematické určiť, pretože závisí od diagnostických kritérií, ktoré môžu byť rozmanité. Taktiež určiť hranicu medzi výrazným prejavom bežného správania a správáním, ktoré je vyjadrené poruchou. (Popelková, 2013, s. 33)

Poruchy správania sú nejednotnou a širokou kategóriou, ktorá predstavuje neprimerané prejavy v správaní dieťaťa. Sú to prejavy, ktoré sú nežiaduce, ktoré sú charakterizované spoločenskou neprispôobilosťou a nerešpektovaním spoločenských noriem. V ich popredí nie sú psychopatické, ale výchovné faktory. Niektoré z týchto faktorov, je možné ovplyvniť vhodne zvolenými výchovnými a pedagogickými postupmi a tie, ktoré sú považované za závažnejšie, si vyžadujú terapeutický prístup. (Matějček, Dytrych, 1994, s. 25)

Poruchy správania predstavujú komplexný problém, nie je determinovaný len jedným faktorom, ale vzájomným pôsobením medzi sebou. (Popelková, 2013, s. 35)

„Poruchy správania v ich príčinných súvislostiach sú výsledkom nepriaznivej interakcie biologických, spoločenských, osobnostných a psychologických dispozícií v niektorých vývinových štádiách jednotlivca“. (Harineková, Stempelová, 2012, s. 125)

- **Genetické dispozície**

Genetické dispozície sa najviac prejavujú na úrovni temperamentu. V tomto smere môžeme definovať ako rizikové faktory dráždivosť, impulzivitu, necitlivosť k spätným informáciám a tak isto potrebu vyhľadávať vzrušenie. (Popelková, 2013, s. 37)

- **Biologické dispozície**

Biologické činitele, ako napríklad problematický pôrod, úraz hlavy a iné ďalšie, môžu predstavovať rizikový faktor, ktorý môže zvyšovať sklon k neadekvátnym a nežiadúcim spôsobom reagovania. (Popelková, 2013, s. 37)

2.2.1 Psychologicky podmienené poruchy správania

Psychologické faktory ovplyvňujú správanie každého jedinca, majú vplyv na motiváciu, vnímanie, poznávanie a na ich ďalšie učenie. Pôvod majú v minulej skúsenosti so záťažou a to, aká náročná daná skúsenosť bola, koľko podpory pri jej zvládaní dostal a spôsoby, ktoré

sa mu osvedčili pri jej zvládaní. Toto všetko tvorí dôležitý predpoklad pre správanie sa jedinca v neskoršom veku. (Danayová, 2006, s. 46)

Je dôležité zdôrazniť, že dieťa reaguje na všetky psychické zmeny a to vo všetkých rovinách. Pri somatizácii si veľkú duševnú bolesť, ktorú dieťa prežíva prenáša do telesného symptómu, pretože tá sa dá nejakým spôsobom ošetriť. Jeden z prejavov správania detí v tomto prípade je, že dieťa sa stane utiahnutým alebo presne naopak, začne sa u neho prejavovať agresívne správanie. (Hornáková, Račková, 2016, s. 18)

Porucha správania je prejavom dosiahnutia náhradného uspokojenia pri frustrácií alebo strate. Často sa jedná o vyjadrenie potrieb, ktoré dieťa iným spôsobom nemôže vyjadriť, je to často potreba uznania, či pozornosti. Tieto deti majú veľmi pestrý fantazijný život a zároveň bývajú značne nezrelé. Dieťa sa cíti medzi svojimi rovesníkmi a v kruhu rodiny odmietané – najčastejšími prejavmi sú v týchto prípadoch substitučné krádeže. Dieťa si za peniaze, ktoré nadobudlo krádežou kupuje priateľstvo rovesníkov, deštruktívne činy vzbudzujú aspoň nejaký záujem jeho okolia. Poruchy správania môžu byť niekedy i prejavom problému hľadania vlastnej identity dieťaťa. Zmysel náhradného uspokojovania je vždy nevedomý, deti často nevedia zdôvodniť svoje správanie. (Krejčířová, 2006, s. 65)

- **Poruchy správania so vzťahom k emočnej deprivácii**

Disociálne správanie u dieťaťa v tomto prípade nemá priamy vzťah k špecifickým traumatickým udalostiam a ani k emočným poruchám, ale predovšetkým k dlhodobej citovej deprivácii dieťaťa v rodine alebo v ústavnom prostredí. Týka sa to častejšie detí, ktoré trpia syndrómom ADHD alebo poruchami učenia, ak sa cítia odmietaní alebo vylučovaní spoločnosťou. Tieto deti sú často veľmi impulzívne a majú problémy s naviazaním hlbších citových vzťahov. V prostredí, v ktorom dieťa žije, často chýba dôslednosť a disciplína. (Krejčířová, 2006, s. 67)

- **Poruchy správania založené na disharmonickom vývoji osobnosti**

U týchto detí je výrazná absencia schopnosti naviazať vzťahy s druhými ľuďmi, neprežívajú pocit viny a ani pocity lásky. Často sú veľmi impulzívne a agresívne, ich činy sú zamerané na okamžité uspokojenie seba samého. Väčšinou nie sú schopní poučiť sa zo zlej skúsenosti, chýbajú im vnútorné zábrany. Pre ostatné deti sa často stávajú hrdinami, bývajú vodcovia skupiny. K dospelým ľuďom sa správajú väčšinou veľmi zdvorilo a milo. Navonok sa prejavujú ako veľmi citliví a rozumní ľudia, v situáciách, keď chce autorita dieťa potrestať, alebo vyhrešiť za priestupok

prejavujú títo ľudia navonok ľútosť, sľubujú nápravu ale žiaľ to ostane len pri sľuboch. Disharmonický vývoj osobnosti je podmienený silnou citovou depriváciou týchto detí už v útlom veku, jeho terapia nie je prognosticky veľmi optimistická, najmä u starších detí sa podarí, len istá socializácia, ale žiadna významná náprava v trvalej narušenej štruktúre osobnosti. (Krejčířová, 2006, s. 69)

„Volanie o pomoc“ – ide o externalizačný typ poruchy adaptácie. K rozvoju tejto poruchy dochádza u dieťaťa v záťažovej situácii, dieťa sa väčšinou prejavuje ako depresívne a úzkostlivé. V tomto prípade nie sú disociaľne činy zamerané na uspokojenie seba samého, prejavujú sa niekedy až úplne nezmyselne, dieťa jedná pod vplyvom paniky, dieťa nepozná dôvod činu. Pri týchto situáciách vzniká dojem zámernosti – dieťa sa správa tak, ako keby vedelo, že takýto spôsob správania mu dokáže uniknúť z konfliktnej situácie. Tento typ poruchy správania sa prejavuje relatívne často v istých špecifických situáciách, napríklad pri vystupňovanom konflikte. (Krejčířová, 2006, s. 69)

2.2.2 Rodinne podmienené poruchy správania

Súčasťou dieťaťa je jeho prostredie. V interakcii s prostredím, v ktorom žije sa učí objavovať svoje možnosti, objavuje svoje záujmy a tak isto si začína osvojovať svoje miesto a role v spoločnosti. Príčinou porúch správania u dieťaťa sa môžu stať všetky situácie, ktoré mu toto sťažujú. (Hornáková, Račková, 2016, s. 47)

Dobrá rodičovská starostlivosť nie je vždy samozrejmosťou. Rodičmi sa stávajú aj ľudia, ktorí rodičovskú starostlivosť nezažili, či už vyrastali len s jedným rodičom alebo žili v dysfunkčnej rodine. Rodičia bývajú často preťažení vzťahovými, pracovnými, či sociálnymi problémami. Pri výchove siahajú k nefunkčným stratégiám, uchylujú sa k manipulovaniu, kupovaniu si detí, či k násiliu. (Hornáková, Račková, 2016, s. 48)

Podľa Krejčířové (2006, s. 45) majú rodičia niekedy sami málo zvnútornené morálne normy a pre svoje dieťa sú modelom, keď napríklad porušujú zákon (prekročenie povolenej rýchlosti). Sami teda nepriamo nabádajú svoje deti k prekračovaniu sociálnych noriem, niekedy ich skryto povzbudzujú k priestupkom, napríklad pri opakovaní a zdôrazňovaní zákazov, ktorých sa dieťa nedopustilo. Presne týmto im rodičia hovoria, že takéto správanie je od nich očakávané. Výchova v týchto rodinách je nedôsledná, dieťa nebýva potrestané za priestupok, ale len za okolnosti, ktoré sú s ním spojené. V takýchto prípadoch nie je očividná žiadna individuálna psychopatológia a rodina sa tiež ničím nelíši od tých ostatných.

Z rodinných faktorov sa na základe empirického výskumu ukázalo ako najvýznamnejšie:

- **Zlé zaobchádzanie s deťmi**

- neprijatie dieťaťa, nízke kompetencie zo strany rodiča vychovávať, nezrelosť, nedôslednosť, nízka schopnosť empatie, vysoké ambície vzťahované na dieťa, nedostatok pozornosti a času na dieťa, deformované postoje vychádzajúce z vlastnej skúsenosti.

- **Konflikty medzi rodičmi**

- konflikty vznikajúce vo vzťahu k výchove, finančné problémy, rozdielne záujmy a životné štýly.

- **Rodičovská psychopatológia**

- chýbajúca disciplína, nepredvídateľné správanie rodičov, tvrdé riadenie rodiny.

Súčasne sú to aj znaky výchovy v rodinách duševne chorých a extrémne zraniteľných rodičov. (Hornáková, Račková, 2016, s. 75)

Prístup rodiny ak dieťa trpí poruchou správania-dieťa s poruchou správania ako obeť baránok:

porucha správania u jedného z detí napomáha udržiavať rovnováhu v rodine. Rodina si na základe poruchy správania u dieťaťa vysvetľuje, odôvodňuje všetky problémy, ktoré v rodine nastanú. (Krejčířová, 2006, s. 66)

2.3 Poruchy správania a emócie so začiatkom obvykle v detstve a adolescencii

V predškolskom veku je schopnosť vyjadrovať svoje pocity nedostatočná, preto sa depresívne príznaky zväčša prejavujú somatickými príznakmi, taktiež stratou záujmu o hru, izoláciou od ostatných detí. (Popelková, 2013, s. 79)

Poruchy správania a emócie so začiatkom obvykle v detstve a adolescencii isme si bližšie zdefinovali.

- **Poruchy emócií v detskom veku**

Táto kategória je kombináciou poruchy správania so stále trvajúcimi výraznými emočnými príznakmi, ako sú obsesie a kompulzie, úzkosť, fóbia alebo

hypochondria. Väčšinou sa jedná o normálne vývojové úzkosti a strachy, sú ale o niečo intenzívnejšie. (Horňáková, Račková, 2016, s. 31)

- **Hyperkinetické poruchy**

Sú charakterizované ranným začiatkom, je to nadmerná aktivita ktorá je kombinovaná so zlým ovládaním správania, táto porucha je sprevádzaná vysokou nepozornosťou a neschopnosťou sa sústrediť. Tieto rysy správania sú trvalé a vyskytujú sa vo všetkých situáciách. (Smiková, 2011, s. 11)

- **Porucha aktivity a pozornosti**

Vyskytujú sa všetky znaky hyperkinetickej poruchy, ale nie sú splnené kritéria pre poruchy správania. Poruchy aktivity a pozornosti zahŕňajú znaky ako poruchy pozornosti a hyperaktivity, syndróm deficitu pozornosti alebo syndróm s hyperaktivitou. (Smiková, 2011, s. 11)

- **Hyperkinetická porucha správania**

Splnené sú všetky kritéria pre poruchy správania a tiež hyperkinetické poruchy.

- **Porucha správania vo vzťahu k rodine**

V tejto poruche je zahrnuté agresívne, či disociálne správanie, ktoré je obmedzené na domov alebo na interakcii s členmi rodiny alebo domácnosti. (Smiková, 2011, s. 12)

- **Nesocializovaná porucha správania**

porucha správania zahŕňa kombináciu trvalého agresívneho alebo disociálneho správania s výrazným poškodením vzťahu k ostatným deťom. Je charakterizovaná poruchou správania, kedy sa jedinec javí ako agresívny, samotársky typ s nesocializovanou agresívnou poruchou. (Smiková, 2011, s. 12)

- **Socializovaná porucha správania**

je súhrnom dlhodobého disociálneho alebo agresívneho správania, ktoré sa objavuje u jedincov, ktorí majú silné postavenie v skupine svojich rovesníkov. Porucha správania sa prejavuje skupinovým typom ako je záškoláctvo, krádeže, skupinová delikvencia. (Smiková, 2011, s. 14)

„Ďalšie typy porúch správania, môžu vzniknúť ako dôsledok narušeného duševného zdravia, chronického ochorenia, úrazov apod. Na základe diferenciálnej diagnózy je potrebné ich rozlíšiť, stanoviť primárnu príčinu vzniku poruchy správania a určiť ďalší postup vo výchovno-vzdelávacom procese“. (Smiková, 2011, s. 2)

2.4 Náprava a terapia

Náprava porúch správania veľmi úzko súvisí s typom a prognózou. Pre dosiahnutie efektivity musí byť vždy zvolený systematický, komplexný a dlhodobý prístup, v ktorom je podľa možnosti čo najväčšia angažovanosť sociálneho prostredia.

Tak isto si treba uvedomiť, že často samotná porucha nie je len poruchou dieťaťa, ale má na tom svoj podiel aj rodič. Komplexná náprava potom prebieha nie len s dieťaťom ale i s rodičom. (Ptáček, 2006, s. 12)

Na spoznanie rizikových detí získavame potrebné údaje z dôkladného pozorovania dieťaťa a tiež z rozhovoru s rodičmi. (Tremblay, 2004, s. 33)

V súvislosti s interdisciplinárnym nápravným plánom, je nutné uvažovať v týchto rovinách:

- **Pedagogicko-psychologické poradenstvo** – je to prvok, ktorý predstavuje základnú časť nápravného plánu a práce s dieťaťom, ktorá je založená na systematickosti. Výchovné poradenstvo musí byť kontinuálne, špecifické a priamo sa musí sťahovať na daný prípad. Predovšetkým by malo byť zamerané na metódy efektívnej komunikácie a na základných stratégiách zvládnutia nežiadúceho správania.
- **Psychoterapia** – alebo socioterapia u detí s poruchami správania predovšetkým vychádza zo skupinových techník s inými ďalšími prístupmi. Medzi úspešné techniky a deťmi prijaté sú dramaterapia a arteterapia. Základom všetkých týchto techník sú v prvom rade metódy, ktoré sú zamerané na nácvik správnych vzorcov správania a uvedomenie si, čo všetko so sebou prináša nežiadúce správanie, aké má následky.
- **Voľnočasové aktivity** – hrajú významnú rolu vo vzťahu k náprave porúch správania. Voľnočasové aktivity by mali smerovať k relaxácii a aktívnemu zapojeniu medzi rovesníkov. Aby tieto aktivity splnili účel, je veľmi dôležitý prístup vedúceho krúžku, ten by mal byť presne informovaný o dieťati a o jeho poruchách správania, mal by poznať techniky pomocou, ktorých ich vie zvládnuť.
-
- **Edukatívna pomoc** – v rodinách so slabšou sociálnou úrovňou alebo u rodín, ktoré sú ohrozené sociálnym vylúčením, je vhodné odporučiť jeden z dobrovoľníckych edukatívnych programov.

- **Medikácia** – vhodne zvolená medikácia by v náprave porúch správania mohla predstavovať „zlomový bod“. Vhodná je spolupráca s psychológom alebo psychiatrom. (Ptáček, 2006, s. 16)

Podpora výchovných kompetencií rodiny

Zdravá a efektívna výchova si vyžaduje istý stupeň zrelosti, trpezlivosti, chcenia, vytrvalosti, ale aj skúsenosti a ochoty na seba pracovať. Realizujú sa víkendové alebo rekreačné pobyty rodičov s deťmi alebo sa vytvárajú podporné rodičovské skupiny. Umožňujú podporiť vzájomné vzťahy v rodine, rodičia i deti sa učia od iných rodín. Zúčastnení si môžu osvojiť a trénovať nové výchovné modely.

„Všeobecné zásady výchovnej podpory v rodinnom prostredí sú nasledovné:

- pokojné, citom a láskou naplnené rodinné prostredie,
- stanoviť poriadok, vytýčiť rozumné výchovné „mantinely“ dieťa by malo chápať ich zmysel, tiež by malo vedieť aké správanie sa od neho očakáva a aké nie,
- dôslednosť,
- zjednotiť výchovné postupy,
- sústrediť sa na kladné stránky dieťaťa,
- usmerňovať aktivitu dieťaťa,
- dostatočne primerané podnecujúce podnety,
- ak je nevyhnutné, výchovnú terapiu podporiť liekovou terapiou,
- využívanie rôznych techník neliekovkej terapie“. (Račková, Hornáková, 2016, s 189)

3 PROBLÉMOVÉ SPRÁVANIE DETÍ

Problémovým správaním detí sa zaoberá etopédia a školská psychológia. Etopédia sa zaoberá edukáciou, reedukáciou, rehabilitáciou detí vo význame výchovnom, detí, ktoré majú problémy s poruchami správania. Komárik (1996, s.8) uvádza, že spomínaná etopédia výchovu označuje ako približujúcu sa k náprave mravov a k zvyšovaniu morálneho konania. Etopédia sa nezaobera len nápravou mravov, má tiež záujem na účinných postupoch výchovy, či prevýchovy s cieľom dosiahnuť nasledovné: (Lipnická, 2014, s. 12)

- Výchovné pôsobenie, ktoré je účinné na deti, ktoré sú špecifické svojim správaním a neefektívne na ne pôsobia bežné postupy rodičovskej a školskej výchovy, ako príklad môžeme uviesť deti, ktoré sú ťažko vychovávateľné.
- Efektívne výchovné a prevýchovné pôsobenie na deti, ktoré sú poznačené citovou traumou ak sa ich rodina z nejakého dôvodu nemôže podieľať pri náprave, pri odstraňovaní následkov a príčin citovej traumy.
- Efektívne pôsobenie na dieťa za cieľom prevýchovy u detí so spoločensky neakceptovateľným správaním. Toto správanie je dôsledkom zlyhania výchovy u dieťaťa. (Lipnická, 2014, s. 13)

Problémové správanie môže viesť k nerovnomernému vývinu osobnosti a narúšať proces socializácie, preto zanedbanie výchovnej starostlivosti môže negatívne vplývať na život jedinca aj v dospelosti. Je dôležité vnímať všetky prejavy problémového správania komplexne, prihliadať na vek dieťaťa, rodinné zázemie, zdravotný stav a aktuálnu situáciu, v akej sa dieťa nachádza. (Tisovičová, 2007, s. 9)

„Samotná prítomnosť problémov, ktoré sú spojené s agresivitou, negatívnymi emóciami neznamená diagnózu, je nutné brať do úvahy tiež faktory ako sú dlhodobosť, všadeprítomnosť a vzorce takéhoto správania“. (Wakschlag, 2005, s. 37)

Deti, ktoré majú problémy s disciplínou, môžeme rozdeliť do dvoch skupín:

- Deti s problémami v správaní
- Deti s poruchami správania (Vojtová, 2003, s. 15)

Rozdiel medzi týmito deťmi spočíva v motivácii správania, v jeho trvaní, v spôsoboch pedagogickej intervencie. (Horňák, 2014, s. 30)

Problémové správanie detí nám prezrádza, že sa dieťa dostalo do situácie, ktorá je pre neho záťažová a jeho sily nestačia na adekvátne riešenie. Väčšinou rodina dieťaťa alebo blízky sú veľmi preťažený vonkajšími vplyvmi a nemajú trpezlivosť ani čas na dieťa. U takéhoto dieťa je potrebné prejavovať vo vyššej miere lásku a pochopenie a bezpodmienečnú akceptáciu. (Horňáková, Račková, 2016, s. 9)

Dieťa v predškolskom veku, ktoré má problémy v oblasti správania – problémové správanie, sa môže podľa Horňáka (2014, s. 10) vyznačovať nasledovne:

- Ustráchané a agresívne dieťa
- Môže trpieť negativizmom
- Poruchy adaptácie
- ADHD/ADD
- Opozičná porucha vzdoru
- Poruchy autistického spektra
- Neposlušné dieťa
- Delikvencia.

3.1 Rozdiely medzi problémami v správaní a poruchou správania

Sociálne a kultúrne normy charakterizujú určité prejavy správania alebo prežívanie detí. Ak sa tieto prejavy odlišujú od základných noriem, spoločnosť ho označí za problémového jedinca. Je nutné prihliadať na vek detí a preto nemôžeme označiť všetko, čo sa objaví v správaní detí ako porucha správania. Je nutné rozlišovať medzi bežnou neposlušnosťou detí, ktorá je veľmi typická pre všetky deti tohto veku od neposlúchania, ktoré je neúnostné. Svojou občasnou neposlušnosťou si dieťa testuje hranice trpezlivosti, skúša pokiaľ môže prekročiť pomyselnú hranicu. Táto forma správania je pre dieťa veľmi prospešná, keď raz opustí rodinné zázemie. Jediniec bude schopný lepšej orientácie vo svete. (Michalová, 2016, s. 9)

Malé dieťa ešte nie je schopné rozumne pochopiť bežné dianie rodiny, ktorej je súčasťou. Nie je schopné riešiť rôzne vzťahové problémy, ale na druhej strane vníma veľmi intenzívne ako sa k nemu správajú jeho blízki a ako sa správajú k sebe navzájom. Postupne je dieťa schopné rozumieť rodinným vzťahom. Vie rozoznať, či vládne tzv. dusná atmosféra alebo naopak harmonická. (Michalová, 2016, s. 10)

Vstupom do materskej školy sa jedinec učí spolunažívať so svojimi rovesníkmi, s učiteľkami, s kuchárkami, s každým s kým sa stretáva. Niektoré z detí sa začnú svojim správaním odlišovať od ostatných. Na túto skutočnosť sú následne upozornení rodičia dieťaťa. Tu je nutné uvedomiť si, že isté detské prejavy sú považované za problémové a nežiaduce iba v niektorých sociálnych prostrediach alebo v rovnakých sociálnych prostrediach z pohľadu odlišných dospelých subjektov. Rola problémového dieťaťa, ktorú môže dieťa nadobudnúť v materskej škole, je výsledkom vzájomného pôsobenia vo väčšine prípadov s učiteľkou. Môžu nastať dva prípady, dieťa si s učiteľkou sadne alebo v opačnom prípade nesadne. Učiteľka považuje dieťa za nevychované, neposlušné, zatiaľ čo iná učiteľka v tej istej triede nemusí mať s dieťaťom žiaden problém. Okrem toho, sa však môžeme stretnúť aj s deťmi, ktorých správanie je neúnosné. Rozlišujeme medzi ľahšou a ťažšou poruchou správania. Ťažší stupeň poruchy správania vyžaduje spoluprácu s detským psychiatrom či neurológom alebo inými odborníkmi. Dôležitá je tímova spolupráca. (Michalová, 2016, s. 10)

Podľa Michalovej (2016, s. 11) pri identifikácii príčin, ktoré ovplyvňujú výskyt správania, ktoré je menej vhodné, zaraďujeme:

- **genetická výbava,**
- **temperament dieťaťa,**
- **osobná história dieťaťa,**
- **rodinná atmosféra,**
- **vplyv skupiny rovesníkov a subkultúry,**
- **štádium vývoja, v ktorom sa dieťa nachádza.**

Kohoutek (2007, s. 24) hovorí o problémovom správaní ako o *difícilite*. Jedná sa o správanie, ktoré zatiaľ nemá ráz závažnej alebo trvalej poruchy osobnosti alebo správania.

Od poruchy správania sa líši, tým že:

- napriek tomu, že ide o vývinovo neprimerané správanie, tak nespĺňa kritéria ochorenia,
- je krátkodobé,
- prejavy sú menej intenzívne,
- je spoločensky menej závažné,
- je podmienené sociálne a situačne,

- prognóza je priaznivejšia,
- reagujú na pedagogické intervencie.

Je to správanie, ktoré je primárne spôsobené nevhodným výchovným pôsobením. Jedinci, u ktorých sa takýto druh správania prejavuje sú charakteristické nevhodným správaním, ktorého začiatky môžu spočívať v týchto oblastiach:

- psychická infantilita,
- disharmonický vývin osobnosti,
- zvýšená psychická tenzia,
- psychomotorická instabilita,
- problémy v oblasti motoriky,
- sociálna a edukačná zanedbanosť,
- intelektová subnorma. (Dubayová, 2016, s. 32)

3.2 Príčiny problémového správania

Spúšťačom problémového správania je široké spektrum príčin, pre učiteľa sú podstatné tie, ktoré môže zmierniť alebo úplne odstrániť. Ak je príčina problémového správania u dieťaťa mimo kompetencie učiteľa, či už je to v rodine alebo v širšom kultúrnom, sociálnom systéme. Učiteľ nedokáže príčinu ovplyvňovať, ale musí riešiť nepriaznivé dôsledky. Zložitosť príčin problémového správania u detí niekedy presahuje ľudské možnosti učiteľa i pedagogické spôsobilosti. Vtedy je potrebné pôsobenie odborníkov v medicíne, psychológii alebo sociálnej, či špeciálnej pedagogiky. (Lipnická, 2014, s. 16)

Problémové správanie môžeme posudzovať z dvoch hľadísk:

Vnútorne príčiny problémového správania detí – učiteľ je schopný do určitej miery tieto problémy odstrániť, či eliminovať. Jedná sa o tieto príčiny:

- patogénne psychické činitele – sú geneticky podmienené (psychózy, poruchy pozornosti, psychopatie),
- funkcie nervovej sústavy a odchýlky stavby (nízke poškodenie mozgu),
- nezrelosť centrálnnej nervovej sústavy alebo choroby nervovej sústavy,
- zdravotný stav dieťaťa,
- iné.

Vonkajšie príčiny problémového správania detí – učiteľ ich nie je schopný uspokojivo riešiť, zmierňuje ich prostredníctvom rodičov. Najčastejšie sú situované v rodinnom prostredí, v ktorom učiteľ nemá žiadny dosah a vplyv a taktiež nepatria do jeho pedagogických právomocí. Ak si rodičia neplnia alebo zanedbávajú svoje povinnosti, sú tak porušované ľudské práva dieťaťa. Učiteľ ich môže riešiť a to v zmysle právnych krokov. Do okruhu vonkajších príčin problémového správania patria najmä tieto:

- výchovný štýl rodičov, ktorý pôsobí na dieťa stresujúco a to dlhodobo, poskytovanie neadekvátnych vzorov správania alebo postojov v otázke životných hodnôt,
- podceňovanie alebo naopak preceňovanie podnetov u detí, ktoré sú dôležité pre zdravý rozvoj osobnosti dieťaťa, môže spôsobovať preceňovanie dieťaťa (nadmerná záťaž) alebo zanedbávanie,
- citová nerovnováha, neposkytovanie lásky dieťaťu zo strany rodiča, nenávisťné správanie,
- neuspokojenie základných fyziologických potrieb, potreba istoty a bezpečia, lásky a spolupatričnosti, ocenenia a sebarealizácie,
- konflikty medzi rodičmi, nejednotné výchovné pôsobenie na deti,
- psychické choroby rodičov, osobnostné problémy rodičov,
- iné. (Lipnická, 2014, s. 16)

Do tejto skupiny príčin problémového správania u detí patrí aj nesúlad v hraniciach správania materskej školy a rodiny.

- Keď nie sú hranice správania v rodine žiadne alebo sú hranice veľmi široké: dieťaťu môže takéto správanie spôsobovať problémy, v prostredí materskej školy. Dieťa má problém „zmestiť sa“ do pravidiel, ktoré platia v materskej škole. Svoje správanie považuje za normálne, no zo strany ostatných je kritizované a chápané ako nežiadúce.
- Keď sú hranice správania v rodine úzke: je to presne opačný prípad ako v rodine s voľnou morálkou. Dieťa je v rodinnom prostredí zvyknuté na veľmi prísne pravidlá, veľmi direktívna výchova. Hranice správania, ktoré fungujú v materskej škole sú oveľa voľnejšie, sú všetkými pozitívne vnímané, dieťa si s novými, inými hranicami správania nevie poradiť a spôsobujú mu ťažkosti. (Campbell, 1995, s. 65)

Vonkajšie príčiny problémového správania detí, ktoré je učiteľ schopný korigovať v prospech dieťaťa v prostredí materskej školy, sú:

- patologické vplyvy médií (násilie, porušovanie práv, neúcta),
- zaťažovanie sociálne a intelektuálne nevhodnými informáciami (sociálne siete),
- pôsobenie rýchleho životného štýlu (veľa aktivít v jeden deň),
- iné. (Lipnická, 2014, s. 19)

K významným determinantom problémového správania detí patrí nepochybne vplyv skupín na dieťa. Dieťa sa snaží začleniť do skupiny, napodobňuje správanie ostatných členov skupiny. V predškolskom veku nie je dieťa schopné vysvetliť, prečo sa takto správa, nevie vysvetliť svoje negatívne správanie. (Jedlička, 2011, s. 24)

3.3 Možnosti nápravy problémového správania

Jednotlivé výchovné problémy nie je možné riešiť podľa určitej schémy. Jedná sa vždy o problémy týkajúce sa konkrétneho jedinca, preto je nevyhnutné riešiť tieto problémy individuálne vo vzťahu k dieťaťu.

Aby sme v čo najvyššej miere zamedzili vzniku problémového správania, je nutné postupovať nasledovne:

- je potrebné, aby dieťa malo pevný režim dňa, pretože sa nachádza v procese osobnostného zrenia, táto požiadavka by mala byť smerovaná od rodičov a sociálneho okolia,
- pozitívny vzťah k dieťaťu je dôležitým faktorom, ak chceme dosiahnuť zmeny v správaní dieťaťa alebo ako prevencia pred jeho vzniknutím. Pozitívny vzťah s empatickým prístupom k dieťaťu je dôležitý pre fungujúcu vzájomnú komunikáciu a je dobrým základom pre správnu výchovu k socializácii. (Horňák, 2014 s. 64)

Problémové správanie sa rieši pedagogickými postupmi, ktorými sú napomínanie, odobranie napr. hračky, vylúčenie účasti na aktivite a mnohé iné. Pri korekcií problémového správania máme na výber celý rad mechanizmov a rôznych stratégií. Je to, ale záležitosťou skúsenosti učiteľa materskej školy a tiež jeho kreativity. Musíme mať ale na zreteli, čo skutočne plní korektívnu funkciu, pretože pri zvolení nesprávnych postupov môžu byť u detí stimulované negatívne vlastnosti. (Horňák, 2014 s. 64)

Podľa Kaleja (2014, s.55) by mali postupy korekcie zohľadňovať určité zásady ako:

- rešpektovanie osobnosti dieťaťa,
- rešpektovanie zásad pozitívneho rozvoja dieťaťa, zásad humanizmu a demokracie,
- dieťa by malo byť oboznámené, čo spravilo zle a akým spôsobom to môže napraviť,
- dieťa by malo prijať prostriedok nápravy a rozumieť mu,
- podporovanie sebahodnotenia,
- dieťa by malo poznať normy a požiadavky, ktoré sú na neho kladené, aby ich mohlo dodržiavať,
- príčiny problémového správania by mali byť známe pre učiteľa, aby s nimi vedel ďalej pracovať,
- prípadné tresty by mali byť zohľadnené vekom, intelektom a osobnostnými dispozíciami dieťaťa.

Prirodzenou črtou žiadneho dieťaťa nie je, byť zlomyseľným. Ak sa stane, že dieťa svojím správaním porušuje sociálne alebo právne normy, treba hľadať príčinu, prečo je tomu tak.

3.3.1 Spôsoby práce s deťmi s poruchami správania

Kognitívno-behaviorálne terapie

- Individuálne kognitívno-behaviorálne terapie predstavujú súbor stratégií, ktorých cieľom je kognitívne, emočné a sociálne zmeny a zmeny v správaní. Pri odporučení k tejto terapii sa vychádza z podrobnej anamnézy, z histórie a dĺžky trvania problému. Tieto terapie sú jasne štrukturované. Prvou fázou je prijatie problémov. Následuje hodnotenie zadaných úloh a opis pocitov pri jednotlivých udalostiach, nacvičovanie a učenie sa novým stratégiám správania. Terapeut navrhne metódu, ktorá, by mala zmeniť myšlienkový a emočný existujúci model a tým i správanie dieťaťa. Táto metóda by mala byť vždy prispôsobená schopnostiam jedinca, vzhľadom na pamäť a grafický prejav dieťaťa. (Šauerová a kol., 2012, s. 100)
- Skupinová kognitívno-behaviorálna psychoterapia je forma zameraná na nácvik sociálnych zručností. Pri skupinovej terapii je dieťa zaradené do skupiny rovnako starých detí, kde sa učí sociálnym zručnostiam v prirodzených podmienkach. Pri tejto psychoterapii je dôležité, že základne zručnosti pre kontakt a priateľstvo sú prenesené do spätnej väzby, ktorá pôsobí ako odmena, hraním rolí a dlhodobým

pôsobením v skupine. Sú posilňované zručnosti ako vedenie rozhovoru, prejavenie pochvaly svojim rovesníkom, prijatie kritiky a spätnej väzby a tiež spôsoby riešenia vzniknutých situácií, kedy je dieťa napríklad nespokojné. (Šauerová a kol., 2012, s. 100)

Rodinná terapia

Rodinná terapia pracuje s rodinou ako s celým systémom. Zaoberá sa zvláštnosťami rodiny a zároveň skúma osobnosti jednotlivých členov. Pracuje so širším kontextom, v ktorom sa problém deje. Táto terapia vychádza z predpokladu, že fungovanie rodiny je prepojeným systémom rodinných vzťahov a komunikácie a rovnako i rodinnej dynamiky. (Presslerová, 2016)

„Cieľom rodinnej terapie je podnietiť zmeny pohľadu rodiny na daný problém, na seba samého, vyvolať zmenu v spôsobe komunikácie a interakcie medzi jednotlivými členmi rodiny. V dôsledku týchto zmien môže rodina znova nájsť svoje vnútorné sily k riešeniu“ (Presslerová, 2016)

„Základné techniky, ktoré sa využívajú v rodinnej terapii, sú:

- práca s prostriedkami komunikácie a komunikačnými stratégiami rodiny (tzv. jazyk rodiny),
- práca s rodinnou históriou, príbehy a rituály,
- využitie prirovnávania,
- dramaterapia, hranie rolí,
- arteterapia,
- práca s priestorom, časom, kontextom, v ňom sa rodina nachádza,
- rozprávko terapia,
- psychomotorická terapia,
- muzikoterapia“ . (Šauerová a kol., 2012, s. 103)

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 VÝSKUMNÁ ČASŤ

V prvej časti diplomovej práce sme sa venovali vymedzeniu problematiky porúch správania u detí predškolského veku a súvisiacim pojmom tejto problematiky.

V druhej časti práce sa budeme zaoberať interpretáciou a popisom vyhodnotených výsledkov výskumného šetrenia na základe spracovaných dát. Pre lepšiu prehľadnosť si premietneme výsledky do grafov.

4.1 Stanovenie výskumného cieľa

Hlavným cieľom práce je porovnať Českú republiku so Slovenskou republikou – všeobecné porovnanie na základe zvolenej témy práce.

Čiastkové ciele sme si určili tri.

1. Akým spôsobom učitelia reagujú na nevhodné prejavy správania v MŠ v Česku a v MŠ na Slovensku
2. Porovnať mieru spolupráce rodičov s MŠ vo vzťahu k dieťaťu s problémovým správaním
3. Porovnať sankcie udeľované učiteľmi voči deťom s problémovým správaním (odmeny a tresty)

4.2 Stanovenie hypotéz

Na základe stanovených cieľov výskumu sme si určili následovné hypotézy:

H1: Nie je štatisticky významný rozdiel medzi SR a ČR v spôsobe reagovania na nevhodné prejavy správania detí v MŠ.

H2: Nie je štatisticky významný rozdiel medzi SR a ČR v spolupráci medzi učiteľmi MŠ a rodičmi v SR a ČR.

H3: Nie je štatisticky významný rozdiel medzi MŠ SR a ČR v udeľovaní sankcií.

4.3 Metodológia výskumu

Pre výskumnú časť diplomovej práce sme sa rozhodli použiť metódu, ktorá má kvantitatívny charakter. Na získanie dát sme zvolili metódu dotazníka. Tento druh zberu dát sme si vybrali vzhľadom na ľahkú kvantifikáciu a rýchlu návratnosť.

Podľa Šveca (1998) je dotazník hospodárnejší a racionálnejší ako iné kvantifikatívne metódy zberu dát. Anonymita, v ktorej respondenti ostávajú zvyšuje úprimnosť odpovedí respondenta.

Dotazník bol určený pre pedagógov slovenských a českých materských škôl. Kvantitatívny dotazník tvoria uzavreté otázky. Dotazníky boli vytvárané prostredníctvom google forms. Z hľadiska spôsobu tvorby a rýchlej návratnosti bol tento spôsob veľmi efektívny. Dotazník bol zasielaný prostredníctvom internetu, čo uľahčilo zber dát. Časť dotazníkov bola rozdaná v tlačenej forme. Zber dát bol anonymný.

Zber dát trval jeden týždeň v mesiaci marec, rok 2018. Návratnosť dotazníkov bola veľmi rýchla a bezproblémová. Z dôvodu nesprávneho vyplnenie dotazníka a straty dotazníka z distribuovaných 25 bolo možné použiť 17. 8 dotazníkov bolo vyradených. Týkalo sa to dotazníkov, ktoré boli doručené do materských škôl v meste Žilina na Slovensku.

Dotazník obsahuje 19 otázok. Prvé dve otázky sú zamerané na identifikačné údaje – vek, počet rokov praxe. Otázky od 3 do 19 sú zatvorené otázky, kde respondenti označia len jednu odpoveď, pri otázkach č. 3, 4, 5, 13, a 15 je možné označiť najviac tri odpovede.

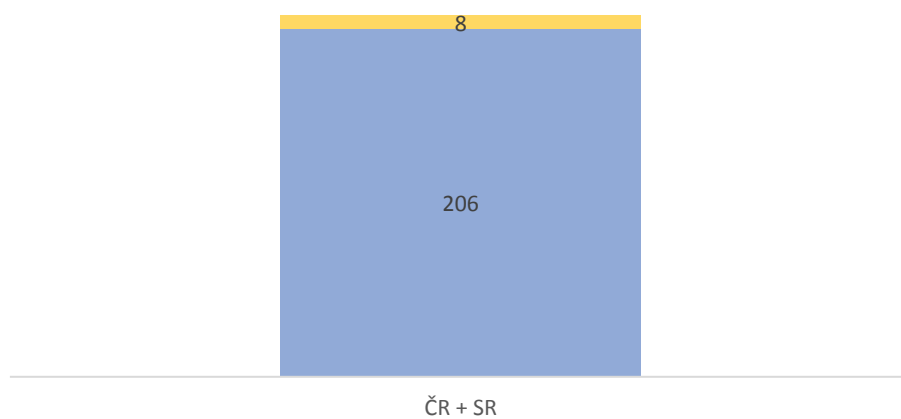
Súbor respondentov

Výskumnú vzorku tvorili učiteľky slovenských a českých materských škôl, ktoré boli vybrané náhodne. Distribúcia dotazníkov v elektronickej forme a v tlačenej podobe. Počet skúmaných osôb je 109 učiteliek zo slovenských materských škôl a 97 učiteliek z českých materských škôl, spolu 206 respondentov.

5 VYHODNOCOVANIE DOTAZNÍKA

Návratnosť dotazníkov pre Slovensko a Česko bola veľmi vyrovnaná. V elektronickej podobe bolo vyplnených spolu 189 dotazníkov (z toho 109 na Slovensku a 97 v Česku) a vo vytlačenej podobe 17 dotazníkov, ktoré boli distribuované len na Slovensku. Analýzu výsledkov sme robili postupne. Najprv prebehla analýza slovenských dotazníkov, následovne českých a ako posledná prebehla komparácia oboch krajín.

Graf č. 1: Podiel vyradených dotazníkov

Graf č. 2: Zastúpenie respondentov českej a slovenskej príslušnosti

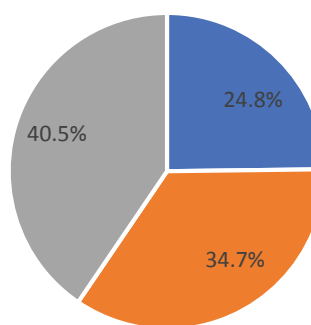
5.1 Vyhodnocovanie dotazníka pre Slovensko

Poz.: Pre zrozumiteľnosť budeme v kapitole 5.3 používať skratku SR – slovenský respondent a ČR – český respondent.

5.1.1 Identifikačné otázky pre Slovensko

Prvou identifikačnou otázkou sme zisťovali vek respondenta. **Najväčšie zastúpenie mali učiteľky vo veku nad 41 rokov, čo predstavuje 40,5 %**. Na druhom mieste bolo vekové rozpätie od 29 do 40 rokov 34,7 % a najmenej respondentov zodpovedalo veku do 28 rokov, v percentách 24,8.

Graf č. 3: Vek učiteliek v materských školách

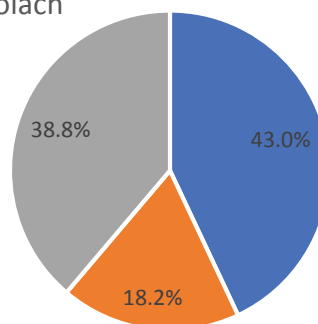

■ do 28 rokov ■ od 29 do 40 rokov ■ nad 41 rokov

Druhá identifikačná otázka sa týkala počtu rokov praxe učiteliek v materských školách. Zozbierané dáta nám ukázali nasledovné výsledky.

Učiteľky s najkratšou praxou od 0–5 rokov boli najpočetnejšou skupinou spomedzi našich respondentov 43 %. Menej početnou skupinou boli respondenti s dĺžkou praxe viac ako 15 rokov, čo predstavuje 38,8 % a najmenej respondentov 18,2 % s dĺžkou praxe od 6 do 15 rokov.

Graf č. 4: Počet rokov praxe učiteliek v materských školách

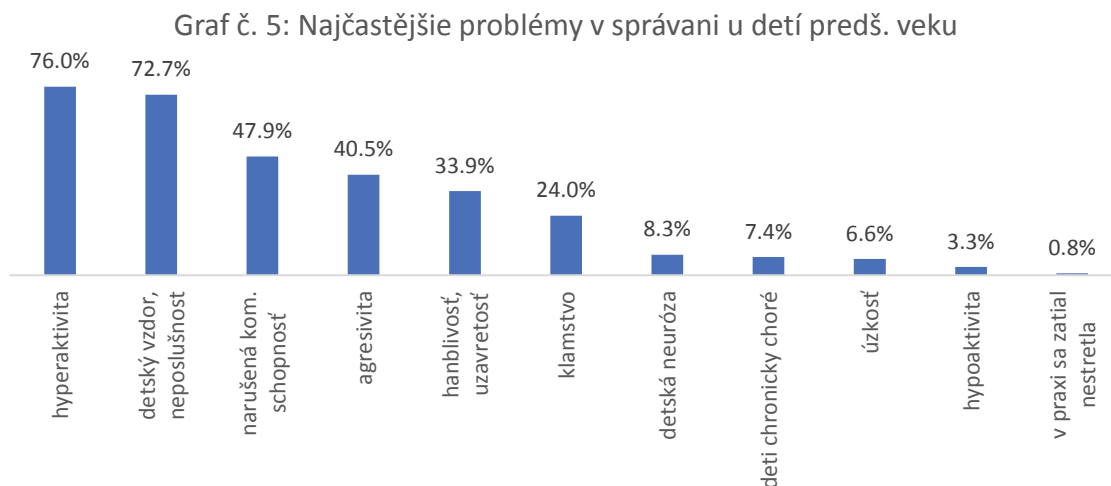
■ 0-5 rokov ■ 6-15 rokov ■ viac ako 15 rokov

5.1.2 Otázky zamerané na pedagóga v materských školách vo vzťahu k dieťaťu s poruchami správania

Otázka č. 3: *S akými problémami v správaní sa najčastejšie stretávate u detí predškolského veku v materských školách?*

V ďalšej dotazníkovej otázke sme sa chceli dozvedieť, s akými problémami v oblasti správania sa najčastejšie stretávajú učiteľky v materských školách. Respondenti mohli na túto otázku odpovedať označením viacerých možností, najviac však troch.

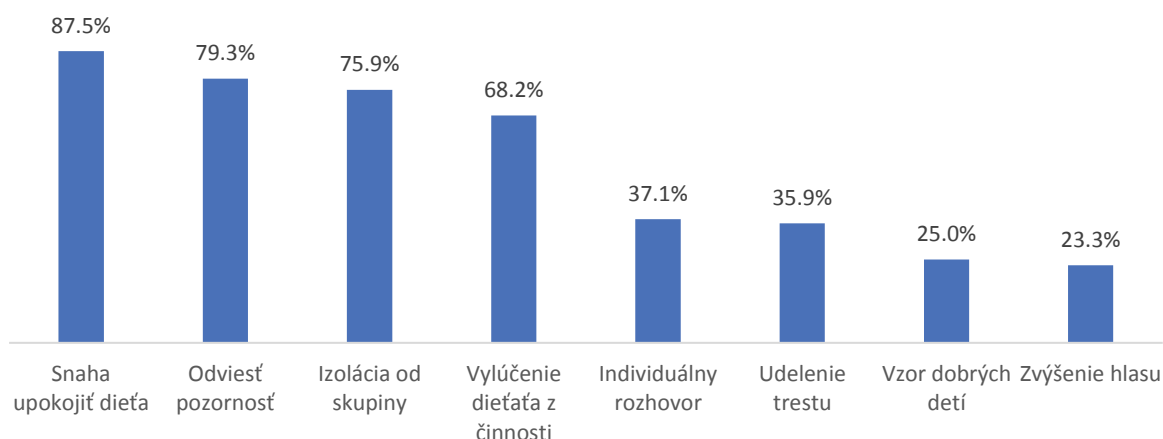
Prevažná časť respondentov, sa pri pôsobení ako učiteľ v materskej škole najčastejšie stretáva s problémami v oblasti správania s Hyperaktivou, s tzv. poruchou pozornosti s hyperaktivitou. Túto možnosť označilo až 76,0 % opýtaných. Významy je taktiež detský vzdor a neposlušnosť, čo predstavuje 72,7 %. Narušená komunikačná schopnosť z hľadiska významnosti skončila na treťom mieste so 47,9 %. Agresivita, je druh správania, ktorý je pre predškolský vek charakteristický, u niektorých detí sa prejavuje viac u iných menej. V začiatkoch predškolského obdobia je toto správanie prostriedkom k uvedomovaniu si seba samého. (Vymětal, 1990) To, že sa tento druh správania bude vyskytovať u detí predškolského veku vo väčšej miere máme i vedecky podložené. Spomedzi opýtaných označilo túto možnosť 40,5 % respondentov. Hanblivosť, uzavretosť dieťaťa – 33,9 %, klamstvo u detí predškolského veku sa podľa respondentov vyskytuje v nižšej miere 24,0 %. Detská neuróza 8,3 %, deti chronicky choré 7,4 % a úzkosť u detí 6,6 % dosiahli veľmi podobné hodnoty. Hypoaktivita len 3,3 % a najmenej respondentov 0,8 % sa vo svojej praxi zatiaľ ešte nestretla so žiadnymi z uvedených problémov v správaní.

Otázka č. 4: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa agresívne?*

Zaujímalo nás tiež ako reagujú učiteľky v MŠ v situáciach, kedy sa dieťa správa agresívne, ako túto situáciu riešia. **Najviac z respondentov by sa zachovalo tak, že by sa dieťa snažilo upokojiť, až 87,5 %.** Možnosť odvieť pozornosť dieťaťa k pozitívnemu podnetu označilo 79,3 % respondentov. Izoláciou dieťaťa od skupiny by túto situáciu riešilo až 75,9 %. 68,2 % respondentov sa vyjadrilo, že by dieťa vylúčili z činnosti. Ďalšou alternatívou bol individuálny rozhovor s dieťaťom. Vzniknutú situáciu by riešilo 37,1 % respondentov rozhovorom. 35,9 % by udelilo trest. 25 % respondentov považujú za vhodnú alternatívu dávať dieťaťu za vzor správanie dobrých detí a 23,3 % by riešilo situáciu zvýšením hlasu na

Graf č. 6: Reakcia v situácii, kedy je dieťa agresívne

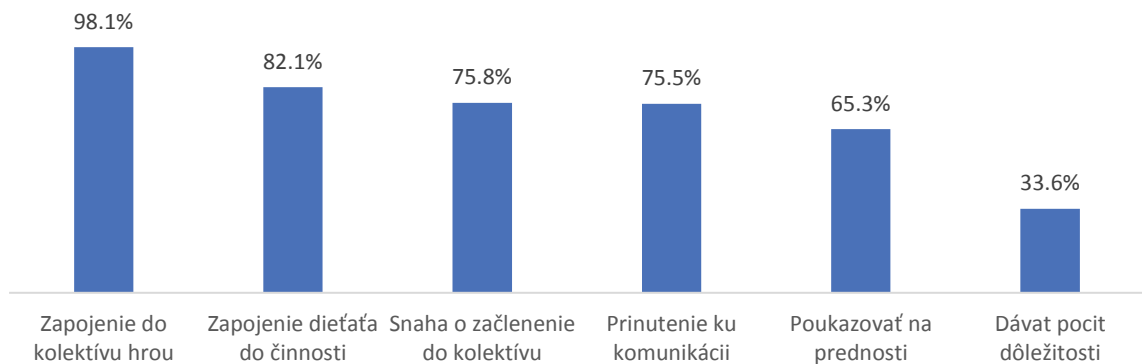
dieťa.

Otázka č. 5: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa hanblivé a uzavreté do seba?*

Piatou otázkou sme sa chceli tak isto dozvedieť, ako reagujú učiteľky MŠ na situáciu, kedy sa dieťa správa odlišne od ostatných. Zaujímalo nás, v prípade ak je dieťa uzavreté do seba a hanblivé, ako učiteľky postupujú. Respondenti odpovedali následovne:

Najviac respondentov označilo odpoveď zapojenie dieťaťa do kolektívu prostredníctvom hry až 98,1 %. 82,1 % z opýtaných by zapájali dieťa do činnosti, 75,8 % by sa snažili dieťa začleniť do kolektívu. Navodenie situácie, ktorá prinúti dieťa ku komunikácii s ostatnými, takouto možnosťou by to riešilo 75,5 % opýtaných, 65,3 % by poukazovali na prednosti dieťaťa pred ostatnými a posledná možnosť dávať dieťaťu pocit dôležitosti 33,6 % respondentov.

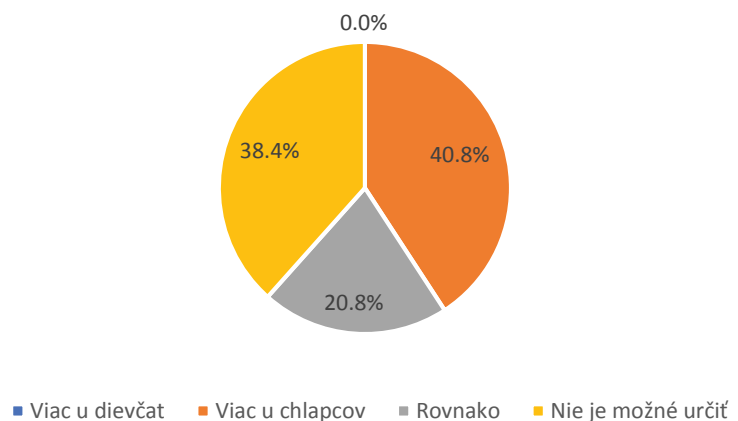
Graf č. 7: Reakcia v situácii, kedy je dieťa hanblivé

Otázka č. 6: *Myslíte si, že problémy v správaní prevládajú viac u dievčat alebo u chlapcov?*

V tejto otázke sme sa pýtali na prevládajúce problémové správanie u dievčat alebo naopak u chlapcov. Zistili sme, že žiaden z respondentov si nemyslí, že u dievčat prevládajú problémy v správaní viac ako u chlapcov, výsledok je teda 0 %. **Ďalšia možnosť odpovede bola, že u chlapcov sa stretávajú učiteľky v materských školách viac s problémami v správaní. Túto odpoveď uviedlo až 40,8 % respondentov. Táto odpoveď bola najčastejšia.** Rovnako u dievčat i u chlapcov, s touto odpoveďou súhlasilo 20,8 % opýtaných. Poslednou možnosťou vyjadrenia svojho postoja k tejto otázke, bola možnosť nie je možné objektívne určiť vyšší výskyt u jedného pohlavia. S týmto tvrdením sa stotožnilo 38,4 % respondentov.

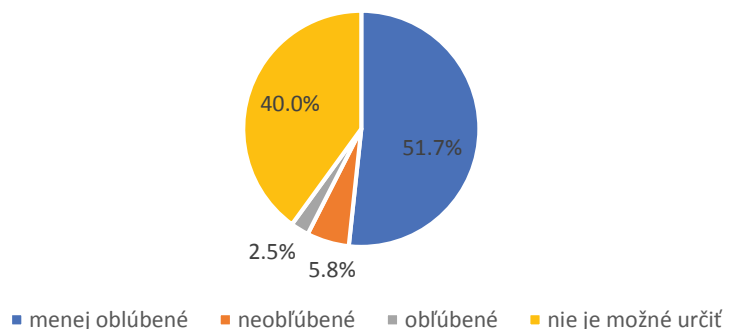
Graf č. 8: Problémy v správaní prevládajúce viac u jedného z pohlaví

Otázka č. 7: *Myslíte si, že ťažkosti v oblasti správania vplyvajú na obľúbenosť dieťaťa v kolektíve?*

V následujúcej dotazníkovej otázke sme chceli zistiť, či majú problémy v oblasti správania vplyv na obľúbenosť dieťaťa v kolektíve. Respondenti vyberali zo štyroch možností. Prvou možnosťou bola: som toho názoru, že dieťa je v kolektíve menej obľúbené. **Bola označená 51,7 % respondentov.** 5,8 % opýtaných učiteliek materských škôl je toho názoru, že dieťa s takýmto správaním je v kolektíve neobľúbené. Najmenej respondenov v percentuálnom vyjadrení len 2,5 % tvrdí, že dieťa je v kolektíve obľúbené. Druhou najvýznamnejšou odpoveďou z hľadiska počtu súhlasiacich s týmto výrokom je odpoveď: nepozorujem v kolektíve zvýšenú alebo zníženú obľúbenosť u dieťaťa, ktoré trpí problémami v oblasti správania. Odpoveď označilo 40 % oslovených ľudí.

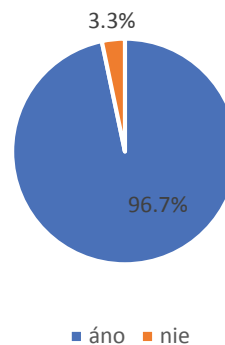
Graf č. 9: Vplyv na obľúbenosť dieťaťa s problémami v oblasti správania

Otázka č. 8: *Poskytujete rodičom spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania?*

Táto dotazníková položka slúžila na zistenie komunikácie vo vzťahu učiteľ – rodič, v prípade ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania. Pýtali sme sa, či učiteľ poskytuje rodičovi spätnú väzbu. **Až 96,7 % respondentov uviedlo možnosť áno** a len 3,3 % uviedlo, že spätnú väzbu rodičovi neposkytuje. Na základe vyhodnotenia môžeme skonštatovať, že pedagógovia v materských školách majú záujem poskytovať rodičom spätnú väzbu, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania. Toto zistenie svedčí o tom, že učitelia vo veľkej väčšine prípadov chcú, byť nápomocní a sú pripravení kedykoľvek konzultovať s rodičom problémy jeho dieťaťa.

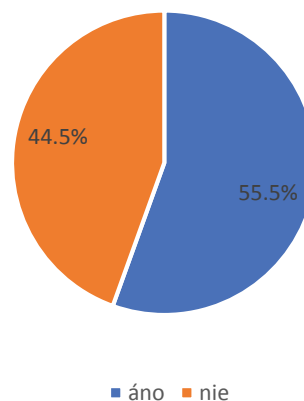
Graf č. 10: Poskytovanie spätnej väzby rodičovi zo strany pedagóga

Otázka č. 9: Majú podľa Vášho názoru rodičia záujem riešiť problémy u dieťaťa?

Chceli sme sa tiež dozvedieť prostredníctvom dotazníka, či majú rodičia záujem riešiť problémy u dieťaťa z pohľadu učiteľky materskej školy. **55,5 % opýtaných učiteliek si myslí, že rodičia majú záujem riešiť problémy dieťaťa** a druhá polovica, čo predstavuje 44,5 % zastáva názor, že rodičia záujem nemajú. Odpovede na otázku, či rodičia majú alebo nemajú záujem je takmer vyrovnaná.

Graf č. 11: Postoj rodiča k riešeniu problémov v správaní u dieťaťa

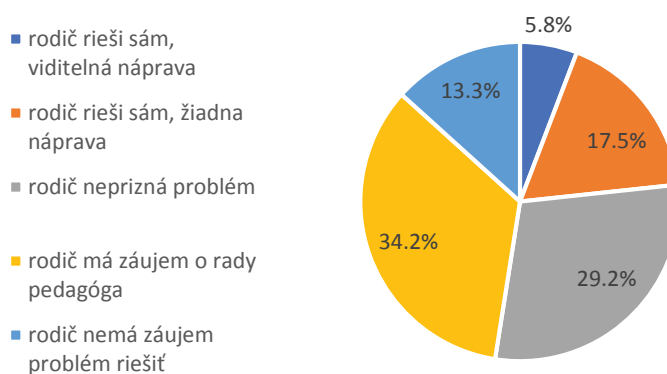

Otázka č. 10: Akým spôsobom rodičia riešia problémy so správaním svojich detí?

V predošlej otázke sme zisťovali, či rodičia majú záujem riešiť problémy so svojimi deťmi a v 10. otázke nadviažeme na túto otázku. Chceli sme zistiť postoj rodiča, ktorého dieťa má problémy so správaním, z výpovede pedagóga pôsobiaceho v materskej škole.

Len 5,8 % učiteliek je toho názoru, že rodič rieši problémy s dieťaťom sám, náprava u dieťaťa je viditeľná. Tu môžeme predpokladať, že ide o nejaké to dohovorenie dieťaťu, možno použitie trestu, odmeny, zákazy. Túto možnosť odpovede uviedlo najmenej opýtaných. Možnosť b) rodič tak isto rieši problém s dieťaťom sám ale s rozdielom, že náprava u dieťaťa nie je viditeľná. Túto možnosť označilo 17,5 % respondentov, čo je značne viac ako pri prvej možnosti. Na základe týchto údajov môžeme tvrdiť, že pedagógovia materských škôl si myslia, že ak rodičia riešia problémy v správni sami nebudú vykazovať veľké nápravy, ktoré by boli viditeľné. Učiteľky sa môžu stretnúť aj s typom rodičov, ktorí nepriznajú žiaden problém. Domnievame sa, že je to z dôvodu, že rodič takéto správanie naozaj prehliada, možno hanba zo strany rodiča, pocit, že sám nezvláda výchovu dieťaťa. Túto odpoveď označilo 29,2 % oslovených respondentov. **Následujúca možnosť rodič, má záujem o rady pedagóga označilo najviac respondentov 34,2 %.** Výsledky v % sa veľmi nelíšia od výsledkov predchádzajúcej odpovede. Dalo by sa povedať, že je to takmer pól na pól jedna strana rodičov neprizná problém druhá strana má záujem nechať si poradiť od učiteľa. Možnosť e) rodič nemá záujem problém riešiť, označilo 13,3 %. Nie je to vôbec málo. Do tejto skupiny rodičov môžu spadať rodičia zo slabšej sociálnej vrstvy, rodičia, ktorí nejavia o svoje deti záujem.

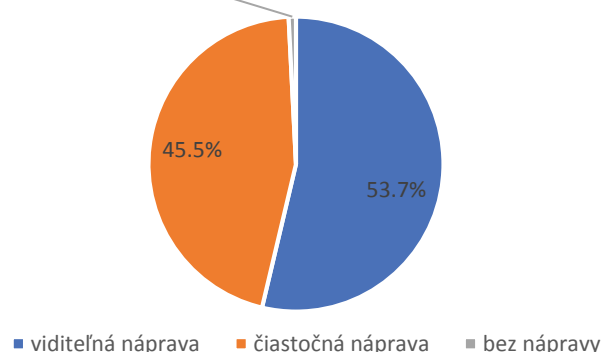
Graf č. 12: Spôsob riešenia problémov správania detí rodičom

Otázka č. 11: Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené, v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s pedagógom materskej školy?

Chceli sme sa dozvedieť z pohľadu učiteľa, v prípade ak rodič aktívne spolupracuje, do akej miery môžu byť problémy v správaní dieťaťa odstránené. **Najviac respondentov sa prikláňa k možnosti, že náprava je viditeľná až 53,7 %**, k čiastočnej náprave sa prikláňa o niečo menej opýtaných 45,5 %, a s možnosťou žiadna náprava sa stotožňuje len veľmi malé percento opýtaných 0,8 %.

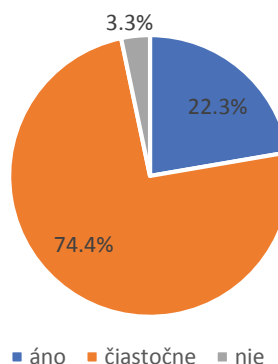
Graf č. 13: Úspešnosť odstránenia problémov v správaní pri aktívnej spolupráci s pedagógom

Otázka č. 12: Je podľa Vášho názoru komunikácia vo vzťahu rodič a materská škola úspešná?

Chceli sme vedieť, ako vnímajú učitelia materských škôl spoluprácu s rodičmi, či je možné komunikáciu považovať za úspešnú. Jednoznačný súhlas prejavilo len 22,3 % z opýtaných, **čiastočný súhlas je výrazne vyšší predstavuje až 74,4 %** a posledná možnosť, vyjadrenie absolútneho nesúhlasu, k tejto odpovedi sa priklonilo len 3,3 %. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že komunikácia je čiastočne úspešná.

Graf č. 14: Úspešnosť komunikácie vo vzťahu rodič a mat. škola

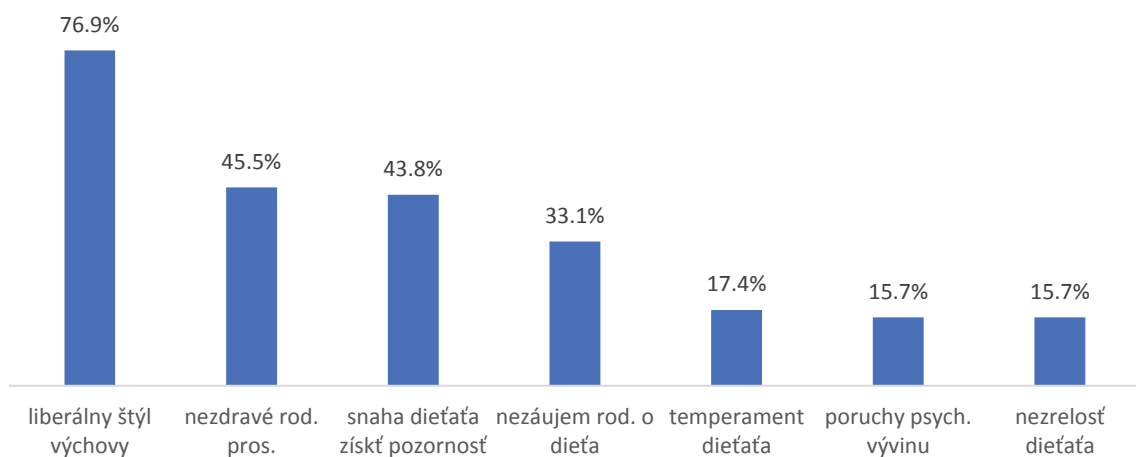
Otázka č. 13: Čo považujete za najčastejšie príčiny problémov detí predškolského veku v prežívaní a správani?

Táto dotazníková otázka je zameraná na zistenie príčin problémov detí predškolského veku v prežívaní a správani. Z jednotlivých možností odpovedí bolo možné súhlasiť i s viacerými, najviac s tromi možnosťami.

Možnosť liberálny štýl výchovy označilo najviac respondentov, označilo ju až 76,9 %.

Je priam nevyvrátiteľné, že rodina a výchovne pôsobenie v nej je pre dieťa nesmierne dôležité a má veľký vplyv na dieťa a na jeho ďalší vývoj. Poiaľ v rodine prevláda nezdravé prostredie, môže to negatívne ovplyvňovať správanie dieťaťa. Nezdravé rodinné prostredie ako príčinu uviedlo 45,5 % ľudí, snaha dieťaťa získať si pozornosť označilo 43,8 % opýtaných. Nezaujím rodiča o dieťa, k tejto možnosti sa priklonilo 33,1 %. Tento prípad sa môže najčastejšie vyskytovať v rodinách, kde dieťaťu nie je venovaná dostatočná pozornosť akú potrebuje. Temperament dieťaťa uviedlo 17,4 % opýtaných. Poruchy psychického vývinu dieťaťa a nezrelosť dieťaťa dosiahli rovnaké výsledky 15,7 %.

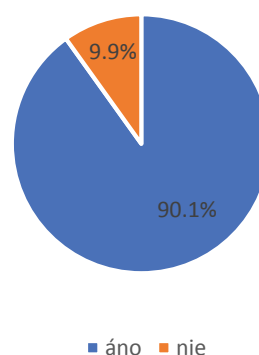
Graf č. 15: Najčastejšie príčiny problémov detí v prežívaní a správani

Otázka č. 14: *Poskytli ste rodičom odporúčania na spoluprácu s inými odborníkmi, v prípade, že sa u dieťaťa prejavovali ťažkosti v správaní?*

V prípade ak pedagóg materskej školy nestačí na problémy v správaní jedného z dieťaťa v triede, mal by odporučiť spoluprácu s iným odborníkom, napr. detský psychológ. Či takto postupujú aj naši respondenti sme sa dozvedeli z ich odpovedí. **90,1 % učiteliek odporúča spoluprácu s inými odborníkmi** a 9,9 % nie.

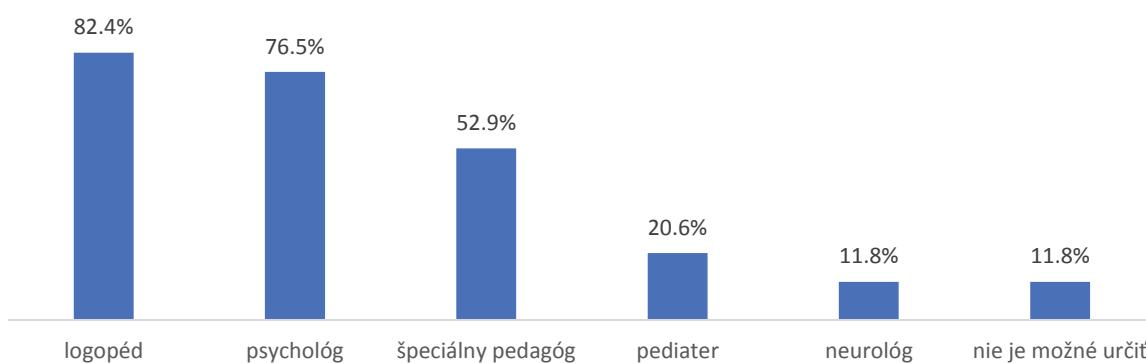
Graf č. 16: Poskytnutie odporúčaní na spoluprácu s inými odborníkmi

Otázka č. 15: *S ktorými doporučenými odborníkmi spolupracuje najčastejšie rodič na základe Vášho odporúčania, podnetu?*

Keďže spolupráca s inými odborníkmi je veľmi dôležitá pre nápravu správania u dieťaťa, chceli sme vedieť, ktorí odborníci sú najčastejšie odporúčaní. **Najčastejšie odporúčanými odborníkmi sú logopéd 82,4 %** a psychológ 76,5 %. Špeciálneho pedagóga označilo 52,9 % respondentov, pediatra označilo 20,6 %. Za najmenej odporúčaného odborníka je považovaný neurológ 11,8 %. Možnosť nie je možné určiť označilo 11,8 % opýtaných.

Graf č. 17: Najčastejšia spolupráca s inými odborníkmi

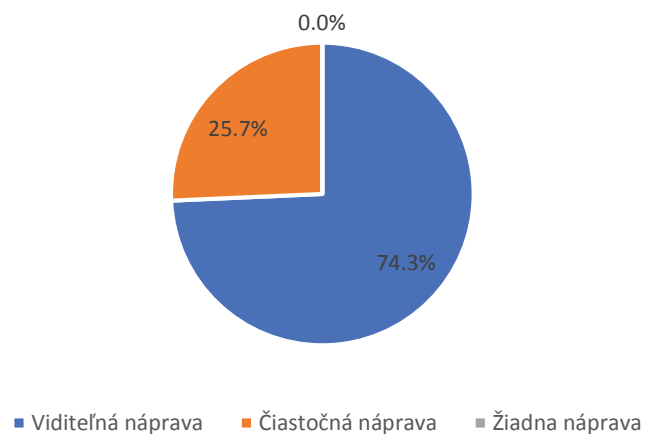

Otázka č. 16: Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom, ktorý mu bol odporučený?

Chceli sme sa dozvedieť od našich respondentov, do akej miery môžu byť odstránené problémy v správaní ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom, ktorý mu bol odporučený.

74,3 % respondentov je toho názoru, že náprava je viditeľná, len 25,7 % opýtaných si myslí, že dôjde len k čiastočnej náprave. A k žiadnej náprave nedôjde si myslí 0 % respondentov.

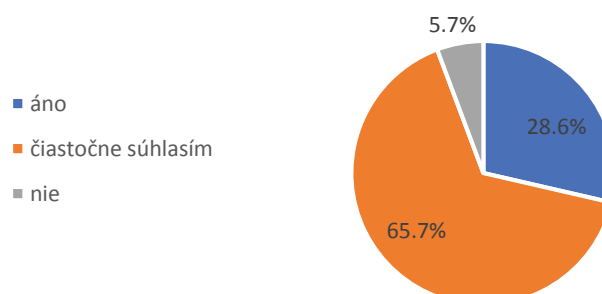
Graf č. 18: Možnosti odstránenia problémov ak rodič spolupracuje s odborníkom

Otázka č. 17: Myslíte si, že je účinné používať vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania odmeny a tresty?

Touto dotazníkovou otázkou sme zisťovali názor našich respondentov, či si myslia, že je účinné vo výchove detí s poruchami správania používať odmeny a tresty. **Čiastočne súhlasilo 65,7 % respondentov.** Úplne súhlasilo 28,6 % a len 5,7 % opýtaných je názoru, že nie je účinné používať vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania odmeny a tresty.

Graf č. 19: Účinnosť používania odmien a trestov

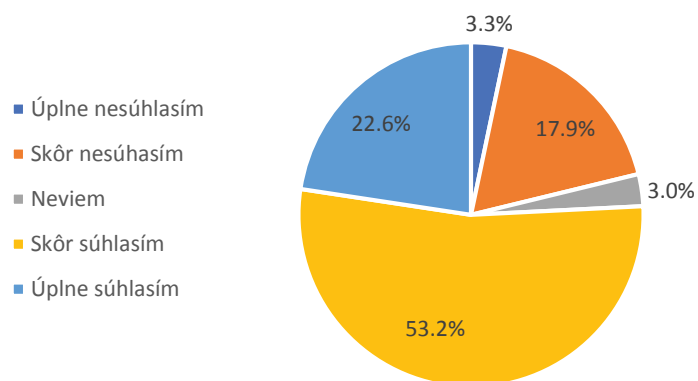
Z tohoto zistenia môžeme usúdiť, že väčšina opýtaných zastáva názor, že odmeny a tresty je vhodná metóda na nápravu aj pre deti, ktoré trpia poruchou správania.

Otázka č. 18: *Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie trestov deťom s problémovým správaním?*

Chceli sme zistiť, čo si myslia o udeľovaní trestov učiteľia MŠ v prípade, ak má dieťa problémy so správaním. Na vyjadrenie názoru slúžila Likertova škála. Odpovede boli nasledovné:

S udeľovaním trestov úplne nesúhlasilo 3,3 %, skôr nesúhlasilo 17,9 %, odpoveď neviem označilo 3 % respondentov, **skôr súhlasím 53,2 %** a posledná možnosť úplne súhlasím 22,6 % z pomedzi opýtaných.

Graf č. 20: Účinnosť udeľovania trestov

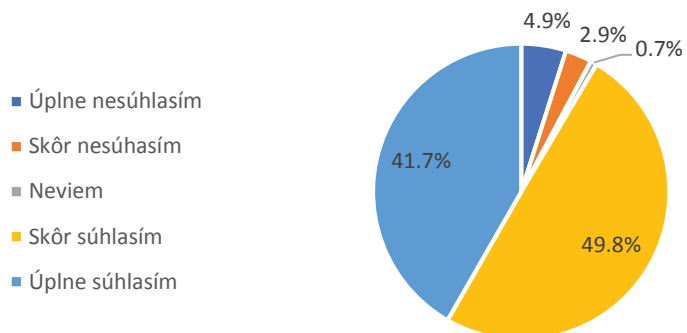

Otázka č. 19: *Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie odmien deťom s problémovým správaním?*

V predošlej otázke sme sa pýtali na tresty v súvislosti s problémovým správaním detí a v otázke 19. sa pýtame naopak, na odmeny. Opäť sme použili Likertovu škálu.

Úplne nesúhlasím 4,9 %, skôr nesúhlasím 2,9 % odpoveď neviem označilo 0,7 %, **skôr súhlasím 49,8 %** a úplne súhlasím 41,7 % respondentov.

Graf č. 21: Účinnosť udeľovania odmien

5.2 Vyhodnocovanie dotazníka pre Česko

Poz.: Pre zrozumiteľnosť budeme v kapitole 5.3 používať skratku SR – slovenský respondent a ČR – český respondent.

5.2.1 Identifikačné otázky pre Česko

Prvou identifikačnou otázkou sme zisťovali vek respondenta. Respondentov sme rozdeľovali do troch vekových kategórií. Do prvej kategórie patrili respondenti do veku 28 rokov, 34,3 %, najmenej respondentov spadalo do skupiny od 29-40 rokov, 28,6 % a **najpočetnejšia skupina s respondentmi nad 41 rokov, predstavovala 37,1 %.**

Graf č. 23: Počet rokov praxe učiteliek v materských školách

Druhá identifikačná otázka sa týkala počtu rokov praxe učiteliek v materských školách. Zozbierané dáta nám ukázali nasledovné výsledky.

Učiteľky s najkratšou praxou od 0–5 rokov boli najpočetnejšou skupinou spomedzi našich respondentov, 45,7 %. Možnosť b) 6–15 rokov praxe označilo 31,4 % opýtaných a učiteľky s praxou viac ako 15 rokov predstavovalo 22,9 % našich respondentov.

Graf č. 22: Vek učiteliek v materských školách

5.2.2 Otázky zamerané na pedagóga v materských školách vo vzťahu k dieťaťu s poruchami správania

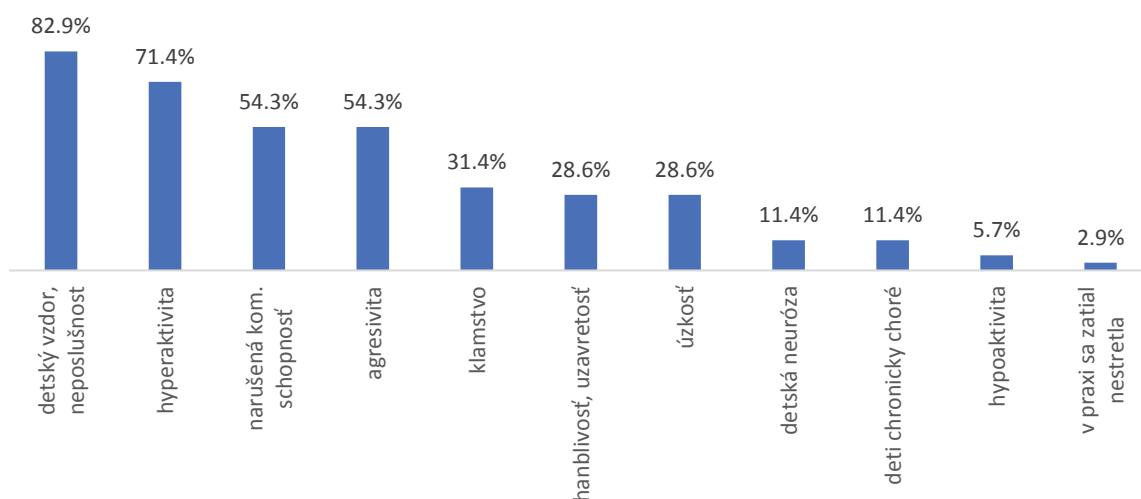
Otázka č. 3: *S akými problémami v správaní sa najčastejšie stretávate u detí predškolského veku v materských školách?*

V ďalšej dotazníkovej otázke sme sa chceli dozvedieť, s akými problémami v oblasti správania sa najčastejšie stretávajú učiteľky v materských školách. Respondenti mohli na túto otázku odpovedať označením viacerých možností, najviac troch.

Detský vzdor, neposlušnosť, výbuchy zlosti. Túto možnosť označilo najviac respondentov až 82,9 %. Prevažná časť respondentov, sa pri pôsobení ako učiteľ v materskej škole najčastejšie stretáva s problémami v oblasti správania s Hyperaktivitou, s tzv. poruchou pozornosti s hyperaktivitou. Túto možnosť označilo až 71,4 % opýtaných. Ďalšou voľbou bola agresivita. Spomedzi opýtaných označilo túto možnosť za najčastejší problém v správaní detí predškolského veku 54,3 % respondentov. Narušená komunikačná schopnosť ako problém v správaní s najčastejším výskytom dosiahla taktiež 54,3 %. 31,4 % respondentov uviedlo klamstvo dieťaťa ako najčastejší druh správania. Hanblivosť, uzavretosť dieťaťa – 28,6 %. Úzkosť, s touto možnosťou sa stotožnilo rovnaký počet respondentov 28,6 % ako pri hanblivosti. Detská neuróza a deti chronicky choré zotavujúce sa po dlhodobej chorobe dosiahli rovnakú hodnotu 11,4 %. Ďalšou možnosťou odpovede bola možnosť Hypoaktivita, ktorá sa u respondentov objavila len málo a v % predstavuje hodnotu 5,7. 2,9 % respondentov tvrdí, že sa vo svojej praxi zatiaľ nestretli so žiadnymi z uvedených problémov.

Otázka č. 4: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa agresívne?*

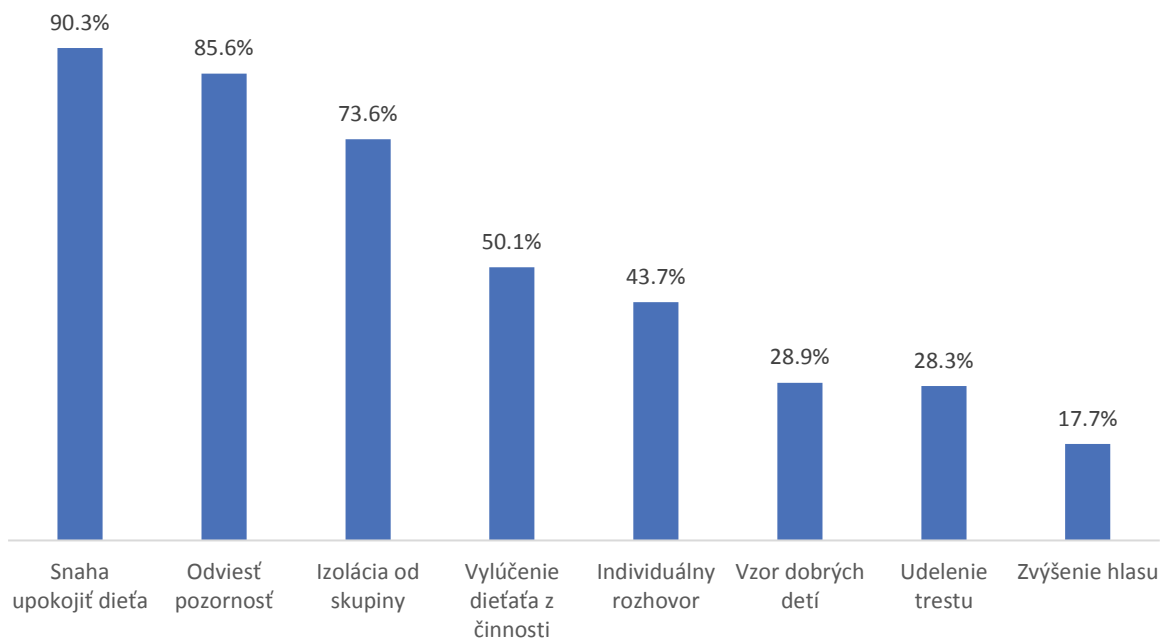
Graf č. 24: Najčastejšie problémy v správaní u detí predš. veku

Zaujímalo nás ako reagujú učiteľky v MŠ v situáciach, kedy sa dieťa správa agresívne, ako túto situáciu riešia.

Najviac z pomedzi respondentov by sa zachovalo tak, že by sa dieťa snažili upokojiť až 90,3 %. Možnosť odvieť pozornosť dieťaťa k pozitívnemu podnetu označilo 85,6 % respondentov. Izoláciou dieťaťa od skupiny by túto situáciu riešilo až 73,6 %. 50,1 % respondentov sa vyjadrilo, že by dieťa vylúčili z činnosti. Ďalšou možnosťou bol individuálny rozhovor s dieťaťom. Vzniknutú situáciu by riešilo 43,7 % respondentov rozhovorom. Dávať dieťaťu za vzor správanie dobrých detí – 28,9 %. Udelenie trestu – 28,3 %, zvýšenie hlasu na dieťa, k tejto možnosti sa priklonilo 17,7 % opýtaných.

Graf č. 25: Reakcia v situácii, kedy je dieťa agresívne

Otázka č. 5: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa hanblivé a uzavreté do seba?*

Zaujímalo nás, v prípade ak je dieťa uzavreté do seba a hanblivé, ako učiteľky postupujú. Respondenti odpovedali takto:

Najviac respondentov označili odpoveď zapojenie dieťaťa do kolektívu prostredníctvom hry až 96,7 %. 85,6 % by zapájali dieťa do činnosti, 78,9 % by sa snažili dieťa začleniť do kolektívu, 53,9 % by poukazovali na prednosti dieťaťa pred ostatnými. Navodenie situácie, ktorá prinúti dieťa ku komunikácii s ostatnými, takouto možnosťou by to riešilo 53,1 % opýtaných a posledná možnosť dávať dieťaťu pocit dôležitosti 52,1 % respondentov.

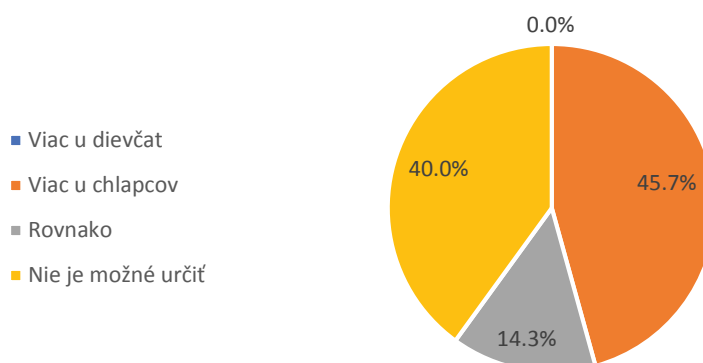
Graf č. 26: Reakcia v situácii, kedy je dieťa hanblivé

Otázka č. 6: *Myslíte si, že problémy v správaní prevládajú viac u dievčat alebo u chlapcov?*

V tejto otázke sme sa pýtali na prevládajúce problémové správanie u dievčat alebo naopak u chlapcov. Zistili sme, že žiaden z respondentov si nemyslí, že u dievčat prevládajú problémy v správaní viac ako u chlapcov, výsledok je teda 0 %. **Ďalšia možnosť odpovede bola, že u chlapcov sa stretávajú učiteľky v materských školách viac s problémami v správaní, túto odpoveď uviedlo až 45,7 % respondentov. Táto odpoveď bola najčastejšia.** Rovnako u dievčat i u chlapcov, s touto odpoveďou súhlasilo 14,3 % opýtaných. Poslednou možnosťou vyjadrenia svojho postoja k tejto otázke, bola možnosť nie je možné objektívne určiť vyšší výskyt u jedného pohlavia. S týmto tvrdením sa stotožnilo 40 % respondentov.

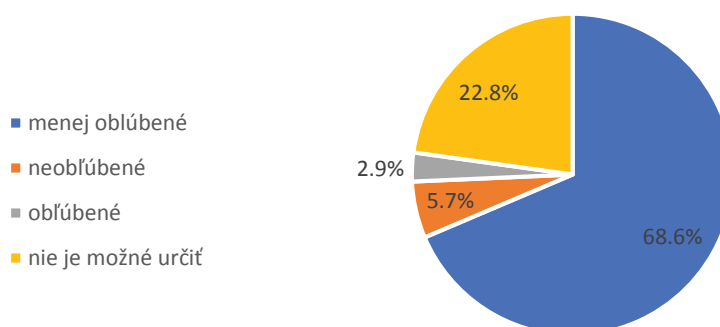
Graf č. 27: Problémy v správání prevládajúce viac u jedného z pohlaví

Otázka č. 7: *Myslíte si, že problémy v oblasti správania vplývajú na obľúbenosť dieťaťa v kolektíve?*

V následujúcej dotazníkovej otázke sme chceli zistiť, či majú problémy v oblasti správania vplyv na obľúbenosť dieťaťa v kolektíve. Respondenti vybrali zo štyroch možností. Prvou možnosťou bola: **som toho názoru, že dieťa je v kolektíve menej obľúbene. Možnosť bola označená 68,6 % respondentmi. Najviac respondentov sa priklonilo k tejto odpovedi.** 5,7 % opýtaných učiteliek materských škôl je toho názoru, že dieťa s takýmto správaním je v kolektíve neobľúbené. Najmenej respondenov v percentuálnom vyjadrení len 2,9 % tvrdí, že dieťa je v kolektíve obľúbene. Druhou najvýznamnejšou odpoveďou z hľadiska počtu súhlasiacich s týmto výrokom je odpoveď: nepozorujem v kolektíve zvýšenú alebo zníženú obľúbenosť u dieťaťa, ktoré trpí problémami v správani. Odpoveď označilo 22,8 % oslovených ľudí. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že deti trpiace problémami v oblasti správania nepatria príliš medzi obľúbených v kolektíve.

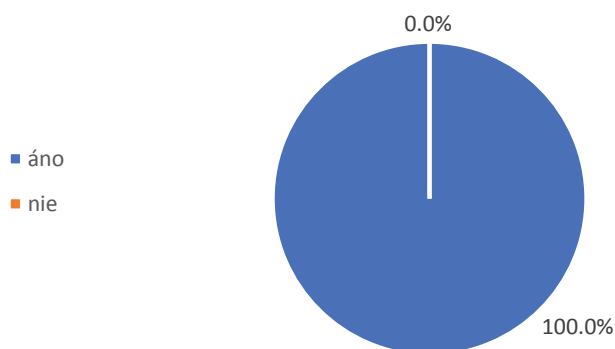
Graf č. 28: Vplyv na obľúbenosť dieťaťa s problémami v oblasti správania

Otázka č. 8: *Poskytujete rodičom spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania?*

Táto dotazníková položka slúžila na zistenie komunikácie vo vzťahu učiteľ – rodič, v prípade ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania. Pýtali sme sa, či učiteľ poskytuje rodičovi spätnú väzbu. **Odpoveď bola celkom jednoznačná. Respondenti sa zhodli na možnosti áno, možnosť označili všetci respondenti 100 %.** Toto zistenie považujeme za veľmi priaznivé. 100 % z opýtaných poskytuje rodičom spätnú väzbu ak má dieťa problémy v oblasti správania, presne takto by to malo naozaj fungovať, netreba nič podceňovať a ani zanedbať.

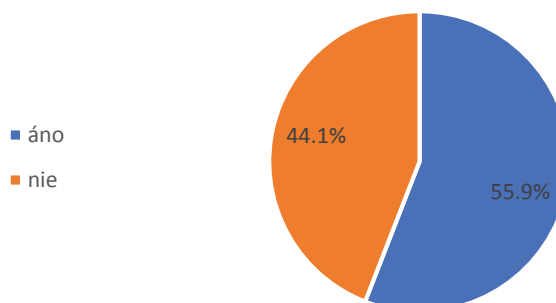
Graf č. 29: Poskytovanie spätnej väzby rodičovi zo strany pedagóga

Otázka č. 9: *Majú podľa Vášho názoru rodičia záujem riešiť problémy u dieťaťa?*

Chceli sme sa tiež dozvedieť prostredníctvom dotazníka, či majú rodičia záujem riešiť problémy u dieťaťa z pohľadu učiteľky materskej školy. **55,9 % opýtaných učiteliek si myslí, že rodičia majú záujem riešiť problémy dieťaťa** a druhá polovica, čo predstavuje 44,1 % zastáva názor, že rodičia záujem nemajú. Odpovede na otázku, či rodičia majú alebo nemajú záujem je takmer vyrovnaná.

Graf č. 30: Postoj rodiča k riešeniu problémov v správaní dieťaťa

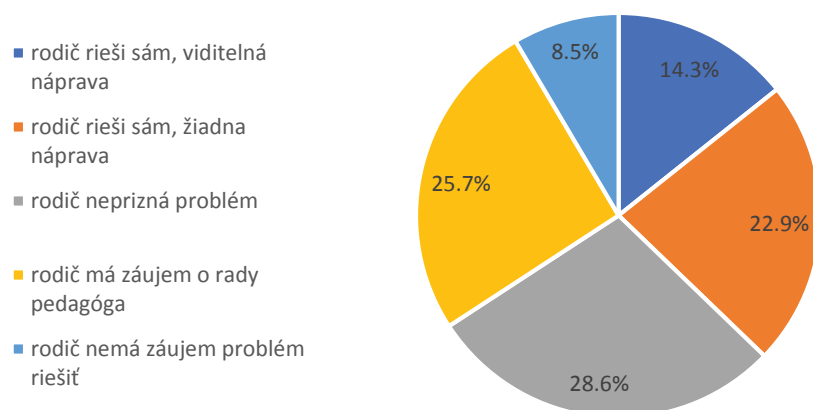

Otázka č. 10: Akým spôsobom rodičia riešia problémy so správaním svojich detí?

8. otázkou pokračujeme v našich zisteniach, nadviažeme na predošlú otázku. To, či rodičia majú alebo nemajú záujem riešiť problémy v oblasti správania sme už zistili. Ďalej sa chceme dozvedieť, akým spôsobom rodičia tieto problémy riešia.

Len 14,3 % učiteliek je toho názoru, že rodič rieši problémy s dieťaťom sám, náprava u dieťaťa je viditeľná. Rodič sa snaží zvládnuť výchovu u dieťaťa samostatne a je v tom úsešny. Možnosť b) rodič tak isto rieši problém s dieťaťom sám ale s rozdielom, že náprava u dieťaťa nie je viditeľná. Túto možnosť označilo 22,9 % respondentov. Na základe týchto údajov môžeme tvrdiť, že pedagógovia materských škôl si myslia, že ak rodičia riešia problémy v správni sami nebudú vykazovať veľké nápravy, ktoré by boli viditeľné. **Učiteľky sa môžu stretnúť aj s typom rodičov ktorí, nepriznajú žiaden problém. Túto odpoveď označilo 28,6 %, najviac oslovených respondentov.** Ak má dieťa očividné problémy v oblasti správania a rodič žiaden problém neprizná môže to mať viacere príčiny ako napr: rodič považuje správanie jeho dieťaťa za normálne, pocit, zo strany rodiča, že chyba je v učiteľke a nie v dieťati a mnohé ďalšie. Následujúca možnosť rodič, má záujem o rady pedagóga označilo 25,7 % respondentov. S touto možnosťou sa stotožnilo na druhom mieste najviac opýtaných. Posledná možnosť rodič nemá záujem problém riešiť, s týmto výrokom súhlasilo najmenej ľudí len 8,5 %. Napriek tomu, že je to jedno z najnižších dosiahnutých percent v tejto otázke, vzhľadom nato, čo táto možnosť hovorí to je vysoké číslo. Predsa každý jeden rodič, by mal mať záujem riešiť akýkoľvek problém, nie len v oblasti správania svojho dieťaťa.

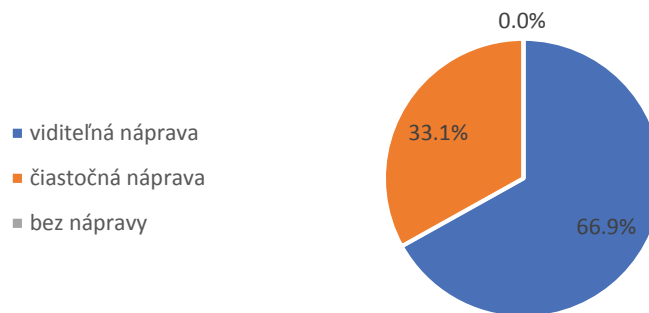
Graf č. 31: Spôsob riešenia problémov správania detí rodičom

Otázka č. 11: Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené, v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s pedagógom materskej školy?

Chceli sme sa dozvedieť z pohľadu učiteľa, že v prípade ak rodič aktívne spolupracuje, do akej miery môžu byť problémy v správaní dieťaťa odstránené. **Najviac z pomedzi našich respondentov 66,9 % sa prikláňa k názoru, že náprava je viditeľná**, 33,1 % respondentov vidí len čiastočnú nápravu a nikto z respondentov si nemyslí, že problémy nemôžu byť odstránené. Z tohoto zistenia usudzujeme, že učitelia materských škôl nie sú v tejto otázke vôbec skeptickí a v riešení problémov v správaní dieťaťa ak sa rodič zapája

Graf č. 32: Úspešnosť odstránenia problémov v správaní pri aktívnej spolupráci s pedagógom

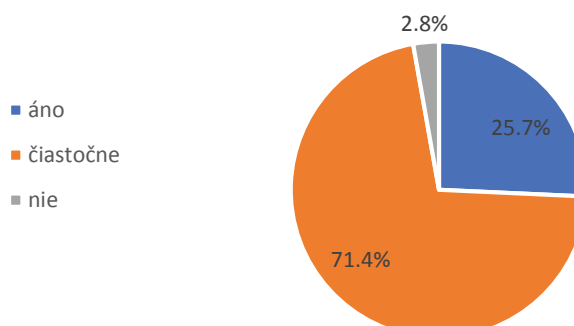

vidia potenciál.

Otázka č. 12: Je podľa Vášho názoru komunikácia vo vzťahu rodič a materská škola úspešná?

Chceli sme vedieť, ako vnímajú učitelia materských škôl spoluprácu s rodičmi, či je možné komunikáciu považovať za úspešnú. Jednoznačný súhlas prejavilo len 25,7 % z opýtaných, **častočný súhlas je výrazne vyšší predstavuje až 71,4 %** a posledná možnosť, vyjadrenie

Graf č. 33: Úspešnosť komunikácie vo vzťahu rodič a mat. škola

absolútneho nesúhlasu, k tejto odpovedi sa priklonilo len 2,8 %. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že komunikácia je čiastočne úspešná.

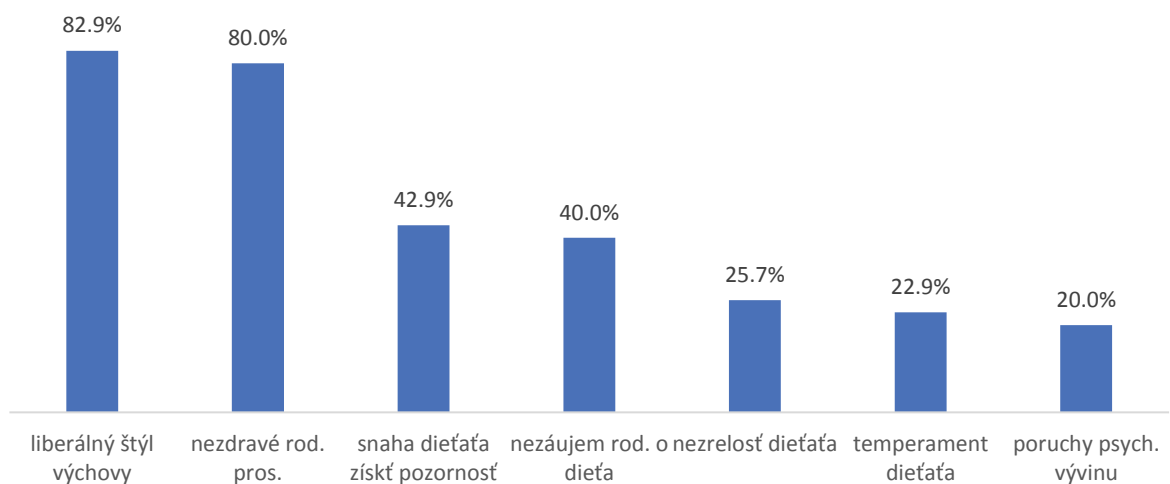
Otázka č. 13: *Čo považujete za najčastejšie príčiny problémov detí predškolského veku v prežívaní a správani?*

Táto dotazníková otázka je zameraná na príčiny problémov detí predškolského veku v prežívaní a správani. Z jednotlivých možností odpovedí bolo možné súhlasiť i s viacerými.

Možnosť liberálny štýl výchovy označilo najviac respondentov, označilo ju až 82,9 %.

Nezdravé rodinné prostredie ako príčinu uviedlo 80 % ľudí. Byť „zlým“ je častokrát snaha dieťaťa získať si pozornosť druhých, je to spôsob ako sa dostať do pozornosti druhých. Ku každému dieťaťu je nutné pristupovať individuálne, pretože každé je iné. Jedno potrebuje viac pozornosti iné zasa menej. Nie je teda vôbec prekvapujúce, že až 42,9 % učiteliek materských škôl označilo za najčastejšiu príčinu problémov v správani práve snahu dieťaťa získať si pozornosť. Nezáujem rodiča o dieťa, k tejto možnosti sa priklonilo 40 %. Nezrelosť dieťaťa 25,7 % a temperament dieťaťa 22,9 % dosiahli veľmi podobné hodnoty. Na poslednom mieste skončila porucha psychického vývinu 20,0 %.

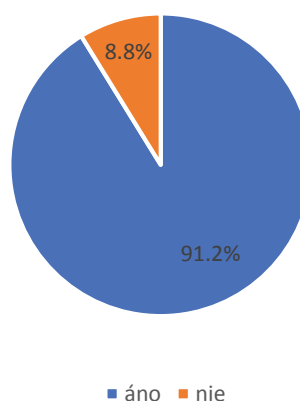
Graf č. 34: Najčastejšie príčiny problémov detí v prežívaní a správani

Otázka č. 14: Poskytli ste rodičom odporúčania na spoluprácu s inými odborníkmi, v prípade, že sa u dieťaťa prejavovali ťažkosti v správaní?

V prípade ak pedagóg materskej školy nestačí na problémy v správaní jedného z dieťaťa v triede, mal by odporučiť spoluprácu s iným odborníkom, napr. detský psychológ. Či takto postupujú aj naši respondenti sme sa dozvedeli z ich odpovedí. **91,2 % učiteliek odporúča spoluprácu s inými odborníkmi** a 8,8 % nie.

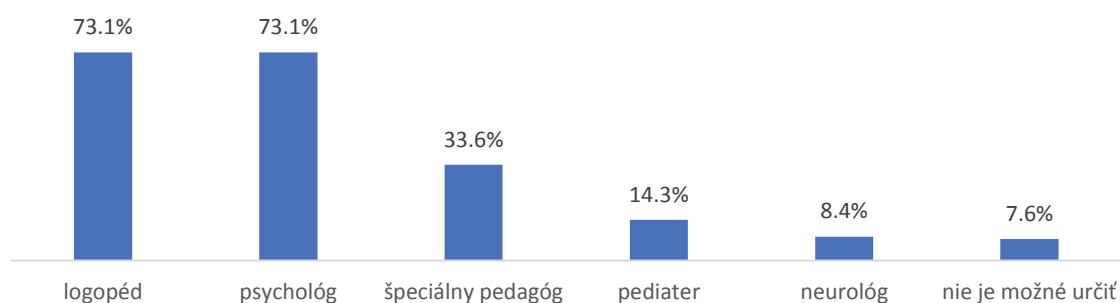
Graf č. 35: Poskytnutie odporúčaní na spoluprácu s inými odborníkmi

Otázka č. 15: S ktorými doporučenými odborníkmi spolupracuje najčastejšie rodič na základe Vášho odporúčania, podnetu?

Keďže spolupráca s inými odborníkmi je veľmi dôležitá pre nápravu správania u dieťaťa, chceli sme vedieť, ktorí odborníci sú najčastejšie odporúčaní. **Medzi najčastejšie označovanými odborníkmi skončil logopéd a psychológ, ktorí dosiahli rovnaký percentuálny počet 73,1.** Špeciálny pedagóg o niečo menej 33,6 %, pediater 14,3 %, neurológ 8,4 %. Nie je možné určiť označilo 7,6 % respondentov. Z týchto výsledkov vyplýva, že najčastejšie problémy u detí sú psychického charakteru a narušenej komunikačnej schopnosti, rieši ich psychológ, logopéd a tiež špeciálny pedagóg.

Graf č. 36: Najčastejšia spolupráca s inými odborníkmi

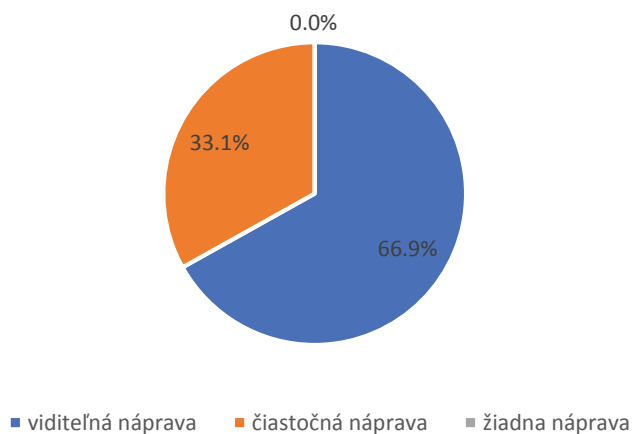

Otázka č. 16: Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom, ktorý mu bol odporučený?

Chceli sme sa dozvedieť od našich respondentov, do akej miery môžu byť odstránené problémy v správaní ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom, ktorý mu bol odporučený.

Z našich respondentov sa 66,9 % stotožňuje s názorom, že ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom náprava u dieťaťa je viditeľná, o niečo skeptickejší sú respondenti 33,1 %, ktorí sú toho názoru, že náprava je len čiastočná a nikto z respondentov si nemyslí, že nedôjde k žiadnej náprave.

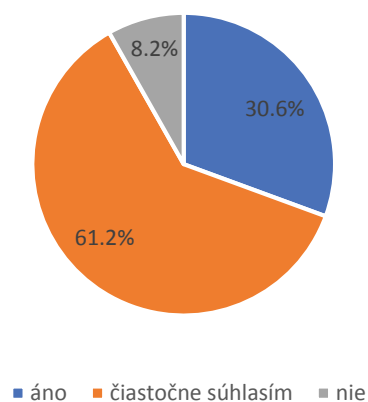
Graf č. 37: Úspešnosť v odstánení problémov v správaní pri spoupráci s inými odborníkmi

Otázka č. 17: *Myslíte si, že je účinné používať vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania odmeny a tresty?*

Následujúca dotazníková otázka nám odpovie na otázku, či je účinné používať vo výchove odmeny a tresty u detí s poruchami správania. Čo si myslia o tejto metóde učiteľky materských škôl. 28,6 % opýtaných úplne súhlasilo, **častočne súhlasilo najviac respondentov 65,7 %** a nesúhlasilo len 5,7 %.

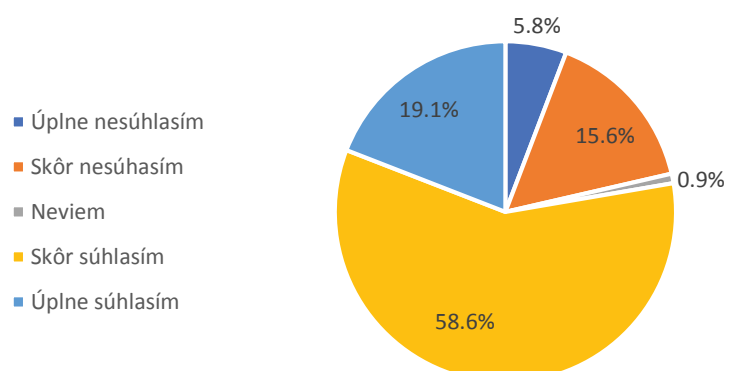
Graf č. 38: Účinnosť používania odmen a trestov

Otázka č. 18: *Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie trestov deťom s problémovým správaním?*

Chceli sme zistiť, čo si myslia o udeľovaní trestov učitelia MŠ v prípade, ak má dieťa problémy so správaním. Na vyjadrenie názoru slúžila Likertova škála. Odpovede boli nasledovné: S udeľovaním trestov úplne nesúhlasilo 5,8 %, skôr nesúhlasilo 15,6 %, odpoveď neviem označilo 0,9 % respondentov, **skôr súhlasím 58,6 %** a posledná možnosť úplne súhlasím 19,1 % z pomedzi opýtaných.

Graf č. 39: Účinnosť udeľovania trestov

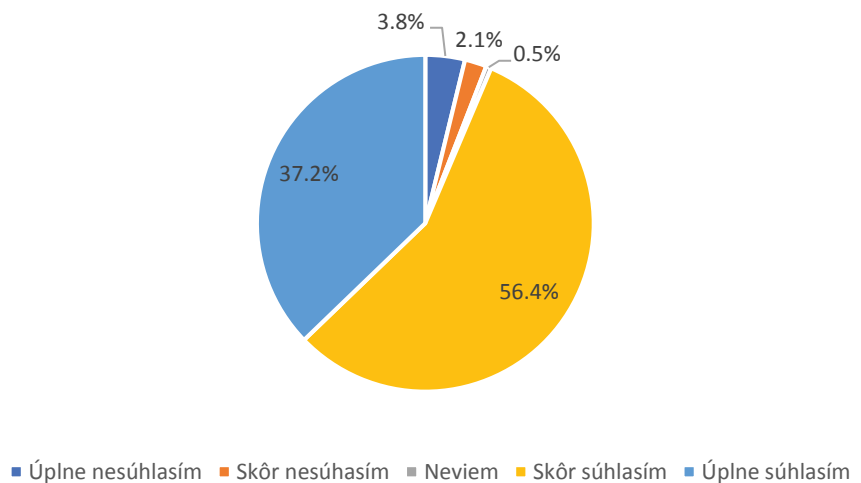

Otázka č. 19: Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie odmien deťom s problémovým správaním?

V predošlej otázke sme sa pýtali na tresty v súvislosti s problémovým správaním detí a v otázke 19. sa pýtame naopak, na odmeny. Opäť sme použili Likertovu škálu.

Úplne nesúhlasím 3,8 %, skôr nesúhlasím 2,1 %, odpoveď neviem označilo 0,5 %, **skôr súhlasím 56,4 %** a úplne súhlasím 37,2 % respondentov.

Graf č. 40: Účinnosť udeľovania odmien

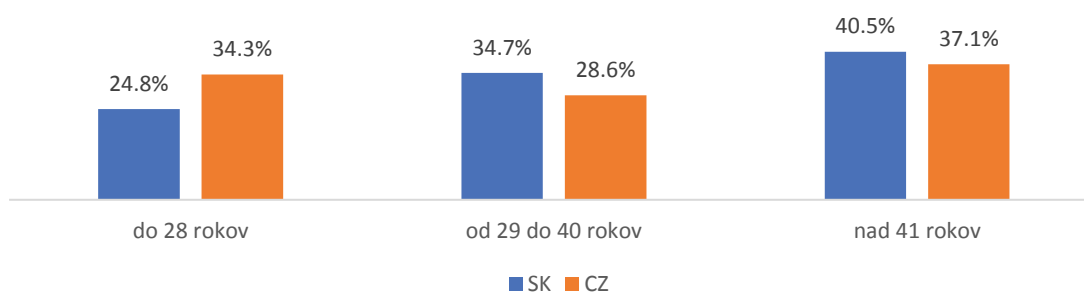
5.3 Komparácia odpovedí: slovenských materských škôl a českých materských škôl.

Poz.: Pre zrozumiteľnosť budeme v kapitole 5.3 používať skratku SR – slovenský respondent a ČR – český respondent.

Otázka č. 1: Vek respondenta:

Výrazne rozdiely vo vekových kategóriách medzi českými a slovenskými učiteľkami nie sú. Najpočetnejšou skupinou vzhľadom na vek u slovenských učiteliek je vek nad 41 rokov, druhou od 29 do 40 rokov a najmenej slovenských učiteliek je vo veku do 28 rokov. České respondentky predstavujú rovnako ako u slovenských najpočetnejšiu skupinu vzhľadom na vek tak isto nad 41 rokov, druhou skupinou je vek do 28 rokov a najmenej zástupcov vekovej kategórie je od 29 do 40 rokov.

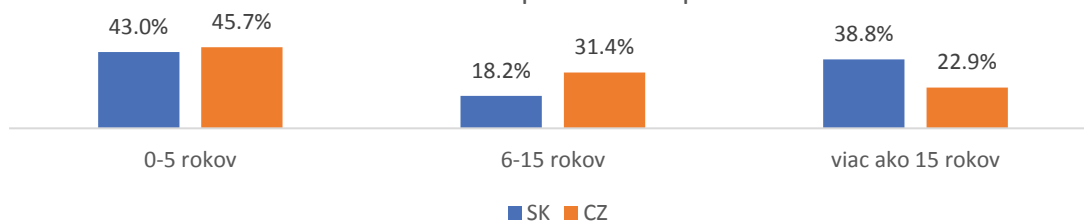
Graf č. 41: Porovnanie veku respondenta v ČR a SK

Otázka č. 2: Počet rokov praxe v materskej škole

Počet rokov praxe našich respondentov, sme si premietli do grafu. 0-5 rokov praxe dosahovalo na Slovensku 43,0 %, pre Česko to bolo 45,7 %, s dĺžkou praxe v rozmedzí od 6 do 15 rokov SR- 18,2 a ČR- 31,4. Posledná skupina respondentov, ktorí dosiahli dĺžku praxe viac ako 15 rokov: SR – 38,8 a ČR – 22,9 %.

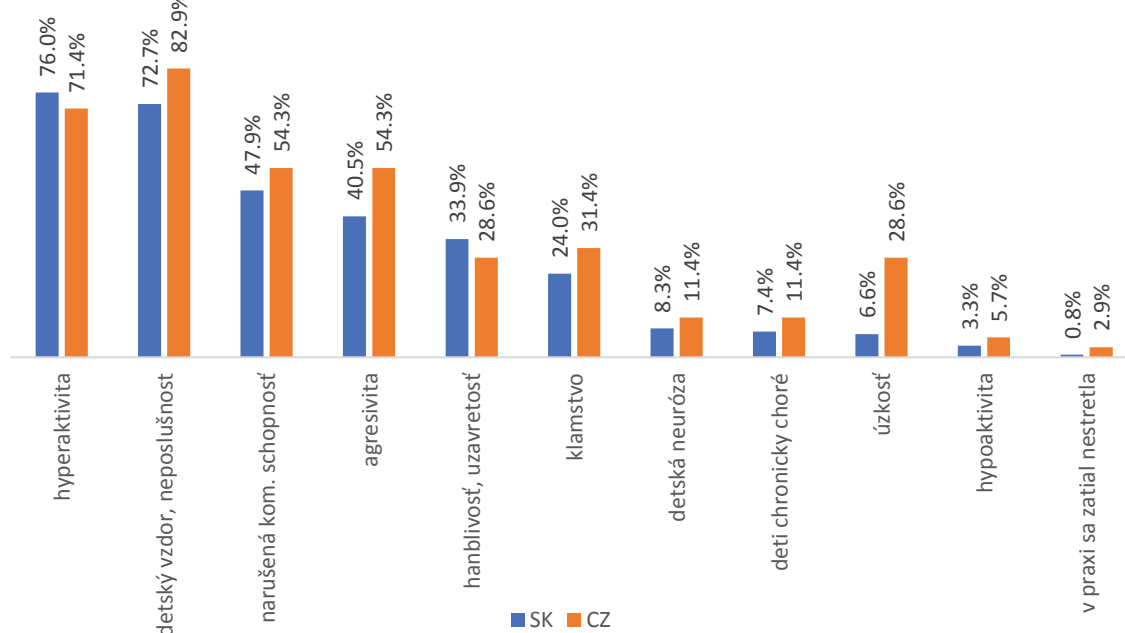
Graf č. 42: Porovnanie počtu rokov praxe v ČR a SR

Otázka č. 3: *S akými problémami v správani sa najčastejšie stretávate u detí predškolského veku v materských školách?*

Porovnávali sme s akými problémami v správani sa najčastejšie stretávajú učiteľky v materských školách. Slovesní respondenti uvádzali za najčastejší problém v oblasti správania **Hyperaktivitu**. Inak tomu bolo v ČR, kde najviac respondentov uviedlo **Detský vzdor, neposlušnosť, výbuchy zlosti**.

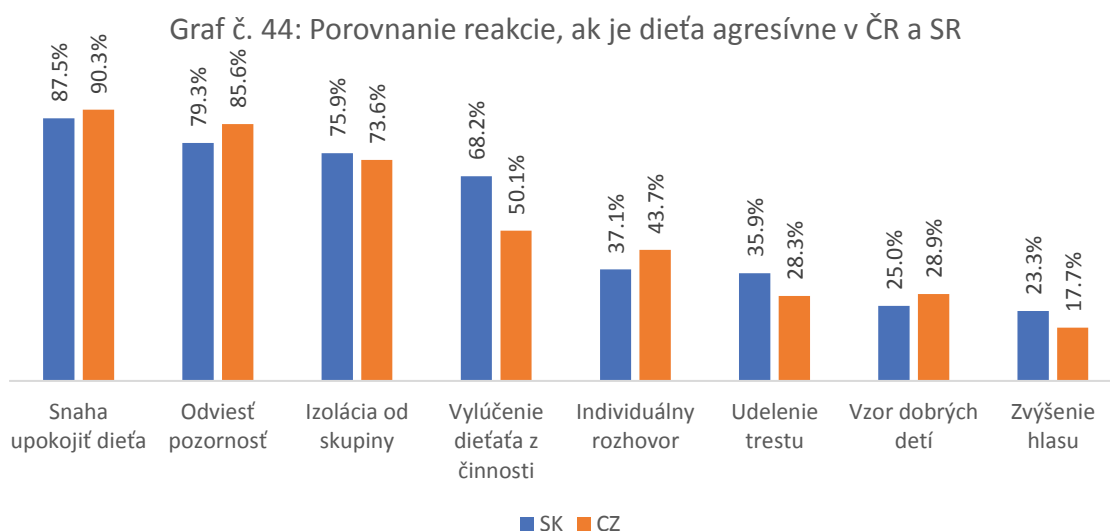
Graf č. 43: Porovnanie najčastejších problémov v správani u detí v ČR a SR

Otázka č. 4: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa agresívne?*

Ak sa dieťa správa agresívne postupy pedagóga sú väčšinou rozdielne, čo odrzkradľujú aj naše dosiahnuté výsledky. Ako jedna z reakcií zo strany pedagóga mohla byť vylúčenie dieťaťa z činnosti, s touto odpoveďou súhlasilo: SR – 68,2 % a ČR – 50,1 %, snaha upokojiť dieťa, s touto odpoveďou sa stotžnilo viac českých respondentov: SR – 87,5 % a ČR – 90,3. Ďalšia s ponúknutých možností bola individuálny rozhovor s dieťaťom, českí respondenti mali opäť bližšie k tejto odpovedi ako slovenskí, SR – 37,1 % a ČR – 43,7 %, zvýšenie hlasu na dieťa označilo 23,3 % slovenských respondentov a o niečo menej 17,7 % českých respondentov. S udelením trestu súhlasili vo väčšej miere slovenskí respondenti 35,9 % a v ČR to bolo 28,3 %. Jednou z možností je tiež izolácia dieťaťa od skupiny ak sa dieťa správa agresívne, s touto možnosťou súhlasili aj ČR aj SR, ČR – 73,6 % a SR – 75,9 %. Výsledky boli v celku veľmi podobné. Dávať dieťaťu za vzor správanie dobrých detí, je taktiež jedno z riešení, SR – 25 % a ČR – 28,9 %. Možnosť odvieť pozornosť dieťaťa k pozitívnemu

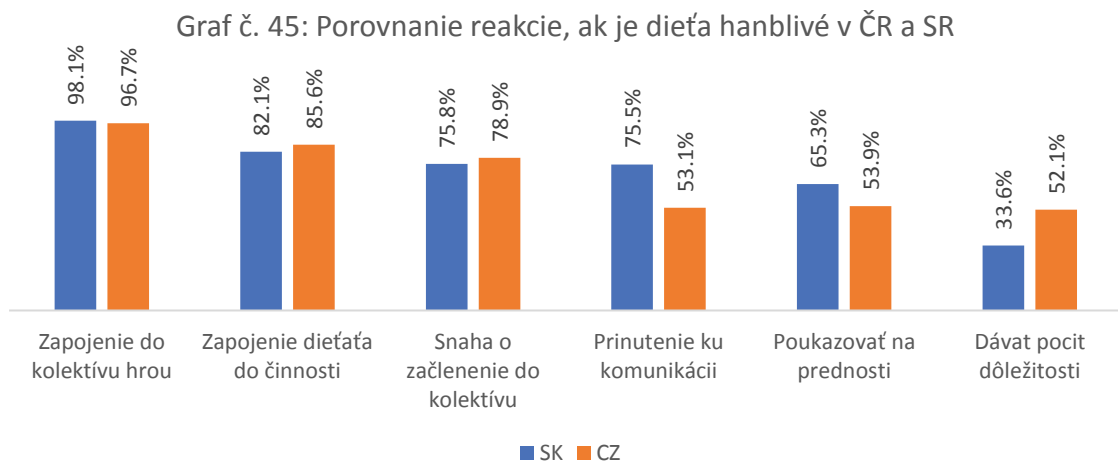
podnetu označilo pomerne veľa respondentov, bola to druhá odpoveď s najväčším počtom hlasov ako pre SR tak aj pre ČR. SR – 79,3 % a ČR – 85,6 %.

Otázka č. 5: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa hanblivé a uzavreté do seba?*

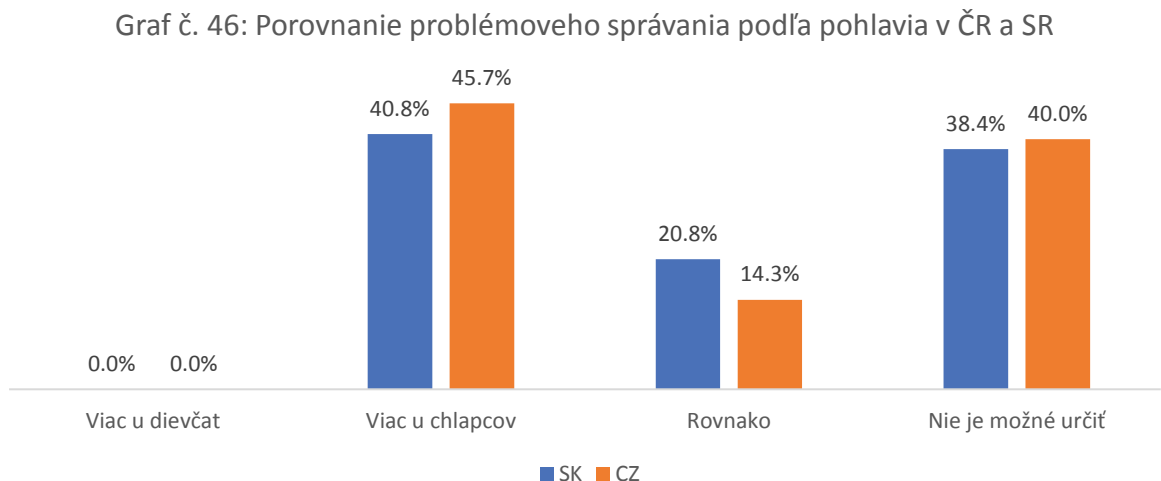
Opačný model správania dieťaťa je hanblivé a zároveň uzavreté do seba. Oslovení pedagógovia sa prikláňali k následovnému:

Prvá možnosť riešenia takejto situácie bola snažiť sa o začlenenie dieťaťa do kolektívu. S touto možnosťou nápravy sa stotožnilo pomerne veľké množstvo respondentov. SR – 75,8 % a ČR – 78,9 %, tieto zistené údaje boli veľmi podobné. Poukazovať na prednosti dieťaťa pred ostatnými, touto cestou by sa uberalo 65,3 % slovenských učiteliek a o niečo menej 53,9 % českých učiteliek. Čo sa týka slovenských respondentov pri riešení takejto vzniknutej situácie sa až 82,1 % respondentov priklonilo k možnosti zapájať dieťa do činnosti a v Českej republike to bolo 85,6 %. Tieto výsledky boli veľmi podobné. Najviac respondentov aj pre Slovensko a aj pre Česko označilo odpoveď d) zapojenie dieťaťa do kolektívu prostredníctvom hry, SR – 98,1 % a ČR – 96,7 %. Navodenie situácie, ktorá prinúti dieťa ku komunikácii s ostatnými, s touto alternatívou súhlasil výrazne väčší počet slovenských respondentov 75,5 % oproti českým 53,1 %. V poslednej možnosti dávať dieťaťu pocit dôležitosti sa ukázali opäť rozdiely v odpovediach medzi SR a ČR. 33,6 % - SR a ČR – 52,1 %.

Otázka č. 6: *Myslíte si, že problémy v správaní prevládajú viac u dievčat alebo u chlapcov?*

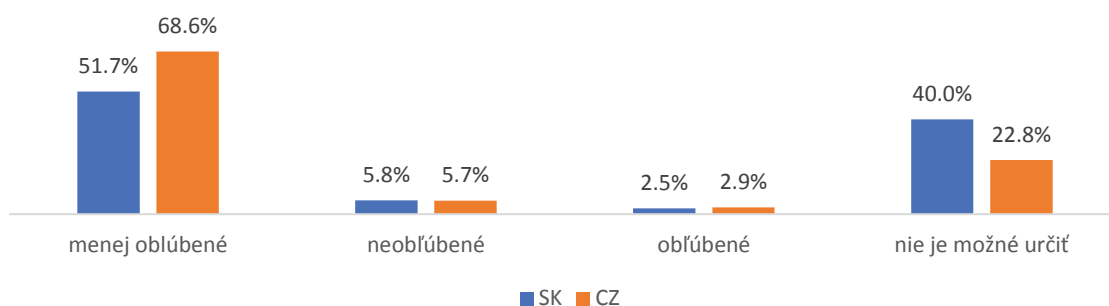
Tak ako u slovenských respondentov tak aj u českých nikto neoznačil možnosť, že u dievčat prevládajú viac problémy v správaní, pri možnosti viac u chlapcov boli odpovede podobné, SR uviedli túto odpoveď v 40,8 % a ČR v 45,7. Odpoveď rovnako u dievčat a u chlapcov sa tiež veľmi nelíšila ČR 14,3 % a SR 20,8. K dispozícii bola aj možnosť, že nie je možné objektívne určiť vyšší výskyt u jedného pohlavia. Opäť boli odpovede veľmi podobne percentuálne zhodnotené u ČR 40 % a u SR 38,4 %. Výrazne rozdiely v odpovediach vzhľadom na republiku, v ktorej sa výskum uskutočnil sme nezaznamenali.

Otázka č. 7: *Myslíte si, že problémy v oblasti správania vplyvajú na obľúbenosť dieťaťa v kolektíve?*

68,6 % ČR si myslí, že dieťa je v kolektíve menej obľúbene ak trpí problémami v oblasti správania oproti SR, ktorí tento názor zdieľajú len na 51,7 %. Ostatné hodnoty sú pre obe krajiny veľmi podobné. Dieťa je v kolektíve neobľúbene 5,7 % (ČR) – 5,8 (SR), takmer zhodné. Dieťa je v kolektíve obľúbene 2,9 % (ČR) – 2,5 % (SR) a posledná možnosť neprítomnosť zvýšenej alebo zníženej obľúbenosti u dieťaťa 22,8 % (ČR) – 40 % (SR). Na základe vyhodnotenia tejto možnosti, môžeme zhodnotiť, že viac slovenských učiteliek si myslí, že či je dieťa s problémami v oblasti správania viac alebo menej obľúbene sa nedá objektívne posúdiť.

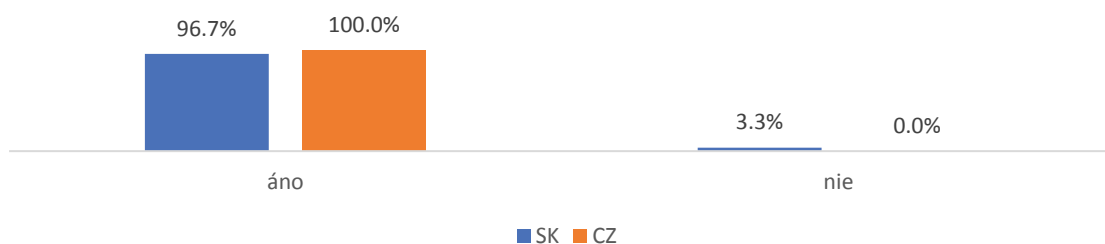
Graf č. 47: Problémové správanie a jeho vplyv na obľúbenosť dieťaťa v ČR a SR

Otázka č. 8: *Poskytujete rodičom spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania?*

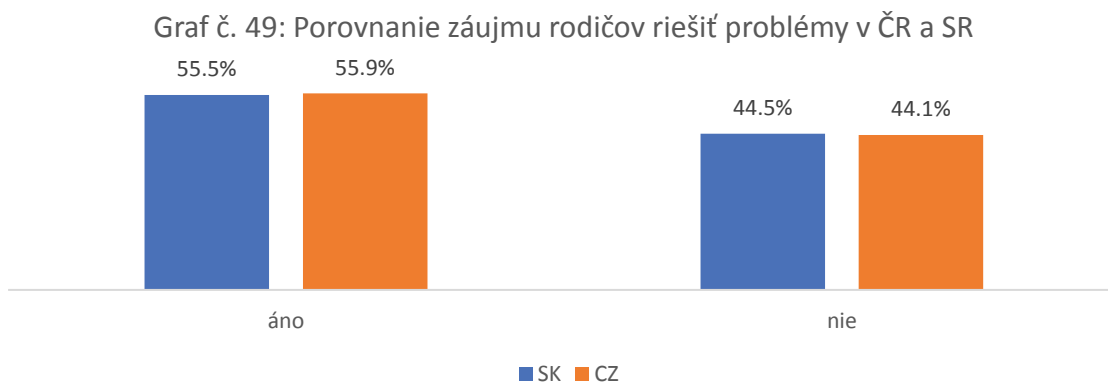
České učiteľky materských škôl sa jednoznačne zhodli (100 %), že poskytujú rodičom spätnú väzbu, v prípade ak má dieťa problém v oblasti prežívania a správania, slovenské učiteľky s týmto tvrdením tiež súhlasili ale v menšej miere (96,7 %). 3,3 % slovenských učiteliek uviedlo, že rodičom neposkytujú spätnú väzbu rodičom. Odpovede SR a ČR sa od seba líšili len minimálne.

Graf č. 48: Porovnanie spätnej väzby v ČR a SR

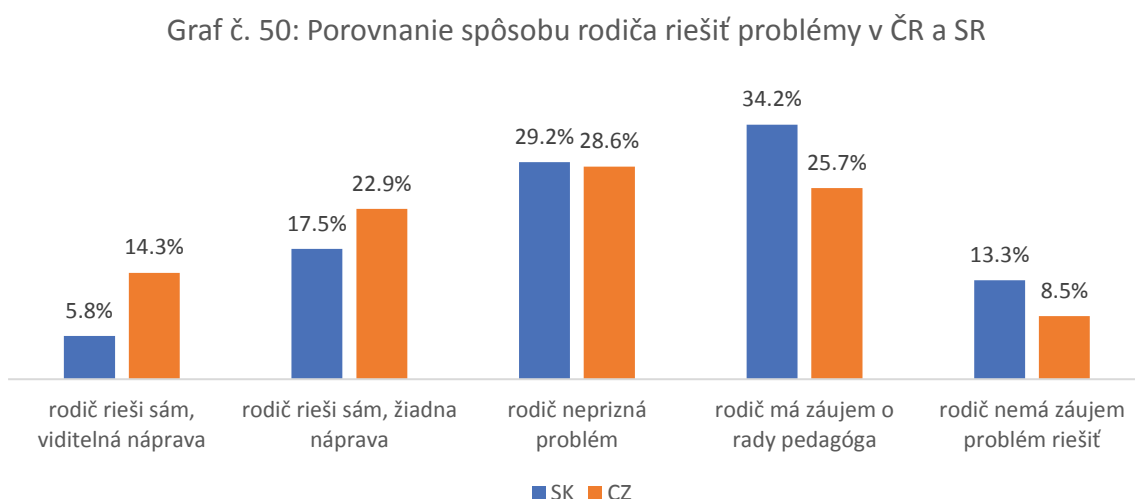

Otázka č. 9: Majú podľa Vášho názoru rodičia záujem riešiť problémy u dieťaťa?

V tejto otázke sa názory ČR a SR veľmi nelíšia, takmer vôbec. ČR odpovedali v 55,9 %, že rodičia majú záujem a ČR v 55,5 %. Rodičia nemajú záujem riešiť problémy ČR 44,1 % – SR, 44,5 %.

Otázka č. 10: Akým spôsobom rodičia riešia problémy so správaním svojich detí?

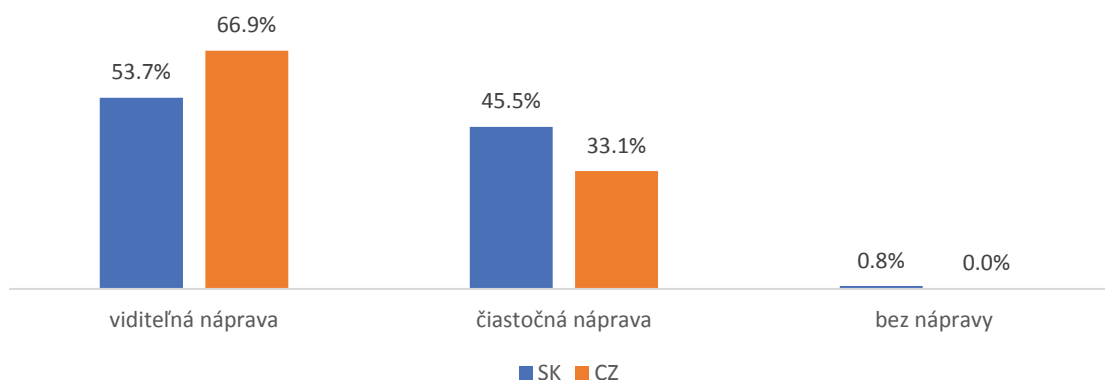
V tejto otázke sme sa zaoberali výsledkami vzhľadom na spôsob riešenia problému u dieťaťa zo strany rodiča. Ako môžeme vidieť na grafe č. 50 najviac SR (34,2 %) zastáva názor, že rodičia majú záujem o rady pedagóga. Líši sa od ČR, ktorí súhlasili najviac s odpoveďou, že rodič neprizná žiaden problém (28,6 %).

Otázka č. 11: Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené, v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s pedagógom materskej školy?

Opäť veľmi podobné výsledky SR s ČR. Viditeľná náprava 54,3 % čechov – 53,7 % Slovákov označilo túto odpoveď, možnosť b) čiastočná náprava 42,9 % čechov – 45,5 %

slovákov a posledná možnosť žiadna náprava 2,9 % čechov – 0,8 % slovákov. Pri niektorých možnostiach sa ukázali pesimistickejší slovenskí respondenti a pri niektorých českí. Rozdiely v odpovediach boli minimálne. Môžeme konštatovať na základe výsledkov, že väčšina všetkých respondentov si myslí, že náprava je viditeľná alebo čiastočná.

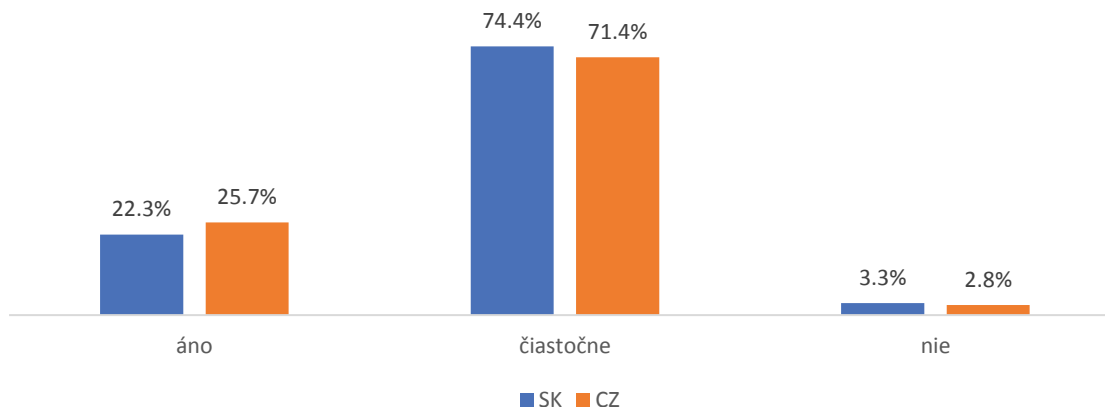
Graf č. 51: Porovnanie nápravy v spolupráci s pedagógom v ČR a SR

Otázka č. 12: *Je podľa Vášho názoru komunikácia vo vzťahu rodič a materská škola úspešná?*

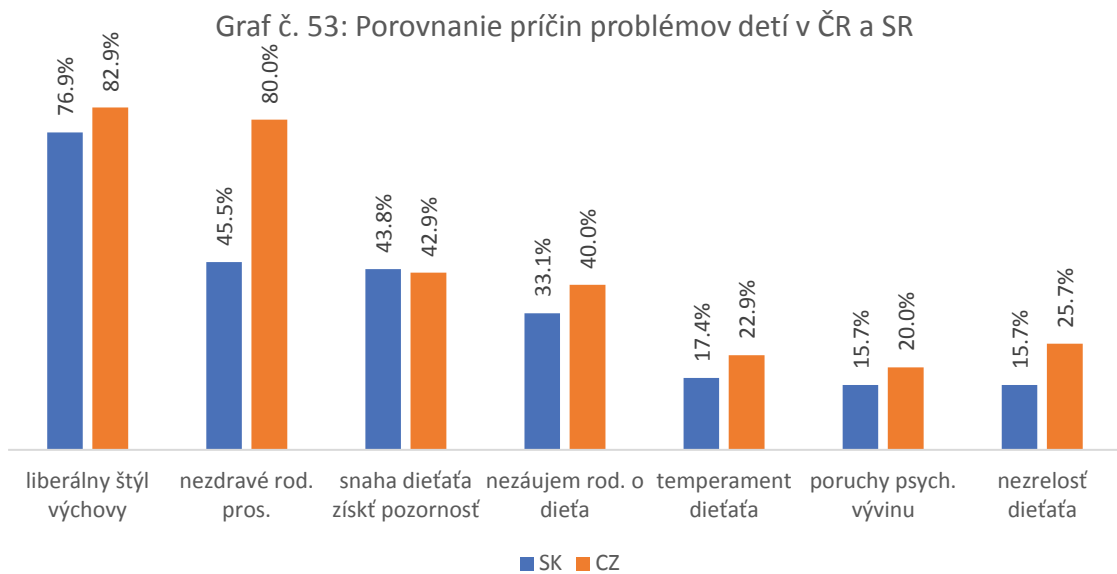
Opäť nezistené významne rozdiely v odpovediach. ČR 25,7 % si myslia, že komunikácia vo vzťahu rodič a materská škola je úspešná, SR súhlasia v 22,3 %. S odpoveďou čiastočne súhlasilo pre Česko 71,4 % a pre Slovensko 74,4 % a odpoveď komunikácia nie je úspešná: ČR – 2,8 % a SR 3,3 %. Môžeme konštatovať, že najviac opýtaných sa prikláňa k odpovedi, že komunikácia je čiastočne úspešná. Neboli zistené žiadne významne rozdiely odpovedí vzhľadom na národnosť respondentov.

Graf č. 52: Porovnanie úspešnosti komunikácie v ČR a SR

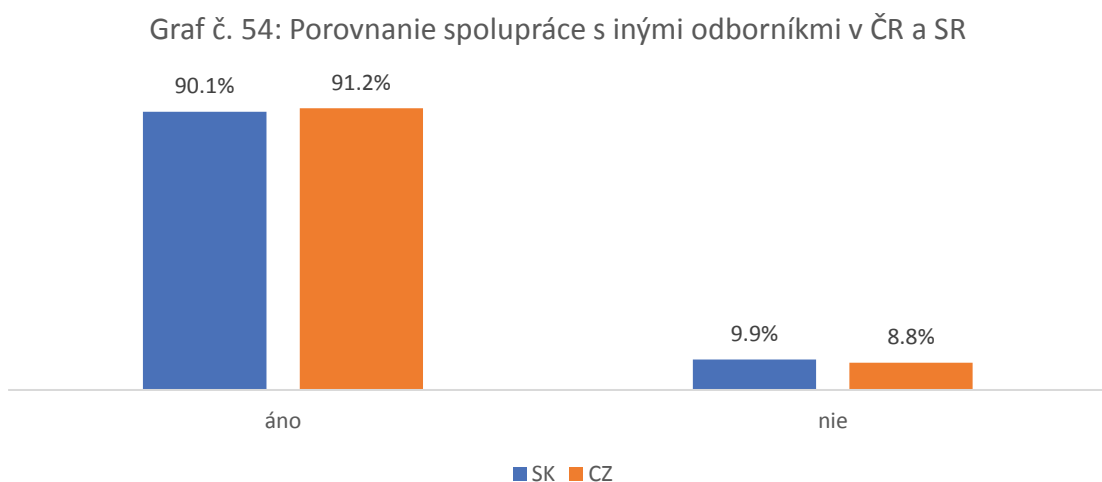
Otázka č. 13: Čo považujete za najčastejšie príčiny problémov detí predškolského veku v prežívaní a správani?

Príčinu liberálny štýl výchovy uviedlo až 82,9 % ČR a o niečo menej 76,9 % SR. Ďalšou významnou odpoveďou bolo nezdravé rodinné prostredie, ktoré dosiahlo pre Česko 80,0 % a pre Slovensko 45,5 %.

Otázka č. 14: Poskytli ste rodičom odporúčania na spoluprácu s inými odborníkmi, v prípade, že sa u dieťaťa prejavovali ťažkosti v správani?

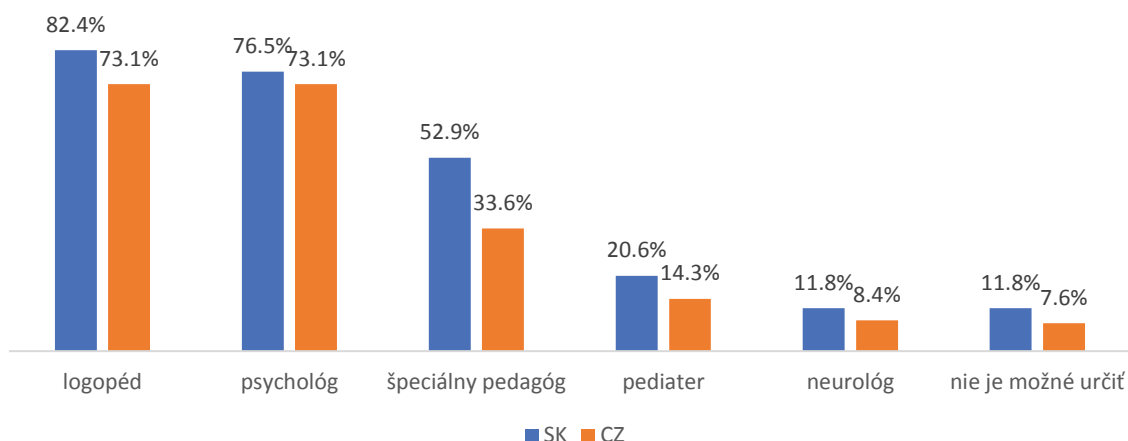
Všetci respondenti vo veľkom zastúpení súhlasili s možnosťou, že rodičom poskytujú odporúčania na spoluprácu s inými odborníkmi. Konkrétne: ČR 91,2 % - SR 90,1 %. Len málo z opýtaných sa priklonilo k zápornej odpovedi a to, že neposkytujú žiadne odporúčania ČR 8,8 % - SR 9,9 %.

Otázka č. 15: *S ktorými doporučenými odborníkmi spolupracuje najčastejšie rodič na základe Vášho odporúčania, podnetu?*

V dotazníkovej otázke č. 15 sa odpovede SR s ČR významne nelíšili. Najviac SR označilo, ako odborníka, s ktorým najviac doporujú spoluprácu logopéda 82,4 %. U ČR dosiahol logopéd a zároveň psychológ rovnakú najvyššiu hodnotu 73,1 %.

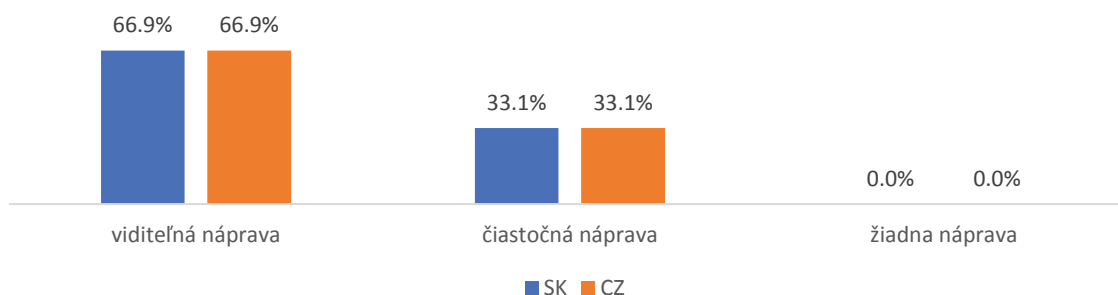
Graf č 55: Porovnanie doporučených odborníkov v ČR a SR

Otázka č. 16: *Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom, ktorý mu bol odporúčaný?*

Odpovede SR a ČR sa veľmi nelíšili. 74,3 % ČR je toho názoru, že ak rodičia aktívne spolupracujú s odporúčeným odborníkom u dieťaťa môžu byť problémy v správaní odstránené. SR boli natom veľmi podobne so svojimi odpoveďami 66,9 % respondentov je tiež názoru, že spolupráca s iným odborníkom bude pre dieťa veľmi prospešná. Viditeľne menej respondentov je toho názoru, že po spolupráci dôjde len k čiastočnej náprave, ČR – 25,7 %, SR – 33,1 %. Žiaden z respondentov si nemyslí, že takáto spolupráca neprinesie žiadnu nápravu, ČR – 0 %, SR – 0 %. SR a ČR sa v poslednej možnosti zhodli.

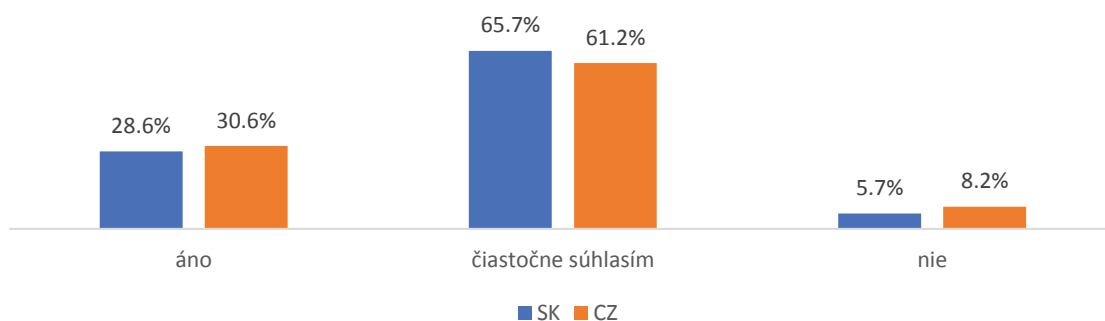
Graf č. 56: Porovnanie miery úspešnosti v spolupráci s odborníkom v ČR a SR

Otázka č. 17: *Myslíte si, že je účinné používať vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania odmeny a tresty?*

Otázka zameraná na odmeny a tresty. Názory učiteliek materských škôl na Slovensku a v Česku boli veľmi podobné. 28,6 % ČR tvrdí, že je účinné používať metódu odmeny a trestu a 30,6 % Slovákov je rovnakého názoru. Čiastočne súhlasilo 65,7 % ČR a 61,2 % SR. Úplny nesúhlas vyjadrilo 5,7 % ČR – 8,2 % SR.

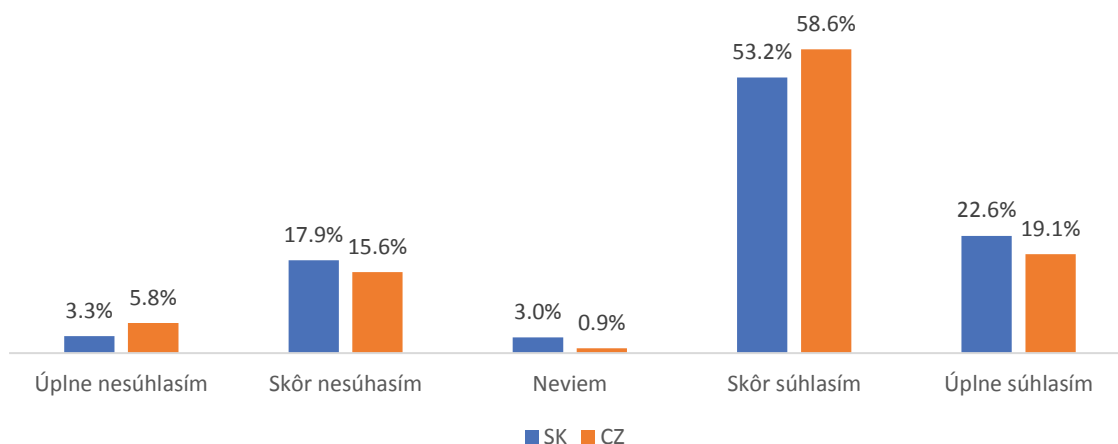
Graf č. 57: Porovnanie účinnosti odmien a trestov v ČR a SR

Otázka č. 18: *Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie trestov deťom s problémovým správaním?*

Zaujímalo nás, či sa objavia významne rozidely v odpovediach medzi našimi respondentami SR verus ČR. Úplne nesúhlasilo SR- 3,3 %, ČR – 5,8 %, skôr nesúhlasilo SR- 17,9 %, ČR – 15,6 %, odpoveď neviem označilo 3,0 % respondentov zo Slovenska a 0,9 % z Českej republiky, skôr súhlasilo 53,2 % slovenských učiteliek a 58,6 % českých učiteliek a úplne súhlasilo 22,6 % slovenských respondentov a 19,1 % českých respondentov.

Graf č. 58: Porovnanie účinnosti udeľovania trestov v ČR a SR

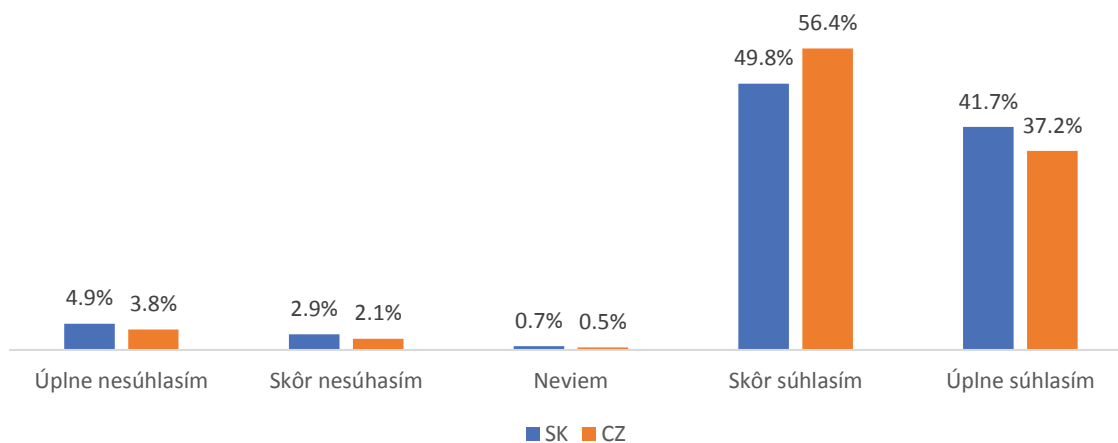

Otázka č. 19: *Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie odmien deťom s problémovým správaním?*

V tejto otázke sme sa pýtali oslovených respondentov na odmeny vo vzťahu k deťom s problémovým správaním. Naši respondenti súhlasili alebo nesúhlasili nasledovne:

Otázka bola zameraná na účinnosť odmien deťom s problémovým správaním. Úplne nesúhlasilo 4,9 % SR a 3,8 % ČR, skôr nesúhlasilo 2,9 % SR a 2,1 % ČR, odpoveď neviem označili 0,7 % SR a 0,5 % ČR, skôr súhlasilo 49,8 % respondentov zo Slovenska a 56,4 % respondentov z Českej republiky a posledná možnosť úplne súhlasím SR – 41,7 % a ČR – 37,2 %. Pri vyhodnotení tejto otázky sme neobjavili výrazne rozdiely v názoroch medzi českými a slovenskými pedagógmi v MŠ.

Graf č. 59: Porovnanie účinnosti udeľovania odmien v ČR a SR

5.4 Vyhodnotenie hypotéz

Pre overenie všetkých troch hypotéz bola použitá štatistická metóda Študentov t-test. Výpočet bol realizovaný pomocou programu MS Excel za použitia dostupného štatistického vzorca Študentov t-test (za použitia nasledujúcich parametrov: obojstranná distribúcia a výbery z rôznym rozptylom).

Nižšie nie je uvedený výpočet kritéria **t**, ktorý rozhoduje o prijatí alebo zamietnutí nulovej hypotézy. Túto etapu testu významnosti programu MS Excel neponúka a už priamo uvádza hodnotu signifikácie **p**, ktorá je uvedená pri overovaní každej jednotlivéj hypotézy.

Stanovili sme si hladinu významnosti na úrovni 5 %, teda $\alpha = 0,05$. Predpokladáme, že s pravdepodobnosťou 95 % sa nestane, že zamietneme nulovú hypotézu H_0 a pritom by bola platná.

Ku každej základnej hypotéze H_0 sme si zvolili alternatívnu hypotézu H_1 . Predpokladáme, že testovaná hypotéza H_0 je platná. Výsledkom testu je rozhodnutie o platnosti či naopak neplatnosti nulovej hypotézy H_0 , prípadne prijatie alternatívnej hypotézy H_1 .

Nižšie uvedená tabuľka zobrazuje použitie hodnoty pre výpočet hodnoty kľúčového parametra signifikácie **p** v programe MS Excel pomocou štatistickej funkcie Študentov t-test. Výsledky sú okomentované nižšie v texte.

Tabuľka č. 1: Hodnoty pre výpočet parametrov signifikácie **p**

Študentov t-test			
	Prvá hypotéza	Druhá hypotéza	Tretia hypotéza
počet odpovedí celkom ČR/SR	97 / 109	97 / 109	97 / 109
počet kladných odpovedí ČR/SR	88 / 95	97 / 105	59 / 72
počet negatívnych odpovedí ČR/SR	9 / 14	0 / 4	38 / 37
aritmetický priemer ČR/SR	0,9 / 0,9	1,0 / 1,0	0,6 / 0,7
hladina pravdepodobnosti α	0,05	0,05	0,05
hodnota signifikácie p vypočítaná štatistickou funkciou Študentov t-test v MS Excel	0,416	0,449	0,439
$p > \alpha$	ÁNO	ÁNO	ÁNO
rozhodnutie o prijatí platnosti testovanej hypotézy H_0	ÁNO	ÁNO	ÁNO
rozhodnutie o prijatí platnosti alternatívnej hypotézy H_1	NIE	NIE	NIE

Overovanie prvej hypotézy

H0: nie je štatisticky významný rozdiel medzi ČR a SR v spôsobe reagovania na nevhodné prejavy správania detí v MŠ.

H1: je štatisticky významný rozdiel medzi ČR a SR v spôsobe reagovania na nevhodné prejavy správania detí v MŠ.

Pre testovanie tejto hypotézy bola použitá dotazníková otázka č. 4: *Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa agresívne?*

Na základe počtu odpovedí v dotazníku a štatistického výpočtu v MS Excel boli získane nasledovné výsledky:

- V Českej republike odpovedalo 90,3 % respondentov, že v prípade ak by sa dieťa chovalo agresívne, snažili by sa dieťa upokojiť. Aritmetický priemer vo faktore hodnotenia = 0,9.
- Na Slovensku odpovedalo 87,5 % respondentov, že v prípade ak by sa dieťa chovalo agresívne, snažili by sa dieťa upokojiť. Aritmetický priemer vo faktore hodnotenia = 0,9.

Vypočítaná signifikácia $p = 0,416$ je väčšia než určená hladina významnosti $\alpha = 0,05$ a preto je možné prijať nulovú hypotézu.

Záver: Bola prijatá nulová hypotéza, nebol teda prekázaný štatisticky významný rozdiel medzi ČR a SR v spôsobe reagovania na nevhodné prejavy správania.

Overovanie druhej hypotézy

H0: nie je štatistický významný rozdiel medzi ČR a SR v spolupráci medzi učiteľmi v MŠ a rodičmi v ČR a SR.

H1: je štatistický významný rozdiel medzi ČR a SR v spolupráci medzi učiteľmi v MŠ a rodičmi v ČR a SR.

Pre testovanie tejto hypotézy bola použitá dotazníková otázka č. 8: *Poskytujete rodičom spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania?*

Na základe počtu odpovedí v dotazníku a štatistického výpočtu v MS Excel boli zistené nasledujúce výsledky:

- V Českej republike odpovedalo 100 % respondentov, že rodičom poskytujú spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania. Aritmetický priemer vo faktore hodnotenia je teda = 1,0.

- Na Slovensku odpovedalo 96,7 % respondentov, že rodičom poskytujú spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania. Aritmetický priemer vo faktore hodnotenia je teda = 1,0.

Vypočítaná signifikácia $p = 0,449$ je väčšia ako určená hladina významnosti $\alpha = 0,05$ a preto je možné prijať nulovú hypotézu.

Záver: Bola prijatá nulová hypotéza, môžeme teda prehlásiť, že neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi ČR a SR v spolupráci medzi učiteľmi v MŠ a rodičmi v ČR a SR.

Overovanie tretej hypotézy

H0: nie je štatisticky významný rozdiel medzi MŠ v ČR a SR v udeľovaní sankcii.

H1: je štatisticky významný rozdiel medzi MŠ v ČR a SR v udeľovaní sankcii.

Pre testovanie tejto hypotézy bola použitá dotazníková otázka č. 17: *Myslíte si, že je účinné používať vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania odmeny a tresty?*

Na základe počtu odpovedí v dotazníku a štatistického výpočtu v MS Excel boli zistené nasledujúce výsledky:

- V Českej republike odpovedalo 91,8 % respondentov, že súhlasia buď čiastočne alebo úplne s účinnosťou používania odmien a trestov. Aritmetický priemer vo faktore hodnotenia je teda = 0,6.
- Na Slovensku odpovedalo 94,3 % respondentov, že súhlasia buď čiastočne alebo úplne s účinnosťou používania odmien a trestov. Aritmetický priemer vo faktore hodnotenia je teda = 0,7.

Vypočítaná signifikácia $p = 0,439$ je väčšia ako určená hladina významnosti $\alpha = 0,05$ a preto je možné prijať aj poslednú hypotézu.

Záver: Bola prijatá nulová hypotéza, je možné tvrdiť, že neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi MŠ v ČR a SR v udeľovaní sankcii.

5.5 Závěr výskumu

Vzhľadom na vyhodnotenie dostupných dát, ktoré sme vyhodnotili môžeme prehlásiť, že ako hlavný cieľ tak i čiastkové ciele sme naplnili. Tento záver by sme mohli rozdeliť do troch oblastí podľa čiastkových stanovených cieľov.

Jedným z cieľov bolo porovnať akým spôsobom reagujú učitelia na nevhodné prejavy správania u detí v materských školách na Slovensku a v Česku. Na reagovanie v rôznych situáciach, kedy je pedagóg materskej školy povinný určitým spôsobom zasiahnuť. Vybrali sme si dva protikladné druhy správania: agresivita a hanblivosť dieťaťa. Na situáciu ak by bolo dieťa agresívne by reagovali slovenskí pedagógovia až v 87,5 % snahou upokojiť dieťa. Českí pedagógovia by takto reagovali až v 90,3 %. U ČR táto odpoveď prevažovala, u SR prevažovala možnosť odvieť pozornosť dieťaťa k pozitívnemu podnetu 79,3 %.

Je samozrejmé, že to ako pedagóg rieši vzniknutú situáciu závisí od rôznych faktorov. Za najvýznamnejší môžeme považovať dĺžku praxe pedagóga. Za roky praxe nazhromaždil veľa skúsenosti, ktoré mu uľahčia riešiť vzniknutú situáciu efektívne, ak sa dostane napr. do spomínanej situácie, keď je dieťa agresívne. Pedagóg, ktorý pôsobí v MŠ ale i na ZŠ by mal byť vybavený veľkou dávkou trpezlivosti. To sme si mohli do istej miery overiť aj u našich respondentov. Je všeobecne známe, že vo vzťahu k deťom sa krikom problémy neodprúchajú riešiť. Nie je však v ľudských silách, reagovať na situácie, ktoré nás akokoľvek emotívne vzrušia vždy pokojne. Jedna z možností vyjadrenia názoru zo strany našich respondentov k otázke na vzniknutú modelovú situáciu, kedy je dieťa agresívne bola možnosť zvýšenia hlasu na dieťa. Aj keď táto možnosť neoznačuje slovo „krik“ len zvýšenie hlasu na dieťa, môže k nemu pedagóg veľmi rýchlo sklízuť. Túto odpoveď označilo najmenej respondentov ako pre Slovensko (23,3 %) tak i pre Česko (17,7 %).

Situácia, ak je dieťa hanblivé a uzavreté same do seba, odmieta rozprávať, niekedy nemá úplne jednoduché východisko. Naši pedagogicki respondenti sa vo väčšine zhodli, že by takúto situáciu riešili zapojením dieťaťa do kolektívu prostredníctvom hry. SR – 98,1 % a ČR – 96,7 %. Hra je pre dieťa v predškolskom veku veľmi dôležitá a má mnoho funkcií. Možno aj práve preto by sa väčšina oslovených respondentov snažila riešiť tento problém prostredníctvom hry. Počas hry sa dieťa cíti uvoľnenejšie, lámu sa bariéry. Čo je však dôležité, dieťa sa musí počas hry cítiť komfortne. Je teda potrebné, spraviť všetko preto aby tomu tak naozaj bolo. Možnosť zapojiť dieťa do činnosti podľa počtu súhlasiacich s touto možnosťou skončila na druhom mieste na Slovensku tak i v Českej republike. SR - 82,1 %

a ČR – 85,6 %. Dieťa, ktoré je uzavreté do seba, predpokladáme, že je nekomunikatívne, skôr sa oddeľuje od skupiny rovesníkov. Spoločná činnosť s ostatnými deťmi a zároveň s pedagógom v MŠ, je postupným spôsobom prekonania tohto správania.

Dávať dieťaťu pocit dôležitosti, s týmto prístupom sa stotožnilo najmenej respondentov pre obe krajiny rovnako. SR – 33,6 % a ČR – 52,1 %. Na základe výsledkov môžeme povedať, že táto hodnota nie je až tak zanedbateľná a nevýznaná, napriek tomu, že skončila na poslednom mieste. Je to spôsob odbúravania bariér, ktoré podľa našich respondentov nie je až tak účinná. Ak by sme skombinovali obe tieto možnosti – zapojenie dieťaťa do kolektívu prostredníctvom hry a dávať dieťaťu pocit dôležitosti, mohli by sme zvýšiť úspešnosť pri odstraňovaní nežiadúceho správania u dieťaťa. Dieťa má vždy radosť a cíti sa dôležitejším ak nám môže asistovať pri nejakej činnosti. To môžeme postrehnúť aj pri každodennej činnosti, napríklad ak varíme, dieťa nám bude veľmi rado nápomocné a zároveň sa naučí novým veciam.

Jedna zo stavovených hypotéz, týkajúca sa tohto čiastkového cieľa znela: „Nie je štatisticky významný rozdiel medzi ČR a SR v spôsobe reagovania na nevhodné prejavy správania v MŠ v Česku a v MŠ na Slovesnku“. Táto hypotéza sa potvrdila. Overovaním hypotéz sme sa venovali v podkapitole 5.4, na ktorú sa odkazujeme.

Ďalším cieľom bolo porovnať mieru spolupráce rodičov s materskými školami vo vzťahu k dieťaťu s problémovým správaním. V dotazníkovej otázke č. 12 sme sa pýtali našich respondentov, učiteľov, či si myslia, že je komunikácia učiteľ – rodič úspešná. Za čiastočne úspešnú ju označilo na Slovesnku 74, 4 % a v Česku 71, 4 %, úplne úspešnou je pre SR na 22,3 % a pre ČR – 25,7 %. Na základe týchto výsledkov môžeme povedať, že učitelia vnímajú komunikáciu medzi nimi a rodičmi ako úspešnú. Len 33, 3 % SR a 2,8 % ČR je názoru, že komunikácia nie je úspešná. Je to skutočne, len veľmi malé percento.

Ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania je malá pravdepodobnosť, že rodičia dieťaťa tento fakt nepostrehli. Napriek tomu má pedagóg poskytovať rodičovi spätnú väzbu o tom ako sa jeho dieťa bez prítomnosti rodiča správa. Pýtali sme sa našich respondentov, či poskytujú spätnú väzbu rodičom. SR – 96,7 % a ČR – 100 %. Výsledky sú opäť veľmi podobné. 3,3 % SR neposkytuje žiadnu spätnú väzbu. To prečo tomu tak je, môže mať viacero príčin. Neprofesionalita pedagóga, neskúsenosť pedagóga, strach z konfrontácie s rodičom, nevedomenie si zo strany pedagóga, že sa nejedná o detskú nezbednosť.

Jedna zo stanovených hypotéz, týkajúca sa tohto čiastkového cieľa znela: „Nie je štatistický významný rozdiel medzi ČR a SR v spolupráci medzi učiteľmi v MŠ a rodičmi v ČR a SR“. Táto hypotéza sa potvrdila. Overovaním hypotéz sme sa venovali v podkapitole 5.4, na ktorú sa odkazujeme.

Posledným čiastkovým cieľom bolo porovnať sankcie udeľované učiteľmi voči deťom s problémovým správaním (odmeny a tresty). Pri tomto zisťovaní bola pre nás dôležitá dotazníková otázka č. 17. Čo sa týka udeľovania odmien a trestov z hľadiska účinnosti, názory oboch krajín sa v zásade nelíšili. Čiastočne súhlasilo 65,7 % - SR, 61,2 % - ČR, úplne súhlasilo 28,6 % - SR a ČR – 30,2 %. Obe krajiny, kde bol výskum realizovaný sa zhodli natom, že používanie odmien a trestov vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania je účinné. Len 5,7 % SR si myslí práve opak a 8,2 % ČR taktiež.

Jedna zo stanovených hypotéz, týkajúca sa tohoto čiastkového cieľa znela: „Nie je štatisticky významný rozdiel medzi MŠ v ČR a SR v udeľovaní sankcií“. Táto hypotéza sa potvrdila. Overovaním hypotéz sme sa venovali v podkapitole 5.4, na ktorú sa odkazujeme.

ZÁVER

Poruchy správania a problémové správanie detí predškolského veku sú v súčasnosti aktuálnou témou. Tejto problematike sa venujú mnohí autori. Z českých môžeme spomenúť napríklad Michalová Z. Ptáček R. a mnohí ďalší, z ktorých poznatkov sme čerpali.

Úlohou práce bolo naplnenie stanoveného cieľu práce, ktorým bolo zistiť do akej miery pomáha materská škola a rodina dieťaťu v prípade ak trpí poruchou správania. Aby sme dosiahli tento cieľ, museli sme si stanoviť výskumný cieľ a ciele čiastkové.

Tento cieľ sme rozdelili do troch oblastí. Akým spôsobom reagujú učitelia v MŠ na nevhodné prejavy správania, porovnanie miery spolupráce učiteľ-rodič a porovnanie udeľovania sankcií. Zaujímalo nás, či sa nájdú štatisticky významne rozdiely v tom ako učitelia MŠ reagujú na vzniknuté situácie, keď dieťa trpí poruchami v oblasti správania. Porovnávali sme Slovesnú a Českú republiku.

Skúmali sme dva vybrané typy správania-agresivita a hanblivosť dieťaťa predškolského veku. Zisťovali sme ako učitelia MŠ reagujú v týchto situáciách. Na základe vyhodnotených dát môžeme povedať, že učitelia sa snažia, vo väčšine prípadov zvoliť najvhodnejšiu cestu riešenia problému a to najmä vzhľadom na dieťa. Ak sa dieťa správa z určitého dôvodu agresívne, v danej chvíli by bolo možno najjednoduchšie dieťa potrestať, vylúčiť ho z činnosti. Všetky tieto spôsoby riešenia problému môžeme považovať za trest. Naši respondenti by sa rozhodli pre spôsob nápravy, ktorý nemožno považovať za trest. Respondenti oboch krajín sa prikláňali k snahe upokojiť dieťa alebo odvieť pozorosť dieťaťa k pozitívnemu podnetu. Čo sa objavovalo najmenej v odpovediach bolo udelenie trestu a zvýšenie hlasu na dieťa. Na základe týchto výsledkov môžeme prehlásiť, že oslovení pedagógovia v snahe riešiť problém u detí, volia prostriedky, ktoré dieťa nevníma ako trest. Udelenie trestu môže byť niekedy tou najjednoduchšou cestou, ku ktorej by sa či už pedagógovia alebo rodičia znížili. Na tomto príklade sme mohli vidieť, že u učiteľov v MŠ tomu tak nie je.

Oslovení pedagógovia MŠ považujú komunikáciu medzi nimi a rodičmi za úspešnú. V jednej dotazníkovej otázke sme sa pýtali učiteľov, či poskytujú rodičom spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania. U ČR bola odpoveď celkom jednoznačná 100 % sa vyjadrilo, že spätnú väzbu poskytujú. Naopak u SR, napriek tomu, že sa takmer všetci priklonili rovnako k odpovedi, že poskytujú rodičom spätnú väzbu, 3,3 % učiteliek odpovedalo záporne. Napriek tomu, že číslo je veľmi nízke, som toho názoru,

že by táto hodnota mala byť 0 ako tomu bolo aj v Českej republike. Ako som už uviedla v podkapitole 5.5 (Záver výskumu) dôvody neposkytnutia spätnej väzby môžu byť rôzne. Do istej miery môže súvisieť s osobnosťou pedagóga a s dĺžkou jeho praxe.

Ďalšia oblasť skúmania bolo udeľovanie sankcii, skúmanie účinnosti z pohľadu pedagóga. Väčšina respondentov slovenských i českých si myslí, že používanie trestov a odmien je v celku účinné. Zaujímavým zistením bolo, že učitelia MŠ na základe svojich odpovedí tvrdia, že trest používajú len v malej miere. Ak sa ale respondentov pýtame nato, či si myslia, že používanie sankcii je účinné vo väčšine tvrdia, že áno. Z toho vyplýva, že učitelia v MŠ považujú odmeny a tresty za účinné ale nie sú veľkými zástancami ich používať.

Hypotézy, ktoré sme si stanovili sa potvrdili. Neexistujú žiadne štatisticky významné rozdiely v reagovaní učiteliek MŠ na nevhodné správanie v ČR a SR. Neexistujú žiadne štatisticky významné rozdiely v spolupráci učiteľ-rodíč v ČR a SR. A rovnako neexistujú žiadne štatisticky významné rozdiely v udeľovaní sankcií v ČR a SR.

Som toho názoru, že hypotézy sa nám potvrdili vzhľadom na podobnú kultúru a taktiež podobný prístup a výchovný štýl oboch krajín.

Na základe vyhodnotených a spracovaných dát zastávam názor, že na Slovesnku by sa mala zlepšiť komunikácia vo vzťahu učiteľ-rodíč. Do istej miery je chyba aj na strane rodiča. Ako sme mohli vidieť v otázke č. 10, rodičia nemajú záujem riešiť s pedagógom problémy ich dieťaťa, rodič žiaden problém neprizná. Ak má byť komunikácia efektívna a úspešná musia natom pracovať obe strany. Treba si uvedomiť, že aj od toho sa odvíja pomoc smerovaná k dieťaťu.

Táto práca mala pre mňa veľký prínos vzhľadom na získané poznatky od pedagógov MŠ. Ich postoje a názory mi pomohli preniknúť hlbšie do danej problematiky.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ATKINSON, Rita L. a kol. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.

BLATNÝ, Marek. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Karolínium, 2017. ISBN 978-80-246-3462-3.

CAMPBELL, Ross. *Nechte mě být! Porozumět hněvu dětí*. Praha: Návrat domu, 1998. ISBN 80-85495-86-4.

ČÁP, Ján a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

DUBAYOVÁ, Tatiana. *Patopsychológia detí so psychosociálnym narušením pre pedagógov*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1621-9.

DUBOVICKÝ, Michal. *Prečo sú niektorí ľudia psychickí chorí? Ústav experimentálnej farmakológie a toxikológie SAV*. 2011

HARINEKOVÁ, Milada., STEMPELOVÁ, Judita., FANDELOVÁ, Eva. *Poruchy psychického vývinu u detí a dospievajúcich*. Bratislava: VŠ Sv. Alžbety, 2003.

HORŇÁK, Ladislav. *Problemové správanie a jeho pedagogické riešenie*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-565-1011-7.

HORŇÁKOVÁ, Marta., RAČKOVÁ, Oľga. *Poruchy správania ako výzva*. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2016. ISBN 978-80-561-

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a předškolní věk*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2013. ISBN 978-80-7414-595-7.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-1369-4

GRÁCOVÁ, Janette. *Rozvoj osobnosti dieťaťa prostredníctvom prosocialnych hier v materskej škole*. [online]. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2015. ISBN 978-80-565-1199-2 [cit. 2017-11-5], Dostupné z: <http://ucebnezdroje.npmrk2.sk/sites/default/files/093.pdf>

JAKABČIC, Ivan. *Základy vývinovej psychológie*. Bratislava: Iris, 2002. ISBN 80-89018-34-3.

JEDLIČKA, Richard. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-76-67-788-6.

JEDLIČKA, Richart. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-6.

KALEJA, Martin. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. [online]. Ostrava: Pedagogická Fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-544-0. [cit. 2017-11-5]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/svp/dokumenty/determinanty.pdf>

KLEINOVÁ, Martina. *Vdzelávaci program: Prejavy a poruchy správania sa detí predškolského veku*. Metodicko-pedagogické centrum. 2015.

KOHOUTEK, Rudolf. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.

KOMÁRIK, Emil. *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. ISBN 80-223-1289-4.

KOŠŤALOVÁ, Ľudmila., KOVÁCS, Laszlo. *Úvod do pediatrie. Skriptá pre nelekárske smery*. Bratislava: Lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2005.

KOŽÁROVÁ, Jana., PODHÁJECKÁ, Mária. *Možnosti diagnostikovania detí s problémovým správaním v predškolskom veku*. Bratislava: Zborník príspevkov zo Študentskej medzinárodnej konferencie v odbore špeciálna pedagogika a liečebná pedagogika, 2013.

KUNÁK, Stanislav. *Vybrané možnosti primárnej prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež*. Bratislava: Ivis, 2007. ISBN 978-80-89256-10-5.

LANGMEIER, Jozef., KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LANGMEIER, Jozef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

LIPNICKÁ, Milena. *Dieťa s problémovým správaním v materskej škole*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-8052-677-1.

MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka*. Praha: Univerzita Karlova, 2008. ISBN 807-18-48677.

MAJZLANOVÁ, Katarína. *Poruchy správania u detí predškolského veku, možnosti modifikácie. Kandidátska dizertačná práca*. Bratislava: Humanitas, 1998.

MATĚJČEK, Zdeněk., DYTRICH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví v ČR, 1994. ISBN 80-85824-0-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.

MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním: Projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0182-3.

ORAVCOVÁ, Jitka. *Sociálna psychológia*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Fakulta humanitných vied, 2004. ISBN 80-8055-980-5

PODPROCKÁ, Oľga. *Hodnotenie úrovne hrubej motoriky 5-až 6-ročných detí v materskej škole*. Bratislava: Metodicko pedagogické centrum v Bratislave. 2014. ISBN 978-80-8052-598-9.

POPELKOVÁ, Marta. *Poruchy psychického vývinu v detstve a dospievaní*. Nitra: UKF, 2013. ISBN 978-80-558-0300-5.

PRESSLEROVÁ, Pavla. *Co je rodinná terapie a rodinné poradenství*. [online]. 25.1. 2016, [cit. 2017-12-5]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/rodinna-terapie/co-je-rodinna-terapie-a-rodinne-poradenstvi.shtml>

PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4.

ROGGE, Jan- Uwe. *Výchova dětí krok za krokem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-249-2.

ŘÍČAN, Pavel., KREJČÍŘOVÁ, Dana. a kol. *Dětská klinická psychologie*. Havlíčkův Brod: Tiskárny Havlíčkův Brod, 2006. ISBN 80-247-1049-8.

SMIKOVÁ, Eva. *Poruchy správania agresivita*. Metodický materiál pre účastníkov workshopu organiz. Mestom Rožňava a Centrom pedagogicko – psychologického poradenstva v Rožňave. Rožňava 2011.

ŠAUEROVÁ, Markéta., ŠPAČKOVÁ, Klára., NECHLEBOVÁ, Eva. *Speciální pedagogika v praxi. Havlíčkův Brod: Tiskárny Havlíčkův Brod*, 2012. ISBN 978-80-247-4369-1

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0629-2.

ŠVEC, Š. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava :ISBN 80-88778-73-5

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. Praha: Europrint Modřany, 2004. ISBN 80-204-1187-9.

TISOVIČOVÁ, Antónia. *Poruchy správania a ich klasifikácie*. Ružomberok: Pedagogická Fakulta, Katolícka Univerzita v Ružomberku, 2007. ISBN 978-80-8084-161-4.

TREMBLAY, R. E. et al. *Physical Aggression During Early Childhood: Trajectories and Predictors*. US: US National Library of Medicine, 2005.

VÁGNEROVÁ, Mária. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Mária., VALENTOVÁ, Lucia. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: UK, 1992. ISBN 80-7066-384-7

VEREŠOVÁ, Marcela. *Mediátory užívania drog*. 1. vyd. Nitra: Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2004. ISBN 80-8050-767-8.

VOJTOVÁ, Věra. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Pedagogická Fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, 2004. ISBN 80-210-03532-3.

WAGNER, J. W. L. *Freundschaften und Freundschaftsverständnis bei drei- bis zwölfjährigen Kindern*. Berlin: Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1991. ISBN 978-3-662-38318-6.

WAKSCHLAG, L. *Defining the "Disruptive" in Preschool Behaviour: What Diagnostic Observation Can Teach Us*. Washington: Clinical Child and Family Psychology Review, 2005. ISBN 1573-2827.

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

CNS	Centrálna nervová sústava
ČR	Českí respondenti
MKCH-10	Medzinárodná klasifikácia chorôb-10
MŠ	Materská škola
p	Signifikácia
SR	Slovenskí respondenti
α	Hladina významnosti

ZOZNAM GRAFOV

Graf č. 1: Podiel vyradených dotazníkov	49
Graf č. 2: Zastúpenie respondentov českej a slovenskej príslušnosti	49
Graf č. 3: Vek učiteliek v materských školách	50
Graf č. 4: Počet rokov praxe učiteliek v materských školách	50
Graf č. 5: Najčastejšie problémy v správaní u detí predš. Veku	51
Graf č. 6: Reakcia v situácii, kedy je dieťa agresívne	52
Graf č. 7: Reakcia v situácii, kedy je dieťa hanblivé	53
Graf č. 8: Problémy v správaní prevládajúce viac u jedného z pohlaví	53
Graf č. 9: Vplyv na obľúbenosť dieťaťa s problémami v oblasti správania	54
Graf č. 10: Poskytovanie spätnej väzby rodičovi zo strany pedagóga	55
Graf č. 11: Postoj rodiča k riešeniu problémov v správaní u dieťaťa	56
Graf č. 12: Spôsob riešenia problémov správania detí rodičom	56
Graf č. 13: Úspešnosť odstránenia problémov v správaní pri aktívnej spolupráci s pedagógom	57
Graf č. 14: Úspešnosť komunikácie vo vzťahu rodič a mat. škola	57
Graf č. 15: Najčastejšie príčiny problémov detí v peživaní a správaní	58
Graf č. 16: Poskytnutie odporúčaní na spoluprácu s inými odborníkmi	59
Graf č. 17: Najčastejšia spolupráca s inými odborníkmi	59
Graf č. 18: Možnosti odstránenia problémov ak rodič spolupracuje s odborníkom	60
Graf č. 19: Účinnosť používania odmien a trestov	60
Graf č. 20: Účinnosť udeľovania trestov	61
Graf č. 21: Účinnosť udeľovania odmien	61
Graf č. 22: Vek učiteliek v materských školách	62
Graf č. 23: Počet rokov praxe učiteliek v materských školách	62
Graf č. 24: Najčastejšie problémy v správaní u detí predš. veku	63
Graf č. 25: Reakcia v situácii, kedy je dieťa agresívne	64
Graf č. 26: Reakcia v situácii, kedy je dieťa hanblivé	65
Graf č. 27: Problémy v správaní prevládajúce viac u jedného z pohlaví	66
Graf č. 28: Vplyv na obľúbenosť dieťaťa s problémami v oblasti správania	66
Graf č. 29: Poskytovanie spätnej väzby rodičovi zo strany pedagóga	67
Graf č. 30: Postoj rodiča k riešeniu problémov v správaní dieťaťa	67
Graf č. 31: Spôsob riešenia problémov správania detí rodičom	68

Graf č. 32: Úspěšnost' odstránenia problémov v správani pri aktívnej spolupráci s pedagógom	69
Graf č. 33: Úspěšnost' komunikácie vo vzťahu rodič a mat. škola	69
Graf č. 34: Najčastejšie príčiny problémov detí v peživani a správani	70
Graf č. 35: Poskytnutie odporúčaní na spoluprácu s inými odborníkmi	71
Graf č. 36: Najčastejšia spolupráca s inými odborníkmi	71
Graf č. 37: Úspěšnost' v odstáneni problémov v správani pri spoupráci s inými odborníkmi	72
Graf č. 38: Účinnost' použivania odmién a trestov	73
Graf č. 39: Účinnost' udeľovania trestov	73
Graf č. 40: Účinnost' udeľovania odmién	74
Graf č. 41: Porovnanie veku respondentu v ČR a SK	75
Graf č. 42: Porovnanie počtu rokov praxe v ČR a Sr	75
Graf č. 43: Porovnanie najčastejších problémov v správani u detí v ČR a SR	76
Graf č. 44: Porovnanie reakcie, ak je dieťa agresívne v ČR a SR	77
Graf č. 45: Porovnanie reakcie, ak je dieťa hanblivé v ČR a SR	78
Graf č. 46: Porovnanie problémového správania podľa pohlavia v ČR a SR	78
Graf č. 47: Problémové správanie a jeho vplyv na obľúbenost' dieťaťa v ČR a SR	79
Graf č. 48: Porovnanie spätnej väzby v ČR a SR	79
Graf č. 49: Porovnanie záujmu rodičov riešiť problémy v ČR a SR	80
Graf č. 50: Porovnanie spôsobu rodiča riešiť problémy v ČR a SR	80
Graf č. 51: Porovnanie nápravy v spolupráci s pedagógom v ČR a SR	81
Graf č. 52: Porovnanie úspešnosti komunikácie v ČR a SR	81
Graf č. 53: Porovnanie príčin problémov detí v ČR a SR	82
Graf č. 54: Porovnanie spolupráce s inými odborníkmi v ČR a SR	82
Graf č. 55: Porovnanie doporučených odborníkov v ČR a SR	83
Graf č. 56: Porovnanie miery úspešnosti v spolupráci s odborníkom v ČR a SR	83
Graf č. 57: Porovnanie účinnosti odmién a trestov v ČR a SR	84
Graf č. 58: Porovnanie účinnosti udeľovania trestov v ČR a SR	84
Graf č. 59: Porovnanie účinnosti udeľovania odmién v ČR a SR	85

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka č. 1: Hodnoty pre výpočet parametrov signifikácie p

88

ZOZNAM PRÍLOH

- P 1 Dotazník: Prejavy a poruchy správania u detí predškolského veku (SK)
- P 2 Dotazník: Projevy a poruchy chování u dětí v předškolním věku (CZ)

PRÍLOHA P1: DOTAZNÍK SK

Dotazník: Prejavy a poruchy správania u detí predškolského veku

Vážený respondent, obraciam sa na Vás s prosbou o vyplnenie dotazníka, ktorý slúži ako podklad k praktickej časti diplomovej práce na tému Prejavy a poruchy správania u detí predškolského veku.

Vyplnenie dotazníka Vám nezaberie viac ako pätnásť minút, u otázok prosím zakrúžkujte len jednu odpoveď, u otázok č. 3, 4, 5, 13 a 15 je možné vyplniť až tri odpovede podľa Vašich cenných skúseností z praxe.

Účasť v prieskume je anonymná a dobrovoľná. Vopred Vám ďakujem za spoluprácu!

*Bc. Jana Jaseňovská,
študentka Fakulty humanitných štúdií Univerzity Tomáša Bati v Zlíne*

1. Vek respondenta:
 - a) Vek do 28 rokov
 - b) Vek od 29 do 40 rokov
 - c) Vek nad 41 rokov

2. Počet rokov praxe v materskej škole:
 - a) 0 – 5 rokov
 - b) 6 – 15 rokov
 - c) Viac ako 15 rokov

3. S akými problémami v správaní sa najčastejšie stretávate u detí predškolského veku v materských školách?
 - a) Hyperaktivita
 - b) Hypoaktivita
 - c) Agresivita
 - d) Detský vzdor, neposlušnosť, výbuchy zlosti
 - e) Klamstvo
 - f) Hanblivosť, uzavretosť
 - g) Úzkosť
 - h) Detská neuróza
 - i) Deti chronicky choré, deti zotavujúce sa po dlhodobej chorobe
 - j) Narušená komunikačná schopnosť
 - k) Vo svojej praxi som sa zatiaľ nestretla so žiadnymi z uvedených ťažkostí u detí

4. Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa agresívne?
 - a) Vylúčenie dieťaťa z činnosti
 - b) Snaha upokojiť dieťa
 - c) Individuálny rozhovor s dieťaťom
 - d) Zvýšenie hlasu na dieťa
 - e) Udelenie trestu
 - f) Izolácia dieťaťa od skupiny
 - g) Dávať dieťaťu za vzor správanie dobrých detí
 - h) Odviesť pozornosť dieťaťa k pozitívnemu podnetu

5. Ako by ste reagovali napríklad v modelovej situácii, kedy je dieťa hanblivé a uzavreté do seba?
 - a) Snažiť sa o začlenenie dieťaťa do kolektívu
 - b) Poukazovať na prednosti dieťaťa pred ostatnými
 - c) Zapájať dieťa do činnosti
 - d) Zapojenie dieťaťa do kolektívu prostredníctvom hry
 - e) Navodenie situácie, ktorá prinúti dieťa ku komunikácii s ostatnými
 - f) Dávať dieťaťu pocit dôležitosti

6. Myslíte si, že problémy v správaní prevládajú viac u dievčat alebo u chlapcov?
 - a) Viac u dievčat
 - b) Viac u chlapcov
 - c) Rovnako u dievčat i u chlapcov
 - d) Nie je možné objektívne určiť vyšší výskyt u jedného pohlavia

7. Myslíte si, že problémy v oblasti správania vplyvajú na obľúbenosť dieťaťa v kolektíve?
 - a) Som toho názoru, že dieťa je v kolektíve menej obľúbené
 - b) Som toho názoru, že dieťa je v kolektíve neobľúbené
 - c) Som toho názoru, že dieťa je v kolektíve obľúbené
 - d) Nepozorujem v kolektíve zvýšenú alebo zmenšenú obľúbenosť u dieťaťa, ktoré trpí ťažkosťami v správaní

8. Poskytujete rodičom spätnú väzbu v prípade, ak má dieťa problémy v oblasti prežívania a správania ?
 - a) Áno
 - b) Nie

9. Majú podľa Vášho názoru rodičia záujem riešiť problémy u dieťaťa ?
 - a) Áno
 - b) Nie

10. Akým spôsobom rodičia riešia problémy so správaním svojich detí ?
- Rodič rieši problémy s dieťaťom sám, náprava u dieťaťa je viditeľná
 - Rodič rieši problémy s dieťaťom sám, náprava u dieťaťa nie je viditeľná
 - Rodič neprizná žiaden problém
 - Rodič má záujem o rady pedagóga
 - Rodič nemá záujem problém riešiť
11. Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené, v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s pedagógom materskej školy?
- Viditeľná náprava
 - Čiastočná náprava
 - Žiadna náprava
12. Je podľa Vášho názoru komunikácia vo vzťahu rodič a materská škola úspešná?
- Áno
 - Čiastočne
 - Nie
13. Čo považujete za najčastejšie príčiny problémov detí predškolského veku v prežívaní a správaní?
- Nezdravé rodinné prostredie (konfliktné, problémové)
 - Temperament dieťaťa
 - Liberálny štýl výchovy
 - Nezáujem rodiča o dieťa
 - Snaha dieťaťa získať si pozornosť
 - Poruchy psychického vývinu dieťaťa
 - Nezrelosť dieťaťa
14. Poskytli ste rodičom odporúčania na spoluprácu s inými odborníkmi, v prípade, že sa u dieťaťa prejavovali problémy v správaní?
- Áno
 - Nie
15. S ktorými doporučenými odborníkmi spolupracuje najčastejšie rodič na základe Vášho odporúčania, podnetu?
- Psychológ
 - Logopéd
 - Pediater
 - Neurológ
 - Špeciálny pedagóg
 - Nie je možné určiť

16. Do akej miery môžu byť podľa Vášho názoru u dieťaťa tieto problémy odstránené, v prípade ak rodič aktívne spolupracuje s odborníkom, ktorý mu bol odporučený?
- a) Viditeľná náprava
 - b) Čiastočná náprava
 - c) Žiadna náprava
17. Myslíte si, že je účinné používať vo výchove detí, ktoré trpia poruchami správania odmeny a tresty ?
- a) Áno
 - b) Čiastočne súhlasím
 - c) Nie
18. Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie trestov deťom s problémovým správaním?
- a) Úplne nesúhlasím
 - b) Skôr nesúhlasím
 - c) Neviem
 - d) Skôr súhlasím
 - e) Úplne súhlasím
19. Do akej miery si myslíte, že je účinné udeľovanie odmien deťom s problémovým správaním?
- a) Úplne nesúhlasím
 - b) Skôr nesúhlasím
 - c) Neviem
 - d) Skôr súhlasím
 - e) Úplne súhlasím

PRÍLOHA P2: DOTAZNÍK CZ

Dotazník: Projevy a poruchy chování u dětí v předškolním věku

Vážení respondenti, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který slouží jako podklad k praktické části diplomové práce na téma Projevy a poruchy chování u dětí v předškolním věku.

Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než patnáct minut, u otázek prosím zakroužkujte pouze jednu odpověď, u otázek č. 3, 4, 5, 13 a 15 je možné vyplnit až tři odpovědi dle Vašich cenných zkušeností z praxe.

Účast v průzkumu je zcela anonymní a dobrovolná. Předem Vám děkuji za spolupráci!

*Bc. Jana Jaseňovská,
studentka Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně*

20. Věk respondenta:

- a. Věk do 28 let
- b. Věk od 29 do 40 let
- c. Věk nad 41 let

21. Počet roků praxe v mateřské škole:

- a. 0 – 5 let
- b. 6 – 15 let
- c. Více než 15 let

22. S jakými problémy v chování se nejčastěji setkáváte u dětí v předškolním věku v mateřských školách?

- a. Hyperaktivita
- b. Hypoaktivita
- c. Agresivita
- d. Dětský vzdor, neposlušnost, výbuchy zlosti
- e. Lhaní
- f. Stydlivost, uzavřenost
- g. Úzkostlivost
- h. Dětská neuróza
- i. Děti chronicky nemocné, děti zotavující se po dlouhodobé nemoci
- j. Narušená komunikační schopnost
- k. Ve své praxi jsem se doposud nesešla s žádnými uvedenými těžkostmi u dětí

23. Jak byste reagovali například v modelové situaci, kdy je dítě agresivní?
- Vyloučení dítěte z činnosti
 - Snaha upokojit dítě
 - Individuální rozhovor s dítětem
 - Zvýšení hlasu na dítě
 - Udělení trestu
 - Izolace dítěte od skupiny
 - Dávat dítěti za vzor chování hodných dětí
 - Odvést pozornost dítěte k pozitivnímu podnětu
24. Jak byste reagovali například v modelové situaci, kdy je dítě stydlivé a uzavřené do sebe?
- Snaha o začlenění dítěte do kolektivu
 - Poukazovat na přednosti dítěte před ostatními
 - Zapojovat dítě do činnosti
 - Zapojení dítěte do kolektivu prostřednictvím hry
 - Navození situace, která přinutí dítě ke komunikaci s ostatními
 - Dávat dítěti pocit důležitosti
25. Myslíte si, že problémy v chování převládají spíše u děvčat nebo u chlapců?
- Více u děvčat
 - Více u chlapců
 - Stejně u děvčat i chlapců
 - Není možné objektivně určit vyšší výskyt u jednoho z pohlaví
26. Myslíte si, že problémy v oblasti chování ovlivňují oblíbenost dítěte v kolektivu?
- Jsem toho názoru, že dítě je v kolektivu méně oblíbené
 - Jsem toho názoru, že dítě je v kolektivu neoblíbené
 - Jsem toho názoru, že dítě je v kolektivu oblíbené
 - Nepozoruji v kolektivu zvýšenou nebo zmenšenou oblíbenost u dětí, které trpí těžkostmi v chování
27. Poskytujete rodičům zpětnou vazbu v případě, pokud má dítě problémy v oblasti prožívání a chování?
- Ano
 - Ne
28. Mají podle Vašeho názoru rodiče zájem řešit problémy u dítěte?
- Ano
 - Ne

29. Jakým způsobem rodiče řeší problémy v chování svých dětí?
- Rodič řeší problémy s dítětem sám, náprava u dítěte je viditelná
 - Rodič řeší problémy s dítětem sám, náprava u dítěte není viditelná
 - Rodič nepřiznává žádný problém
 - Rodič má zájem o rady pedagoga
 - Rodič nemá zájem problém řešit
30. Do jaké míry mohou být podle Vašeho názoru u dítěte tyto problémy odstraněny, v případě, že rodič aktivně spolupracuje s pedagogem mateřské školy?
- Viditelná náprava
 - Částečná náprava
 - Žádná náprava
31. Je podle Vašeho názoru komunikace ve vztahu rodič a mateřská škola úspěšná?
- Ano
 - Částečně
 - Ne
32. Co považujete za nejčastější příčiny problémů dětí v předškolním věku v prožívání a chování?
- Nezdravé rodinné prostředí (konfliktní, problémové)
 - Temperament dítěte
 - Volná rodičovská morálka
 - Nezájem rodiče o dítě
 - Snaha dítěte získat si pozornost
 - Poruchy psychického vývinu dítěte
 - Nezralost dítěte
33. Poskytli jste rodičům doporučení ke spolupráci s jinými odborníky v případě, že se u dítěte projevovali problémy v chování?
- Ano
 - Ne
34. Se kterými doporučenými odborníky nejčastěji spolupracuje rodič na základě vašeho doporučení/podnětu?
- Psycholog
 - Logoped
 - Pediatr
 - Neurolog
 - Speciální pedagog
 - Nelze určit

35. Do jaké míry mohou být dle Vašeho názoru u dítěte tyto problémy odstraněné v případě, že rodič aktivně spolupracuje s odborníkem, který mu byl doporučen?
- Viditelná náprava
 - Částečná náprava
 - Žádná náprava
36. Myslíte si, že je účinné používat ve výchově dětí, které trpí poruchami chování, odměny a tresty?
- Ano
 - Částečně souhlasím
 - Ne
37. Do jaké míry si myslíte, že je účinné udělování trestu dětem s problémovým chováním?
- Úplně nesouhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Nemohu určit
 - Spíše souhlasím
 - Úplně souhlasím
38. Do jaké míry si myslíte, že je účinné udělování odměn dětem s problémovým chováním?
- Úplně nesouhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Nemohu určit
 - Spíše souhlasím
 - Úplně souhlasím